

Palafugell 15 d'ener 1830

Les cartes de les famílies

Miguel Rosés y Roger
Roger Rosés

Deix d'... a d'... sent... havem calculat ab lo senor... 112. fambe
Mang...
porch.

Cator...
Enteg...

Susba...
ij b...
Vin...
en...
que...

Que venen en esta no... que...
obra cada dia ij sobra obrada, ij aixi pot dir-se que...
mucha, que anada potem esperar, perquè ahim yaltan

Notícies de Palafugell
dels segles XVIII i XIX

Edició a cura de Josep Matas,
Enric Prat i Pep Vila

Josep Matas, llicenciat en dret i llicenciat en història, del cos de titulats superiors arxivers de la Generalitat, és director de l'Arxiu Històric de Girona. Ha publicat nombrosos treballs d'història i d'arxivística. En aquest segon àmbit s'ha especialitzat en els aspectes legals referits a la informació i a la documentació pública.

Enric Prat i Pep Vila, llicenciats en filologia catalana, són estudiosos de la literatura catalana i han editat diversos manuscrits dels segles XVI a XIX, principalment rossellonesos. Entre les seves darreres publicacions conjuntes hi ha *Notes i dietaris de la família Fina (1561-1878)*, en aquesta mateixa col·lecció (1998), *Memorias del arte de cocina y pastelería y confituras y geleas* de Joan Baptista Panyó (Quaderns Crema, Barcelona 2000), *Poesia eròticoburlesca rossellonesa del segle XX* i *Recherches historiques sur la langue catalane* de F. Jaubert de Paçà (tots dos a les edicions Trabucaire, Perpinyà 2000).

R-2275

PAL

(Lol l.)

Les cartes de les famílies Roger i Rosés

Notícies de Palafrugell dels segles XVIII i XIX

Edició a cura de Josep Matas, Enric Prat i Pep Vila

Sumari

- Presentació	5
- Pròleg	7
- Breu història de les famílies Roger i Rosés,	
<i>per Josep Matas</i>	9
Els Roger, una família d'apotecaris	11
Anton Roger, un apotecari il·lustrat	14
Els Rosés de Girona, hereus del patrimoni Roger	16
La relació de la família Rosés amb Palafrugell ...	26
La família Casadevall, els darrers propietaris	
de can Rosés	34
Notes	36
- Una tria de la correspondència palafrugellenca	
de la família Rosés, <i>per Enric Prat i Pep Vila</i>	37
Notes	96
- Apèndixs	
I. Correspondència amb el Gabinet de Historia	
Natural de Madrid (1776). Lletres d'Anton Roger a	
don Pedro Francisco Dávila, director del Real	
Gabinet de Historia Natural	100
II. Una descripció de Palafrugell (s. XVIII)	104
III. Una descripció de Mont-ras (s. XVIII)	107
IV. Catàleg de la documentació sobre la família i el	
patrimoni Roger de Palafrugell del fons Rosés de	
l'Arxiu Històric de Girona	109
Notes	135

© 2002 per l'edició: Josep Matas, Enric Prat i Pep Vila

Edita: Arxiu Municipal de Palafrugell

Amb la col·laboració de la Diputació de Girona

Muntatge, filmació i impressió: Impremta Palé, S. L. Palafrugell

Tiratge: 500 exemplars

ISBN: 84-923432-3-0

Dip. Legal: GI-73-2002

Presentació

L'Arxiu Municipal de Palafrugell inicia una nova etapa amb el trasllat a una nova seu, a can Rosés, i ho arrodoneix amb la publicació de les cartes d'unes famílies que varen viure en aquesta casa, els llinatges Rosés i Roger. És bo assenyalar que l'Arxiu va al lloc més apropiat, a un edifici que és un compendi de bona part de la història recent de la vila; s'ha rehabilitat un edifici noble i s'ha destinat a un servei que té per objectiu conservar i fer viu el testimoni històric.

No va ésser fàcil aconseguir que la casa Rosés passés a propietat municipal. Fou un procés llarg i complicat, procés que he viscut de molt a prop, primer com a regidor i després com a alcalde. L'herència de D. Fernando Casadevall, repartida entre molts hereus, no facilitava les coses i es van haver de realitzar moltes gestions, que es complicaren fins fer necessàries unes expropiacions. Una vegada aconseguida la propietat, es plantejava una altra qüestió, afortunadament de més bon resoldre: calia donar-li un ús. La destinació com a Arxiu Municipal va semblar la més adient i així es va fer, si bé van sorgir els eterns discrepants amb sol·licituds i pressions concretes per enderrocar la finca i fer-hi una plaça.

Quan la casa va passar finalment a ser propietat del municipi, l'estat de conservació era deplorable. Feia falta urgentment una restauració, que es va iniciar amb la col·laboració de la Direcció General d'Habitatge de la Generalitat. És ara el moment d'agrair a Francesc Ventura, en aquells moments director general, el seu suport i interès. Només una mostra: recordo que en una visita prèvia a la rehabilitació, vam indultar –a instàncies de Ventura– una palmera que hi havia en el pati interior, que en principi es volia tallar, malgrat les protestes de l'empresari encarregat de l'obra, que argumentava que intentar conservar-la augmentaria molt el cost. Avui l'arbre llueix la seva figura esplèndida en el darrer giratori que hi ha a l'avinguda del Mar.

A més de l'interès general que la casa Rosés té per a la població, per molts palafrugellencs té un significat molt especial. De menut, can Rosés era per als meus germans i per a mi, can Ristol, ja que aleshores hi vivia aquesta família, i hi anava sovint, sobretot al pati interior, on hi havia una font i la palmera que ja hem comentat. Com altres vilatans, també hi anava a les classes de repàs que em donava la senyora Anita Ristol. Tota l'estructura original de la casa m'és encara familiar i recordo com si fos ara l'entrada amb el taulell ben conservat de la farmàcia.

Amb l'edifici m'hi uneix encara un altre lligam: les nissagues d'apotecaris ran de l'església, documentades des de 1640 (els Marquès, Roger, Rosés) tenen una continuació amb Martí Puig, fill de Pontós. Una filla seva, Isabel Puig, es casà amb Mateu Suñer i Solà, fill de Sant Jordi Desvallès, que continuava la saga de farmacèutics. Mateu Suñer era el meu besavi.

En diferents documents es veu l'obsessió de la família Roger perquè figurés un peix en les propietats de la família. Un peix que encara es veu en el balcó que dona més a prop de l'església, que la gent identifica –encertadament– amb un roger. Entre els records d'infantesa, tinc present que molta gent gran de la vila encara coneixia com can Roger la farmàcia que en aquells moments era propietat del meu pare. Actualment els Suñer farmacèutics anem per la sisena generació.

Pel que he comentat, és natural que sigui per a mi una doble satisfacció –com a alcalde i com a persona amb un lligam amb les esmentades famílies– la presentació d'un llibre amb les cartes dels Roger i Rosés, unes notícies interessants del Palafrugell dels segles XVIII i XIX, i que aquesta presentació es faci en el dia de l'estrena de la nova seu de l'Arxiu. Josep Matas, Enric Prat i Pep Vila han fet una tria encertada i rigorosa de l'epistolari de les dues nissagues palafrugellenques, unes famílies benestants, que permeten una anàlisi de la societat de la vila, enormement útil i enriquidora.

Per finalitzar, vull manifestar la meua felicitació i agraïment als autors del llibre per la feina feta, i ressaltar que la seva presentació ajuda a donar significat a l'estrena de la nova seu de l'Arxiu Municipal. Només em resta agrair a tot el personal de l'Arxiu la seva col·laboració i el seu treball entusiasta i eficient.

Frederic Suñer
Alcalde de Palafrugell

L'oportunitat d'escriure unes breus paraules liminars a l'edició de *Les cartes de les famílies Roger i Rosés. Notícies de Palafrugell dels segles XVIII i XIX* dels bons amics Josep Matas, Enric Prat i Pep Vila esdevé un bon pretext per presentar una sèrie de consideracions referides als arxius, els fons privats i la difusió de la història.

Ben sovint, des del món dels arxius, i també des de l'àmbit dels historiadors, se senten veus que denuncien –en la majoria dels casos amb raó– la injusta marginalitat de l'acció d'uns professionals que podrien aportar notables dosis de sensatesa i rellevants elements de debat en el marc d'una societat que cada vegada més es caracteritza per l'assumpció resignada de l'oblit i la desmemòria. En el context d'un entorn on passen coses contínuament i on l'efimeritat de les notícies és ja un fet perfectament assumit com a normal, semblaria raonable que la funció de les professions dedicades a “fer memòria” i propiciar uns valors cívics arrelats en la ciutadania tinguessin un paper de més protagonisme.

Però la realitat desmenteix cada dia aquesta desitjada influència de les institucions i les professions “memoritzadores”. I crec que una part de la “culpa” recau en l'arrelament de determinades actituds d'aquests col·lectius, entestats a produir, en ple segle XXI, i de manera gairebé exclusiva, productes condemnats ja d'entrada a poder ser interpretats només per un limitat cercle d'erudits. Al meu parer, ja no és possible només persistir en la tradicional pràctica de l'elaboració monopolística de treballs de recerca elitista que, al capdavant, acaben empolgats en els prestatges de les biblioteques. Ara més que mai, la imprescindible recerca científica amb voluntat de transcendir l'anècdota, s'ha de compatibilitzar amb l'edició de treballs fets amb rigor divulgatiu per arribar a un públic creixent que reivindica uns coneixements històrics seriosos però també intel·ligibles.

En darrer terme, valgui aquest llarg excursus per situar aquest treball editat per l'Ajuntament de Palafrugell i que, al meu parer, va en aquesta línia d'acostar el coneixement als ciutadans no experts en història. Aquest interessant, i també divertit, epistolari creuat entre dues nissagues d'apotecaris és el resultat de la volguda coincidència d'una sèrie de factors que sovint ens passen desapercebuts: en primer lloc la voluntat d'un arxiu públic, en aquest cas de l'Arxiu Històric de Girona, per recuperar un arxiu privat d'una família, els Rosés, d'una notable

significació a la ciutat. En aquest sentit, val la pena remarcar l'interès de la recuperació dels fons privats per enriquir els arxius públics i, sobretot, diversificar-ne el contingut.

La història institucional, d'un innegable interès, palesa clarament els seus dèficits i limitacions quan no compta amb el complement d'unes fons que ens expliquin les vides dels éssers anònims, és a dir, quan manca la presència d'allò que podríem denominar el batec de la vida quotidiana. La lectura de les cartes, amb els petits i grans problemes quotidians –o amb la deliciosa i al·liconadora anècdota de la distribució desigual per sexes del nombre de petons– constitueix un plaer que eixampla notablement el nombre de lectors i que permet conjuminar el rigor amb l'amenitat i la difusió de textos antics amb la projecció del treball dels arxivers, els historiadors i, en aquest cas, els filòlegs, arreu de la societat.

Només em resta, doncs, felicitar l'Arxiu Històric de Girona per haver recuperat –i organitzat adientment– l'arxiu dels Rosés, els autors per haver elaborat un llibre tan agradable de llegir i l'Ajuntament i l'Arxiu Municipal de Palafrugell per incrementar la seva excel·lent col·lecció de monografies amb aquest magnífic estudi.

*Ramon Alberch i Fugueras
President de la Secció d'Arxius
Municipals del Consell
Internacional d'Arxius (ICA/SMA).*

Breu història de les famílies Roger i Rosés

Josep Matas

A tocar l'església parroquial de Sant Martí de Palafrugell s'alça l'immoble conegut per can Rosés, seu avui de l'Arxiu Municipal. A la llosana del balcó que dona a la plaça de l'Església figura el relleu d'un peix, un motiu que es repeteix en una llinda de la cantonada amb el carrer Major. El peix servia per identificar el cognom de la família Roger, família d'apotecaris palafrugellencs que va viure en aquesta casa al llarg de cinc generacions, des del 1677 i fins a principi del segle XIX.

A les ratlles que segueixen podreu llegir una història resumida d'aquesta família, una de les més conegudes i importants del Palafrugell del segle XVIII. S'explica també la història de la família Rosés de Girona amb qui els Roger van emparentar pel matrimoni de l'hereva del patrimoni, Maria Manuela Roger, amb Francisco Rosés. L'any 1800 els Rosés, una de les principals famílies de la Girona del segle XIX, van esdevenir propietaris de la casa de la plaça de l'Església i de la resta de les finques de la família. La història d'aquestes dues famílies situa en el seu context i permet entendre millor el contingut de les cartes que es poden llegir a la segona part del llibre, transcrits i comentades per Enric Prat i Pep Vila, uns documents interessants que són només una petita mostra dels centenars de cartes que formen la correspondència familiar dels Rosés de Girona. Els documents de la família Rosés, amb dades dels anys 1620 a 1943, es guarden a l'Arxiu Històric de Girona, on van ingressar l'estiu de 1997.¹ Confiam que el text que teniu a les mans serveixi per a donar a conèixer aquest fons i estimular-ne la seva consulta, una consulta que pot servir per a la realització, principalment, de treballs d'història econòmica, d'història del dret, d'història agrària, de les mentalitats o de la vida quotidiana.

Els Roger, una família d'apotecaris

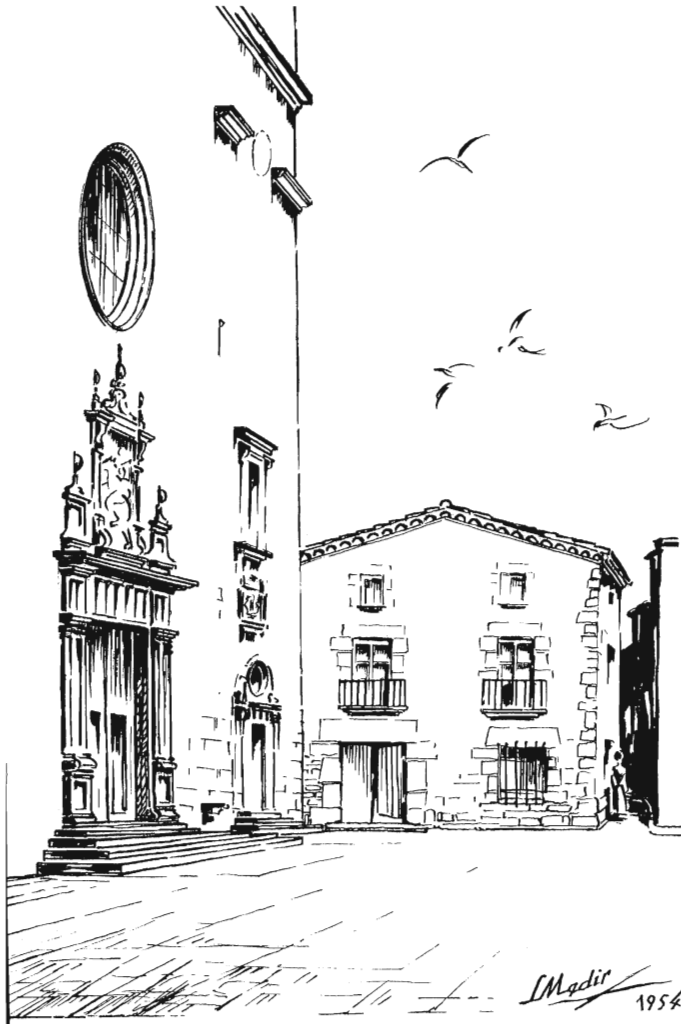
El primer membre de la família Roger que trobem documentat a Palafrugell és Jacinto Roger. Provenia de Maçanet de Cabrenys, on havia nascut en una família de propietaris arrelada a aquell poble des del segle XVII. A Maçanet encara avui es coneix per can Roger la casa pairal² d'aquest llinatge que disposava de panteó dins l'església parroquial de Sant Martí.

Jacinto Roger hauria arribat a Palafrugell pels volts de 1672. Es casà amb Anna Andreu, filla de l'apotecari palafrugellenc Francesc Andreu, a la botiga del qual entrà a treballar. El 1674 la seva esposa morí i dos anys després es casà en segones núpcies amb Maria Marquès, filla de Jeroni Marquès, un altre apotecari palafrugellenc.

Queda clar que els dos casaments de Jacinto Roger van estar absolutament determinats pel seu ofici. Coincidint amb el seu segon matrimoni deixà la botiga dels Andreu i passà a treballar a la dels Marquès, situada a la casa del costat de l'església, a l'edifici que actualment coneixem com can Rosés. La botiga d'apotecari de la família Marquès ocupava aquella casa, en règim de lloguer, des de feia prop de quaranta anys. Jacinto Roger, el nou gendre, devia disposar d'algun capital perquè l'any 1677 va adquirir a Pere Canyà, apotecari de Girona, la propietat de l'immoble on estava aquesta botiga d'apotecari. La compra es féu per 380 lliures.

Així doncs, des de 1677 la família Roger va estar al davant de la farmàcia de la plaça de l'Església. S'iniciava així la nissaga d'apotecaris que regentaria aquest establiment fins al principi del segle XIX. A Jacinto el va succeir el seu fill Lluc, i a aquest el seu fill Francesc. El quart i darrer Roger apotecari de Palafrugell, besnét del Jacinto Roger que havia arribat de Maçanet, es diria Anton. A la seva mort (1800) tots els béns i drets passaren a la família Rosés de Girona per mitjà del casament de Maria Manuela Roger, hereva universal d'Anton Roger, amb Francisco Rosés, apotecari gironí i hereu al seu torn de la que seria una de les principals famílies gironines del segle XIX i primer terç del XX.

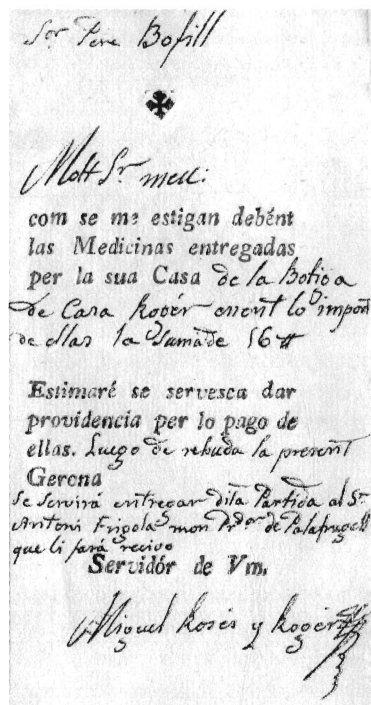
En definitiva van ser quatre generacions de farmacèutics palafrugellencs que durant prop de 130 anys van atendre una clientela que superava àmpliament els límits de la vila i el seu terme. En els llibres d'administració de la "botiga d'apotecari", nom que identificava

Can Rosés, al costat de l'església, l'antiga casa de la família Roger que passà al patrimoni Rosés a principi del XIX. Dibuix realitzat el 1954 per Lluís Medir com a il·lustració d'una edició de *Peix fre-git* de Josep Pla (Arxiu Municipal de Palafrugell, fons Lluís Medir).

Un roger decora un balcó de can Rosés sobre la plaça de l'Església de Palafrugell (fotografia Enric Bruguera, AMP).

Butlleta de reclamació per deutes amb la farmàcia de can Roger de Palafrugell (Arxiu Històric de Girona, fons Rosés de Girona 136).

l'establiment en aquell període, trobem "aconductades" persones i famílies de Palafrugell, dels seus barris i veïnats, i també moltes de Regencós, Esclanyà, Begur, Mont-ras, Palau-sator o Torrent.

Ser farmacèutic en una vila com Palafrugell comportava una notorietat important. La família Roger era molt coneguda i els seus membres van tenir un cert protagonisme en la vida col·lectiva de la vila. Sense pretendre detallar aquí tots els episodis de la història d'aquesta família, il·lustra la seva importància el fet que Lluç Roger, el primer dels sis fills de Jeroni Roger i, de fet, el primer Roger nascut a Palafrugell, ostentés l'any 1721 el càrrec de batlle. Un altre fill de Jeroni Roger, en Jeroni Roger Marquès, va ser notari i va regentar durant molts anys una de les onze notaries de la ciutat de Girona.

Amb l'exercici de l'ofici d'apotecari com a base, el patrimoni de la família Roger es va anar incrementant considerablement. Inicialment els Roger posseïen únicament la casa de la plaça de l'Església, on vivien i on tenien oberta la botiga. L'any 1720 Jacinto Roger i el seu fill Lluç van adquirir a Josep Sàbat de Torrent el mas Calvó d'Esclanyà. Aquella propietat, que es correspon amb el mas conegut avui com "mas del Rellotge", disposava d'un trull molt actiu, per al servei propi i per a l'elaboració d'oli d'altres propietats. El trull i l'olivar, conegut com a "olivar de Sals", donaven un excel·lent rendiment. Els Roger es van preocupar d'ampliar-lo amb la plantació periòdica de noves plantes, arribant a ser la seva propietat més valorada. A la compra del mas Calvó va seguir la incorporació d'altres finques. El 1728, Lluç Roger va adquirir "l'hort i la casa d'en Vergonyós". Més endavant adquirien finques a Mont-ras, en el sector de la pedrera "la Morena", coneguda ja aleshores amb aquest nom, i diferents peces de terra a Llofriu, Torrent i Esclanyà.

Anton Roger, un apotecari il·lustrat

Els documents de la família Roger i Rosés contenen moltes dades des de finals del segle XVIII i no tantes de dates més reculades. Per això coneixem molt millor els detalls de la vida i la personalitat d'Anton Roger, el darrer Roger apotecari palafrugellenc d'aquest cognom, un personatge d'altra banda molt interessant. Anton Roger Pi havia nascut a Palafrugell el 1738. Va començar a treballar d'apotecari a Girona a l'edat de 25 anys, a la botiga d'Isabel Ferrer i, al mateix temps, treballava a la farmàcia de l'Hospital de Girona. El 1763 guanyà la plaça d'apotecari major d'aquest establiment assistencial. Tres anys després es traslladà a viure a Palafrugell, a causa d'alguns problemes de salut i per la necessitat d'atendre la botiga del seu pare. Aquí va viure i treballar fins a la seva mort (any 1800).

Els documents de l'arxiu familiar revelen que Anton Roger era una persona culta, amb grans coneixements en les matèries científiques relacionades amb la seva professió i molt especialment en botànica. Tenia també una sòlida formació humanista. Entre els seus documents personals es troben composicions poètiques en català i en llatí. S'hi troben també transcripcions i traduccions de textos clàssics, de tractats de farmàcia i d'obres teatrals contemporànies.

Com a una de les persones més rellevants de Palafrugell, Anton Roger va ocupar càrrecs públics i va participar activament en la vida de les institucions. Fou, per exemple, administrador de l'hermita de Sant Sebastià i síndic procurador de l'Ajuntament. Anton Roger va obtenir el títol de "Repartidor i collidor d'almoines de la 'Santa Cruzada'", títol que també havia ostentat el seu pare i que l'exonerava d'algunes obligacions fiscals.

En el fons documental Rosés de Girona es conserven cartes d'Anton Roger adreçades al seu gendre Francesc Rosés. Són textos escrits de forma elegant, que comenten aspectes de la vida quotidiana i familiar però que expressen també idees sobre la vida, tracten qüestions de caràcter polític o donen opinions sobre esdeveniments internacionals. N'és un bon exemple la carta número 3 de les transcrits a la segona part d'aquest llibre.

Una de les activitats intel·lectuals que més satisfacció li va proporcionar estava relacionada amb la botànica. Fou la identificació d'un hidrozou, un organisme que va classificar com a esponja i a la que va

denominar "Capitata de Imperato". Anton Roger era "socio correspondiente del Real Jardín Botánico Matritense" i seguia de molt a la vora els avenços en ciències naturals impulsats per l'esperit dels il·lustrats de finals del segle XVIII. S'entén la seva il·lusió de poder contribuir a tots aquests avenços amb aquesta descoberta botànica. Comunicada la troballa al director del Real Gabinete de Historia Natural de Madrid, Anton Roger va rebre la confirmació de la seva descoberta. Es reprodueixen en apèndix dues cartes referides a aquesta troballa.

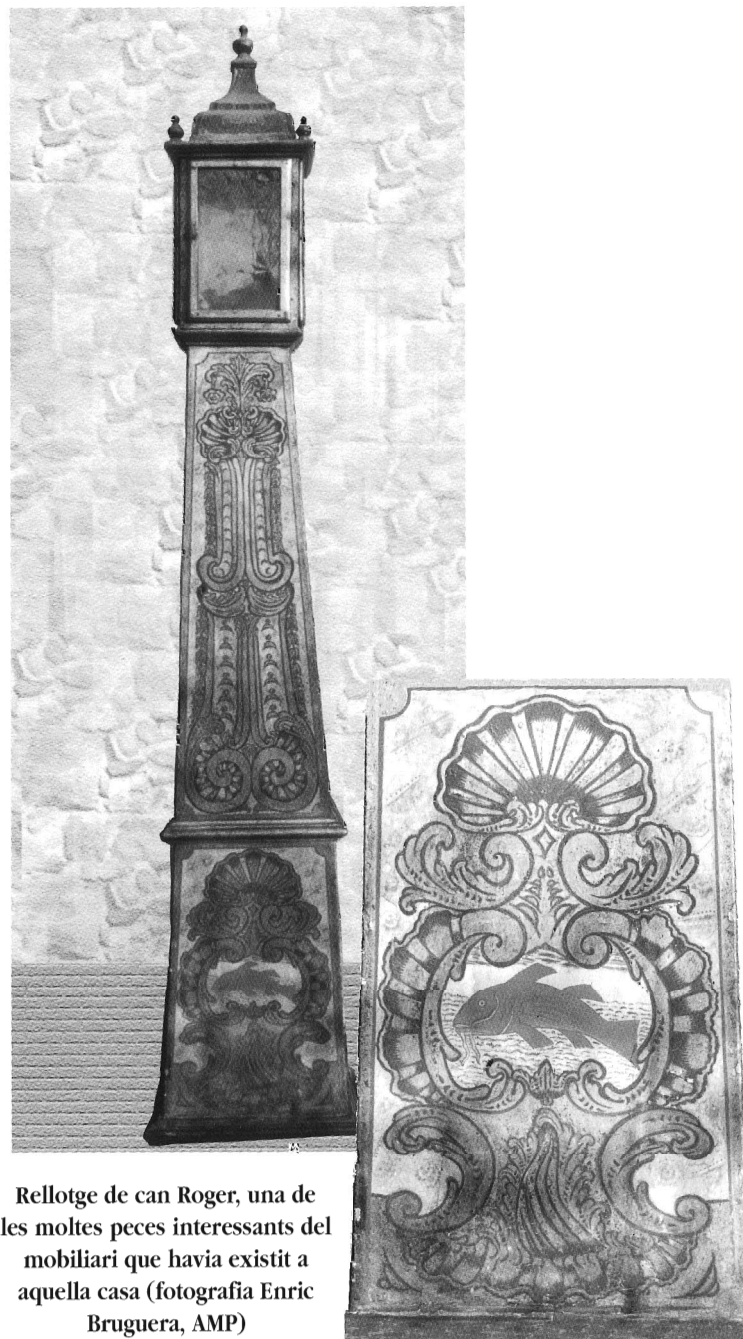
Cap al final de la seva vida Anton Roger gaudia d'un prestigi científic considerable. El 1794 la Guerra Gran feia sentir els seus efectes sobre la població del país. Anton Roger, amb 56 anys d'edat complerts, va rebre l'ordre de mobilització que l'obligava a incorporar-se al servei de l'exèrcit com a farmacèutic militar. Les autoritats i els veïns de Palafrugell es van mobilitzar per evitar-ho. En aquest sentit es van redactar diferents declaracions subratllant que Anton Roger "*desempeña con tanto acierto, crédito y satisfacción pública su ministerio de Boticario, que muchas Poblaciones y Villas de este Partido acuden a su Botica atraídos de su fama universal*". Un memorial de l'Ajuntament explica a més que d'aquells malalts "*que se le han confiado de aquellos que han contrabido la enfermedades epidemicas que en el dia infestan estos paises, ni uno solo se le ha muerto*". Les mostres de reconeixement dels seus conciutadans van estalviar a Anton Roger haver d'anar a servir l'exèrcit en una edat ja força avançada.

Anton Roger, el darrer Roger farmacèutic de Palafrugell, va morir el 1800. En el seu testament, atorgat el dia 1 de desembre de 1799, declarava hereva universal la seva filla Maria Manuela, esposa de Francisco Rosés. En una altra clàusula destinava les rendes dels seus censals a l'obra de l'església parroquial de la seva vila.

Els Rosés de Girona, hereus del patrimoni Roger

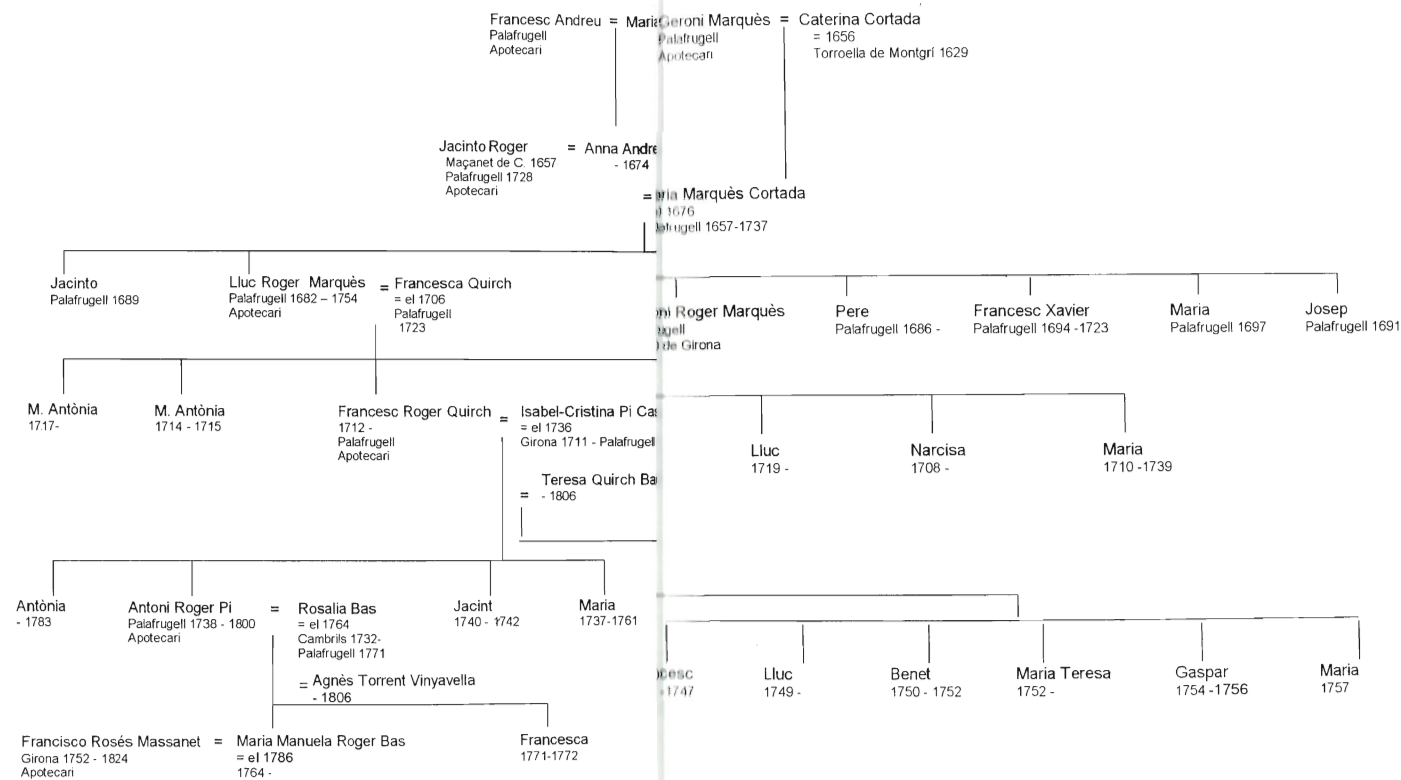
Les Voltes d'en Rosés, un espai molt característic del centre històric de Girona, reben el nom de la família de Francisco Rosés. Maria Manuela Roger, l'hereva universal d'Anton Roger, vivia aquí des de 1786, any del seu casament amb Francisco "Xico" Rosés. Els Rosés eren una família d'origens molt humils que provenia de Cervià. Josep Rosés s'havia instal·lat a Girona a mitjan segle XVIII.³ Ell i els seus descendents foren protagonistes d'un cas espectacular d'ascensió social que els convertiria, en tres generacions, en la principal fortuna de la ciutat. En el moment d'arribar a Girona Josep Rosés no disposava de béns (va deixar apuntat que havia arribat amb "només un matxo"), però aviat va demostrar una gran habilitat en negocis diversos: l'arrendament de contribucions i drets senyorials, el proveïment de productes estancats, la intervenció en operacions de crèdit o les transaccions immobiliàries. Francisco, el primer dels seus cinc fills, va realitzar estudis d'apotecari. Aconseguit el títol obrí botiga a l'extrem nord de les cases de les Voltes d'en Rosés, en el sector que tocava la Cort Reial. A la mort del seu pare (1796) Francisco heretà un important patrimoni que el situava entre els vint principals contribuents de la ciutat. Quatre anys més tard, a la mort d'Anton Roger, el seu sogre, els béns dels Roger passaren a la família Rosés. Molt poc abans de la mort d'Anton Roger, Francisco Rosés havia adquirit una casa veïna de can Roger de Palafrugell, situada al carrer d'en Vela, casa que va unir a la principal. Can Roger, la casa de la plaça de l'Església, començava aleshores a ser can Rosés, el nom amb el qual la coneixen encara els palafrugellencs.

Tot i la mort d'Anton Roger la farmàcia de Palafrugell va seguir oberta. Francisco Rosés constava com a titular, però qui regentava l'establiment era Josep Marquès, un apotecari palafrugellenc sortit també d'una nissaga d'apotecaris. Sembla ser que l'administració de la farmàcia es va ressentir de la llunyania del titular. En els assentaments dels seus llibres d'administració s'observa com anaven creixent els deutes i com es reduïa la clientela. Per això l'any 1804 Francisco Rosés decidí vendre la botiga a Josep Marquès pel preu de 3.000 lliures, venda que es limitava únicament a l'espai, atuell i mercaderies de la botiga i que

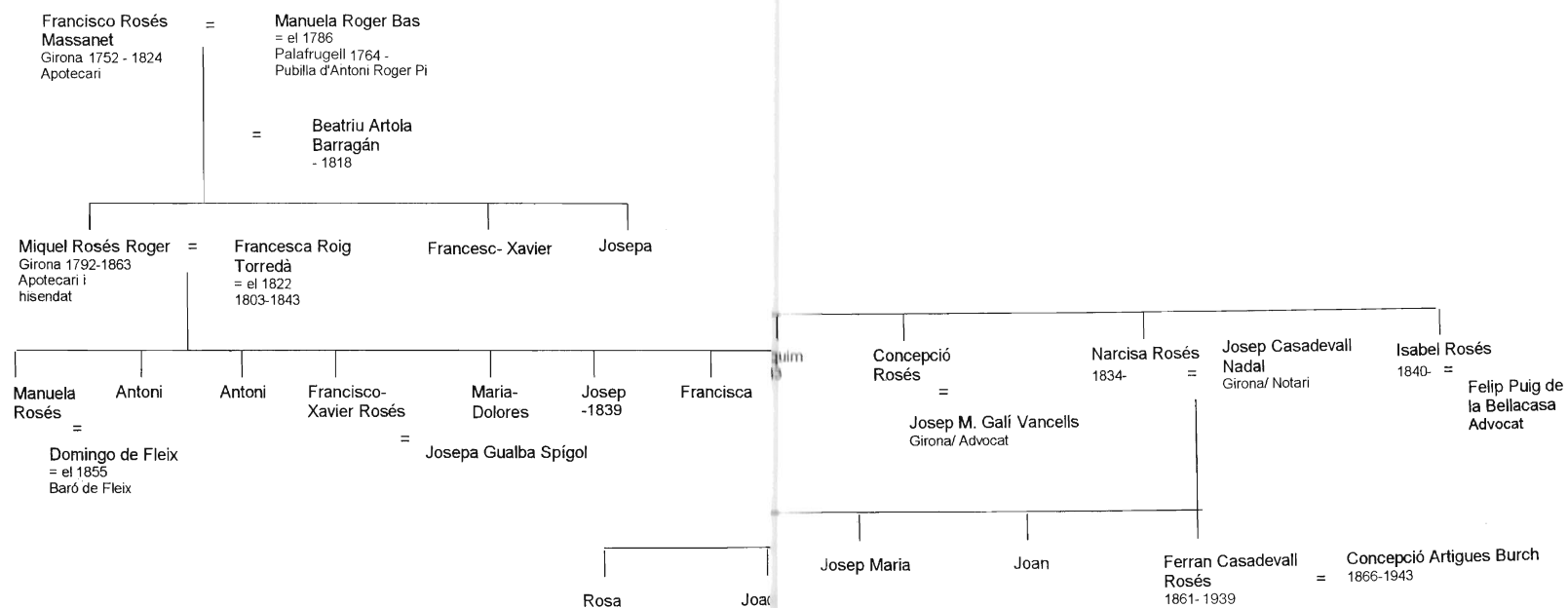

Rellotge de can Roger, una de les moltes peces interessants del mobiliari que havia existit a aquella casa (fotografia Enric Bruguera, AMP)

ARBRE GENEALÒGIC DE LA FAMÍLIA ROGER DE PALAFRUGELL

ARBRE GENEALÒGIC DE LA FAMÍLIA ROSÉS DE GIRONA

no afectava la resta de l'immoble. Però tres anys després Josep Marquès es va reconèixer incapaç de complir amb el pagament de la quantitat pactada i Francisco Rosés va recuperar tots els drets sobre l'establiment, acordant aleshores amb Marquès que aquest seguís regentant-la fins que el fill gran de Francisco Rosés tingués edat i la titulació necessària per assumir-la.

L'any 1820 Josep Marquès, encara al capdavant de la botiga d'apotecari, va fer un inventari de tots els seus atuells i productes.⁴ En Josep Marquès encara la denominava "botiga d'en Roger", nom amb què la denominaven també els palafrugellencs tot i haver passat vint anys de la mort del darrer Roger farmacèutic. Aquest interessant document porta per títol "*Estat de tot lo que y ha en la Botica de Roger de Palafrugell com son pots, capsas y altras cosas*" i ens permet imaginar la distribució dels espais de treball i magatzem. A l'estança de la botiga hi havia:

"Pots grands bons y dolents, 163
Pots mediocres bons y dolents, 83
Pots petits bons y dolents, 144
Capsas grands bonnes y dolentes, 27
Capsas pequenas bonnes y dolentes, 74"

Al rere botiga hi havia un espai de treball i un armari on es guardaven:

"Empollas grands mediocras y petites, 51
Gerris grands y petits, 42
Capsas llargues y rodones, 17" En dues estances més de la casa es guardaven encara altres recipients i productes:
"Pots de vidre petits, 18
Xifranets petits, 16
Xifranets un poch mes grands, 25
Empolles de capillere, 18
Empolles, 28
Pots de pisa, 3
Pots de vidre mediocres, 3
Gerris, 1"

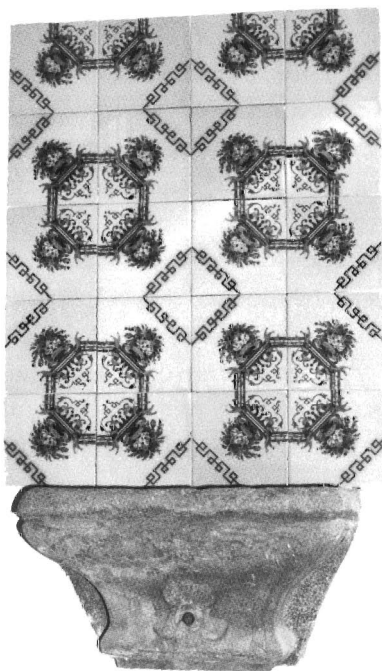
Tots aquests armaris, capsas i recipients contenien prop de 140 productes que servien per a l'elaboració de les preparacions que requerien els clients de la botiga. Es tractava "d'ungüents", sals, arrels, extractes, olis, essències i altres productes dels quals l'inventari n'especifica el nom i el pes exacte, constituint un document ben interessant per a la història de la farmàcia.

La botiga de farmàcia ocupava dues peces de la casa, la botiga pròpiament dita i "el darrere botiga" o treballador. La casa tenia moltes altres estances, algunes de les quals amb mobles grans i valuosos. A la planta baixa hi havia la cuina, un rebost sota l'escala de pujar al primer pis, el celler, un menjador amb tres taules i bancs d'espallera, i encara dues sales més, en una de les quals sabem que hi havia un moble guarda-roba molt treballat, una taula de noguer i cadires. En el primer pis hi havia sis peces grans, totes ben parades. Per exemple, en el "*quarto nou*" hi havia un escriptori, una llibreria, un canapè, cadires i el "*llit de la estrella matutina*". El "*quarto de sobre la botiga*" tenia una taula gran de noguer, un escriptori, una llibreria, un canapè i el "*llit gran de Sant Francisco Xavier*". El segon pis estava distribuït en un "*recividor*", el graner i tres habitacions grans, des d'una de les quals s'accedia al terrat.

L'apotecari Josep Marquès va tenir llogada la botiga dels Rosés durant més de trenta anys. Els pactes del lloguer l'obligaven també a vetllar pel bon estat de la resta de l'edifici i a fer les obres de manteniment necessàries. Al mateix temps havien de fer encàrrecs i algunes gestions en representació dels interessos dels Rosés. L'any 1831, tot i que la botiga mantenia una clientela considerable, no deixava massa beneficis a la família Rosés que, a més, estava descontenta amb les altres responsabilitats que el llogater havia d'assumir. En una carta adreçada a Marquès li indicaven que observaven "*un grande escalabro y abandono que padecen los bienes de casa Roger (...) pues estan en el dia como ganado sin pastor*". Per aquests motius Miquel Rosés decidí donar comiat de la botiga a Josep Marquès i llogar-la a un "practicant de farmàcia", fill del poble de Pontós, que es deia Martí Puig.⁵ El tracte amb en Puig, signat a Girona l'agost de 1831, es va fer per temps de dos

Antic mas Calvó d'Esclanyà, actualment conegut com mas del Rellotge, una de les principals propietats dels Rosés (fotografia Enric Bruguera, AMP).

Pica de pedra esculpida del segle XVIII i mostra de rajoles del segle XIX, elements ornamentals recuperats de l'antiga casa Rosés (fotografia Enric Bruguera, AMP).

anys i amb les mateixes condicions que el seu predecessor. De tota manera el nou llogater havia d'avisar amb temps si *"per falta de recursos no pogués sostenir dita Botiga"*, i el propietari es reservava el dret de cancel·lar els tractes si *"dita botiga no va corrent en lo modo que es regular"*.

Sembla ser que les coses van anar ara "de modo regular" perquè els tractes es van renovar any rere any. A partir d'aquell moment i durant prop de vint anys Martí Puig passaria a ser l'home de confiança dels Rosés a Palafrugell. S'ocupava dels seus interessos i els informava puntualment de totes les novetats, tal com es pot comprovar per la lectura de la quinzena de cartes seves reproduïdes més endavant. Martí Puig va prosperar econòmicament i, finalment, va aconseguir que els Rosés li venguessin la llicència de la farmàcia. Fou aleshores, en una data que no hem pogut determinar, quan la farmàcia passà a l'altra costat del carrer Major, a la casa situada davant per davant de can Rosés, una finca que havia estat propietat del priorat de Santa Anna adquirida per Martí Puig pels volts de 1843.

Martí Puig va tenir una única filla que batejà amb el nom d'Isabel. Isabel Puig es casà amb el farmacèutic Mateu Suñer, el qual va entrar a treballar en el negoci del seu sogre. Al seu torn va ser succeït pel seu fill Frederic Suñer Puig. Mateu i Frederic Suñer iniciaven així una nova nissaga de farmacèutics palafrugellencs que ha arribat fins a l'actualitat amb establiment obert a la casa adquirida per Martí Puig ara fa 160 anys.

La relació de la família Rosés amb Palafrugell

Tant per l'administració de l'antiga farmàcia Roger com per altres motius, la família Rosés va mantenir sempre una relació molt intensa amb Palafrugell. Aquí quedaven molts parents i amics així com un patrimoni considerable que no es podia pas administrar de Girona estant. A Palafrugell sempre van tenir una o més persones que actuaven en el seu nom. Com acabem de veure, encarregaven algunes actuacions al mateix personal que s'ocupava de la botiga d'apotecari. Altres vegades era algun parent o bé, quan es tractava de gestions més oficials, procuradors que treballaven a la vila. Aquests administradors tractaven amb els arrendataris de les finques i amb els masovers del mas Calvó, encarregaven obres o serveis a tercers, representaven els Rosés davant l'Ajuntament... i, a més, els mantenien puntualment informats de tot el que passava a la vila, tal com es pot comprovar en les cartes transcrits i recollides a la segona part d'aquest llibre.

El contingut de les cartes que aquesta gent de Palafrugell enviava a Girona és interessant des de molts punts de vista. Els remittents parlen de tot tipus de qüestions. No faltaven mai les notícies de més transcendència, les que havien tingut més repercussió o que preocupaven més a la gent de la vila. Us en reproduïm alguns paràgrafs a manera d'exemple.⁶

"Per assi tot es parlar de la gran esquadra que se avista en aquestos mars y se diu de alguns baixells que se han acercat molt a Bagur. He obit que ni avian vist 16". (1805)

"Estem ab molt trastorn, de resultas de haber cremat Vidreras y haber lo Comandan de Armas de la Bisbal manat marxar tota la forsa de esta, y estem exposats a tot. (1836)

"Avui fa tres semanas mataren en la pallissa de sa casa lo hereu de Pere Vidal son pelador [de suro] ab un o molts cops de pal al cap". (1861)

Les cartes estan plenes de dades que ens acosten a la vida quotidiana del Palafrugell de l'època. A can Rosés de Girona arribaven notícies com ara les següents:

"Lo forment ara se va garbellant; est any no passen Patrons de la Costa per comprarlo pues estiman mes anar a Tortosa que los ve a major conveniencia, y si se fessen las treguas ab Inglaterra creuré se abaritaría pero, si al contrari, se mantindran los preus porque per lo Pays no ni ha". (1800)

"Lo dimecres a la nit robaren segurament dos sachs de broquil y lo pitjor que feren malbe lo safareix que quedá desambossat". (1808)

"En esta nos palem de fret. 45 dias ha que gebra cada dia y sobra gebrada, que miseria, que añada podem esperar". (1830)

"Ab molt contento li escrich participantli com las oliveras del seu mas Calbó la major part estan floridas y la flor cau foredada señal de que las olivas si quedan, de modo que se farà añada bona de oli". (1861)

També eren el vehicle per a fer encàrrecs tan precisos com aquest:

"Estimare cuydias de comprar una porsellana y una campana de relotge de repetisió. (...) sobre tot la campana que tinguia bon sonido, net y llarc". (1831)

L'intercanvi de cartes era constant i sovint s'esperava la seva arribada per prendre alguna decisió o donar resposta a alguna qüestió urgent. En tractar-se d'un servei tan essencial els retards feien aparèixer crítiques i protestes del tipus *"no entiendo como ban los correos"*, o *"de la manera com van los correos no se quan la reberas"*, o altres d'aquest estil.

De Girona sortien també notícies de tot tipus cap a Palafrugell. Eren molt freqüents les informacions relatives a la salut dels membres

de la família, amb moltes referències a com es trobaven els fills. Vegeu-ne algun exemple:

"todos comemos bien con buena gana y delito [delit]. La Fransisqueta tiene la cama compuesta y camina mas lleugera". (1839)

"...esta tan guapo con el gorro y las galias tan gordas y cuerpo que no lo conoceria por de tan gordo y tan á colorado y alto...". (1825)

És evident que estar gras era sinònim d'estar sa i per això era motiu d'alegria saber

"que todos todos [sic.] estais sanos y gordos, que esto es lo que importa" (1824)

Hi ha formes de manifestació de l'afecte que no han variat gaire d'aleshores ençà. Vegeu-ne un exemple:

"...y el niño se base tan guapo que me parece que me lo comeria con besos y abrazos". (1824)

Les cartes viatjaven carregades de petons, encara que algunes vegades distribuïts poc equitativament:

"Dolores dice que tiene muchas ganas de veros y que le bagas al niño 40 Mil besos y 5 Mil a la niña". (1825)

La correspondència de la família Rosés de Girona amb els seus parents o administradors de Palafrugell va ser certament molt intensa i seguida. A part de mantenir-hi aquesta relació epistolar els Rosés es desplaçaven sovint a Palafrugell. Les escapades d'un o dos dies per arreglar alguna qüestió puntual eren constants. També eren freqüents les estades més llargues, de vegades de tota la família i del personal al seu servei, un fet que es produïa principalment a l'estiu. D'aquesta manera, per un motiu o altre, la presència dels Rosés es va anar mantenint al llarg dels anys. Entre els papers de la família es conserva, per exemple, la *"Lista de lo que se deixa permanent en dita casa de Roger"*, de l'any 1832, amb l'enumeració de la roba blanca i altres elements del parament de la casa que havien de facilitar l'estada confortable de tota la família. Per aquesta llista sabem que la casa estava equipada amb cortines a les estances principals, 8 màrfegues, 10

matalassos, 2 cobrellits, 21 llençols, 47 coixineres, 15 estovalles, 23 tovalloles, 54 tovallons, 24 eixugamans, 7 davantals de cuina... a més llums d'estany, llauna i llautó, canelobres, un gran nombre de coberts de ferro i de llautó, etc.

Les estades dels Rosés a la seva casa de la plaça de l'Església van ser molt freqüents al llarg de tot el segle XIX. De la seva vinculació amb aquesta vila n'és un bon exemple el fet que l'any 1860 Miquel Rosés, el fill gran de Maria Manuela Roger, sol·licités al comandant de Marina de Palamós autorització per construir una barraca a la platja del Canadell. De fet, deu anys després, Francesc Xavier, fill de Miquel Rosés, va deixar la casa de Girona i va anar a viure a Palafrugell. La seva estada a l'antiga casa de la família Roger va durar set anys, temps durant el qual constava a tots els efectes com a veí d'aquesta població.

Com es dedueix de tot el que acabem d'explicar, Palafrugell fou per a la família Rosés la seva segona casa, un lloc on viatjaven molt sovint i des d'on rebien notícies permanentment. Mentre el segle XIX avançava, va seguir l'ascensió social d'aquesta família d'apotecaris giro-nins. Tant Francesc Rosés, l'espòs de la palafrugellenca Maria Manuela Roger, com el seu fill Miquel, van seguir incorporant al patrimoni familiar finques i drets fins a esdevenir, ja en la dècada de 1850, els primers contribuents de la ciutat de Girona. En aquella època, a part del patrimoni de la família Roger, els Rosés posseïen quinze cases a la ciutat de Girona, un mas a Sant Medir, un altre a Sant Daniel, hortes al sector del Mercadal, tots els béns i drets de l'antic Priorat de Cervià de Ter⁷ i propietats importants a Esponellà i al Pont Major.

A mitjan segle XIX, amb Miquel Rosés Roger com a cap de casa, culminà l'evolució social i econòmica de la família. Miquel Rosés tenia el títol d'apotecari però es dedicava exclusivament a l'administració del seu extens patrimoni. Havia posat al capdavant de la botiga de Girona a l'apotecari Tomàs Buch. Aquesta farmàcia estava situada a la casa de les Voltes d'en Rosés que donava a la Cort Reial. Pel costat sud d'aquest immoble totes les cases, fins a la plaça actualment denominada de les Castanyes, eren propietat de can Rosés. Miquel Rosés era

Domingo de Fleix, baró de Fleix, amb bastó, i Manuela Rosés Roig, fent ganxet, asseguda. Retrat familiar, a finals del segle XIX, en el pati interior de can Rosés (fotografia AMP).

Fernando Casadevall Rosés en una fotografia extreta de la portada de la revista *La Reforma* de 16 de setembre de 1931 (AHG).

persona influent i ben relacionada. Tenia administradors i representants permanents a Barcelona, Palafrugell i Cervià, més tot un seguit de procuradors i causídics als quals encarregava gestions i amb qui despatxava amb molta freqüència. Era membre de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre i de la "Sociedad Económica de Amigos del País" des de la seva fundació a Girona l'any 1835. Tenia el títol de cavaller de l'ordre de Carles III i el diploma de la Flor de Lys de França. Va formar part de l'Ajuntament de Girona els anys 1835-1836 i 1838-1839 i fou també diputat provincial en diferents ocasions. El 1844 va concórrer a la nominació d'alcalde de la seva ciutat, encapçalant la llista del Partit Moderat que finalment fou derrotada.

Els Rosés havien aconseguit un patrimoni extens i sòlid i mantenien un comportament social que evidenciava la posició adquirida. Els fills de Miquel Rosés van rebre l'educació pròpia de l'alta societat de l'època, amb classes de piano incloses per a les noies. A l'hereu, Francesc Xavier, li va pagar la carrera de dret. Va casar tres filles amb advocats i notaris, amb dots de 6.000 lliures cada una. La filla gran, de nom Manuela, va tenir encara un dot superior (8.000 lliures) en el seu casament amb el baró de Fleix. Miquel Rosés Roger va seguir anant amb molta freqüència a la vila i a la casa on havia nascut la seva mare Maria Manuela Roger. En una de les seves estades a Palafrugell va rebre una carta de la seva dona que s'havia quedat a Girona amb la resta de la família. La seva lectura permet entendre la gran relació que la família mantenia amb aquesta vila i la familiaritat amb què parlaven de la casa de Palafrugell:

"A Don Miguel Rosés y Roger en Palafrugell

Gerona 20 Mayo 1833

Mi Querido Miguel son la ocho y estamos

sin novedad a Dgrasia y desearia que tu llega[ses]

sin la menor novedad en Palafrugell segura-

mete habras tenido mucho calor porque en

esta aze mucho mira si alguno te habla

de las Botifaras y si te las dan puedes comer en la olla y

posar un poco de cansallada y miraras si esta

*buena como deve no te olvides de retirar todo
quanto nesestas toda la familia esta sin no-
vedad procurar a comer buen Pescado si bas
en lo mas y beus frígola recullna y posala
en lo rabost porque quando binguem la trobarem
per fer sopa o altres cosas (...)”*

Miquel Rosés Roger va morir l'any 1863. Al capdavant del patrimoni el succeí el seu fill Francesc Xavier. Francesc Xavier Rosés féu els estudis de dret, trencant així la llarga tradició familiar d'apotecaris, que per la banda dels Roger es mantenia des de feia sis generacions i dues pel costat dels Rosés. Francesc Xavier Rosés vivia de fet de les rendes del patrimoni familiar. A l'igual que el seu pare va mantenir una notable activitat pública, essent membre de la Comissió Provincial de Monuments, de la “Sociedad Gerundense de Amigos del País”, de la qual n'arribaria a ser president, o impulsor de la Granja-escola de Fortianell, amb el grup de Narcís Fages de Romà, entre altres iniciatives.

Francesc Xavier Rosés morí sense descendència i heretà el patrimoni la seva germana Manuela, casada amb el baró de Fleix. Manuela va mantenir la tradició familiar de desplaçar-se i fer llargues estades a Palafrugell. Manuela Rosés féu tractes amb Sebastià Ristol per tal que s'instal·lés amb la seva família a can Rosés de Palafrugell. Quatre generacions de la família Ristol van viure a can Rosés, renovant els tractes amb els successius hereus del patrimoni. Sebastià Ristol i Oliu i la seva esposa Maria Marquès s'ocupaven dels afers dels Rosés a Palafrugell i la seva rogalia i els mantenien informats de totes les novetats. La seva correspondència segueix aportant un gran nombre de dades ben interessants per a la història local. Vegeu-ne un bon exemple en la carta que transcrivim seguidament:

“Palafrugell 15 febrero de 1887

Sa. Da. Manuela Rosés de Fleix

*Muy apreciada Señora desearia que sen contrase
con perfecta salud a Dios gracias.*

*Sabra que la mano negra se a dejado ver en
Pafafrugell el dia 8 pucieron 23 cartuchos de*

*dinamita a las paredes del Sementerio Catolico
que gracias a Dios no esplotà mas que el piston
o sea el fulminate y el restante del cartucho quedo
cargado, eran las dos de la madrugada que parecia
que tronaba, no se sabe quien a sido por a bora.*

*Sabra quel dia 10 por la noche se puso a
nevar el dia siguiente la nieve llegaba el pie
del cazador en el tarat [terrat] y a la xida [eixida] a dal la porta
de la botiga la cuyna parecia una ventana, en el grané
parecia en la calle por el viento fuerte que a sia que
pasaba por las parcianas la traeramos [traguérem] en seguida.*

*Cuando bajaba la escalera de la fabrica
cayé desquena y quedé sin sentido en seguida binió
el medico y me miro y medijo que era la patacada
y estado dos dias en cama y gracias a Dios y
todabia esta llobiendo.*

*Sabra que Martinito Maria Angela Esposa y
Madre gosun de perfecta salud.*

Y soy de uste SSS

Sebastian Ristol

*P.D. trajeron tres mayals y medio de aseite
de sals⁸ y cuando las ayan molidas todas lescribire
Sabra quel caliptus esta cubierto de nieve y
las gardenias es tan dentro y lo roser y otras flores”*

La família Casadevall, els darrers propietaris de can Rosés

Manucla Rosés va morir també sense descendència. Per aquest motiu fou la seva germana Narcisa la que heretà el patrimoni Rosés i amb ell la casa i les finques de Palafrugell. Narcisa Rosés estava casada amb el notari gironí Josep Maria Casadevall. Aquest matrimoni va tenir cinc fills, el més gran dels quals, Fernando Casadevall Rosés va ser qui va heretar el patrimoni.

Tot i el canvi de cognom dels propietaris, la gent de Palafrugell va seguir coneixent aquell casal com a can Rosés. Fernando Casadevall, nascut a Girona el 1861, era advocat. Estava casat amb Concepció Artigas i fou persona molt influent i coneguda en els cercles polítics i institucionals gironins dels primers anys del segle XX. L'any 1914 fou nomenat Comissari Regi i membre del Consell Provincial de Foment. Poc després en seria nomenat president. L'any 1920 fou un dels membres fundadors de la Cambra de la Propietat Urbana de Girona. En l'acte de fundació va ser escollit president i es va mantenir en aquest càrrec durant prop de 12 anys.

Fernando Casadevall fou el darrer descendent de la família Roger que va fer estades llargues a Palafrugell. Vestit sempre amb molta distinció i amb aires senyorials, les seves vingudes per administrar els seus béns i per a passar dies de vacances, van quedar gravades en el record dels seus contemporanis. Acabada la Guerra Civil, ja mort Fernando Casadevall, la seva vídua quedà com a usufructuària i s'ocupà de l'administració de les propietats, però només molt excepcionalment es desplaçava a la casa de Palafrugell. El 1943 Concepció Artigas moria i començava un llarg període d'abandó i progressiva ruïna d'aquell emblemàtic casal, una de les cases senyorials més interessants que havien existit a Palafrugell.

Antoni Ristol Guri és un dels palafrugellencs que guarda records de la presència de Fernando Casadevall i de la seva família a l'antiga casa dels Roger. El senyor Ristol és descendent de la família que va viure a can Rosés durant quatre generacions tal com hem explicat en el capítol anterior d'aquest treball. En base als seus records ha elaborat una excel·lent descripció de com era aquella casa, afegint-hi tot un

seguit d'anècdotes molt interessants.⁹ Pel que fa a la descripció de la casa el senyor Ristol ens informa que habitualment s'hi accedia "*pel carrer Major, on primer hi havia hagut l'entrada de les cavalleries i més tard hi va haver la botiga de betes i fils que regentava l'àvia Maria Marquès*". Explica també que en una altra entrada "*hi havia un pou de més de vint metres de fondària*" per al servei de la casa. El senyor Ristol recorda "*la gran cuina, plena de fogons*", l'escala "*amb escalons de pedra picada*" per accedir al primer pis, "*l'alcova de la plaça de l'església que era la més fresca i allà dormien Don Fernando i la seva dona a l'estiu, quan venien a fer estada a Palafrugell*". Seguint les explicacions d'Antoni Ristol podem pujar ara al segon pis per una escala petita on hi havia "*tres cambres per les minyones, dues cambres més petites pels mals endreços i quatre grans sales per guardar el gra de les seves propietats i les gerres d'oli, de terrissa esmaltada. El pis tenia sortida a un petit terrat, des d'on es veia el mar*".

El recorregut per can Rosés, rere les passes d'Antoni Ristol, segueix encara pels quatre magatzems de la planta baixa i per totes i cada una de les estances d'aquell casal, i ens n'explica amb detall el seu ric mobiliari: l'antic taulell d'apotecari amb un peix (roger) gravat, els quadres, els escriptoris, els llits... Pel senyor Ristol sabem també que "*des del començament del segle passat, a cada cambra disposaven d'una instal·lació de timbres elèctrics per cridar el servei*" i que "*les minyones les portaven de Girona, igual que els gats, que traginaven en els seus respectius cistells*".

La descripció que acabem de llegir ens parla d'una època encara d'esplendor de can Rosés. Ja hem indicat que a partir de Fernando Casadevall es va iniciar la decadència de l'edifici. Els darrers paràgrafs de la descripció del senyor Ristol ens serveixen ara per a posar punt i final a aquestes breus notes sobre la història de les famílies Roger i Rosés:

"La casa Rosés no va tenir gaire sort. Quan el casal encara era dels descendents de la família, i ja s'havien endut la major part del mobiliari i de les seves pertinences, va caure una biga mestra de fusta i el teulat va fer figa, però mai ningú en va fer cas. Amb els anys es van anar esfondrant les senyorials voltes i abans que s'enderroqués ja anava caient tot sol".

Notes

¹ Agraïm a Daniel Bosch, Immaculada Costa i Manuel Vilaró, de l'Arxiu Històric de Girona (AHG), la seva col·laboració en la preparació d'aquestes notes. Agraïm també a Jordi Cama la seva col·laboració en la confecció de la genealogia de la família Roger, i a la meua col·lega, M. Concepció Saurí, el seu interès per a donar a conèixer el fons documental Rosés.

² En l'actualitat és l'Hotel Pirineus. Per a més notícies sobre la família Roger de Maçanet vegeu ROURA, Pere. *Maçanet de Cabrenys. Història i natura*. Girona : s.n., 1999. 163 p., i ROURA, Pere. *Maçanet de Cabrenys*. Girona : Diputació, 1997. 96 p.

³ Podeu trobar més informació sobre la família Rosés de Girona a MATAS, Josep i CONGOST, Rosa. "La família Rosés i les seves cartes" a *M'escrivràs una carta? Catàleg de l'exposició*. Girona: Museu d'Art; Fundació Caixa de Girona ; Arxiu Històric de Girona, 2000. p. 103-111.

⁴ Aquest document és dins el plec 6/1 del fons Rosés de l'AHG.

⁵ Algunes dades sobre les famílies Puig i Suñer han estat extretes dels documents 2.1 a 2.6 del fons Suñer de l'AMP.

⁶ Totes les cartes que se citen formen part de les sèries de correspondència del fons patrimonial Rosés de l'Arxiu Històric de Girona. Evitem citar la signatura de cada document atès que la seva ordenació cronològica en facilita la seva localització.

⁷ L'adquisició dels drets i béns del Priorat de Cervià per part de la família Rosés ha estat estudiat amb molt de detall en el llibre de Rosa CONGOST. *Els darrers senyors de Cervià de Ter*. Girona: CCG edicions; AHRG ; ILCC (UdG), 2000 (Biblioteca d'Història Rural. Estudis; 1).

⁸ Es refereix a l'olivar de Sals de la propietat del mas Calvó d'Esclanyà.

⁹ Es tracta d'un text inèdit que porta per títol "Can Rosés". Es pot consultar a l'Arxiu Municipal de Palafrugell juntament amb la reproducció de diferents documents de les famílies Rosés i Roger i els seus arbres genealògics. Aquests altres materials han estat preparats pel Sr. Jordi Cama. Agraïm als senyors Ristol i Cama que ens hagin facilitat l'accés a aquests interessantíssims documents.

Una tria de la correspondència palafrugellenca de la família Rosés

Enric Prat i Pep Vila

«Una carta en catalán me causa siempre una impresión rara; me parece que voy a leer al pie la firma de un presbítero o de un masové.» (Josep Yxart en una carta a Joan Sardà —citat per Pere Anguera, El català al segle XIX, Empúries, 1997, p. 102-103)

«Amigo, som en temps de sembrar diners, y vindrà después lo temps de recullir lo oli, que donaran ab abundancia. Qui tinga patrimoni és menester millorar-lo y fer-li valer lo que's puga.» (Joan Camps a Francisco Rosés, 22-X-1800)

Com s'ha explicat en els capítols anteriors d'aquest llibre, a mitjan segle XIX la família Rosés era de les més riques i influents de la ciutat de Girona. Francisco Rosés Massanet (1752-1824) s'havia casat amb Manuela Roger Bas, filla d'Anton Roger Pi. Editem ara una tria del seu epistolari, centrada en les relacions amb els familiars i administradors dels Rosés a Palafrugell. Encara que hem triat cartes d'un període que va del 1728 al 1862, la major part corresponen als anys de 1831, 1835 i 1836 i van dirigides a Miquel Rosés (1792-1863), fill de Francisco i Manuela.

Hem transcrit també altres textos d'Anton Roger: dues cartes adreçades al Real Gabinete de Historia Natural de Madrid sobre el descobriment botànic esmentat en la primera part del llibre, i dos articles escrits per ser publicats en una *Historia general de España*, sobre Palafrugell i Mont-ras, textos recollits en l'apèndix. El primer ja havia estat editat, mentre que el segon creiem que és inèdit. Per ampliar la informació sobre l'època, transcrivim també un apunt d'un llibre parroquial de l'església de Palafrugell sobre una gran sequera i encara un article d'una enciclopèdia sobre Palafrugell.

Ordenades per corresponsals, les cartes que transcrivim són:

- Una carta sense firmar dirigida a Geroni Roger Marquès, notari, avi d'Anton Roger (núm. 1)
- Cinc cartes d'Anton Roger a Francisco Rosés (núm. 2-6)
- Quatre cartes de Joan Camps, prevere, a Francisco Rosés (núm. 7-10)
- Catorze cartes de Francisco Bonet a Miquel Rosés i Roger (núm.

11-20, 22, 23, 25 i 26)

-Dues cartes de Miquel Rosés a Francisco Bonet (núm. 21 i 24)

-Disset cartes de Martí Puig a Miquel Rosés i Roger (núm. 27, 28, 30-47, 49, 51-56)

-Una carta de Joan Frigolé a Miquel Rosés (núm. 29)

-Una carta de Josep Gallart i Capallà, de Palafrugell, fuster, a Baldiri Bonet, de Taialà (núm. 48)

-Una carta de Miquel Rosés a Martí Puig (núm. 50)

-Una carta de Pere Serra y de Ciurana a Miquel Rosés (núm. 57)

Llegint-les es fa present arreu la importància vital que tenia el correu en aquells anys per una família com els Rosés, amb patrimoni escampat per diversos municipis. Veiem amb quina peremptorietat els corresponsals es reclamen cartes quan no arriben amb la freqüència desitjada o protesten quan les respostes no fan esment de qüestions sol·licitades (*«Abuy, quant he anat al correu y no he vist carta de vostè, me he asustat, pensando que no hi hagués alguna desgràcia a casa de vostè; y si és que no tingué temps per contestar-me a las que li he escritas, a lo menos a volta de correu fàcia escriur per Buch que no tenen novedad, perquè estariam ab gran ànsia»*). Tot i que no coneixem cap estudi sobre el funcionament del correu entre Girona i Palafrugell, de la nostra correspondència es pot deduir que devia ser diari. En una de les cartes es fa referència a *lo peó del correu* com a apel·latiu per designar qui les transportava.

Veiem que malgrat la freqüència dels intercanvis mai no s'oblidaven de les que avui ens semblen complicades fórmules de cortesia (si bé tendien a abreviar-les), com ara, *y és son segur servidor que se mans besa, dispose de mi lo de son agrado, est son afectíssim segur servidor de qui pot disposar com gústia*, usades d'administrador a propietari, si bé entre familiars predominen les *expressions*. Pel que fa als apel·latius, el sogre Anton Roger es dirigeix al seu gendre Francisco Rosés amb el *querido* que també utilitzen entre ells els cosins Francisco Bonet i Miquel Rosés. Mentre que Martí Puig fa servir el *molt senyor meu*, Joan Camps, que és capellà, usa *amich senyor*.

La lectura de les cartes ens presenta un panorama interessantíssim de les activitats i les preocupacions que comportava l'administració de propietats: podar arbres, plantar vinyes i oliveres, marcar termes, pelar el suro, estellar i emmagatzemar llenya, elaborar vi, vendre les collites (i en èpoques dolentes, *«si has de pendrer lo meu consell, ja que no pots fer diners de blat, fes-ne de pedras»*), evitar robatoris... Un altre aspecte

que s'hi reflecteix són les relacions familiars, en particular les que fan referència als naixements, la criança dels fills (amb consells de puericultura que avui dia semblen trivials, però que són celebrats amb grans escarafalls pels interessats), les malalties (amb receptes, com ara: *«Si la llet de burra, que és la millor, se adapta a ton señor pare, farà progressos en sa convalescència; y en cas que experimentàs reports àcidos a la boca, no déixias de mesclar-li a quiscuna presa dos cullaradas de aygua de cals»*), encàrrecs a Palafrugell (unes carxofes o unes llimones, difícils d'aconseguir en certs moments) o a Girona (*«una porsellana y una campana de relotge de repetició [...] que tinguia bon sonido»*)... Una qüestió complicada és la dels tractes humans i econòmics amb masovers i criats, amb les dificultats per trobar-los i establir uns contractes que fossin acceptables o acceptats per totes dues bandes, les compensacions que havien de rebre, l'arrendament de terres i el cobrament de lloguers...

Entre les referències a fets històrics podem remarcar, entre d'altres: la pèrdua del favor reial per part del comte de Floridablanca, que mereix una reflexió filosòfica (*«...y ara lo vebem caigut de la privansa del monarca, ab admiració de tota la España. És una locura, diu lo cèlebre Ganganelli, voler penetrar los secrets dels gavinetes reals. Tot són vicissituds en la vida humana, y aixís de res hi ha que admirar-se»*), l'arribada de capellans rossellonesos fugitius de la Revolució i que demanen permís al bisbe per poder dir missa, l'avistament de vaixells a la costa (*«Per assí tot és parlar de la gran esquadra que se avissa en aquestos mars, y se diu de alguns baixells que se han acercat molt a Bagur. He obit que n'i avian vist 16. Si estos pènsan fer algun desembarch de gent per pendrer refrescos, allà ahont se desembàrquian, com ho han de deixar!»*), el pas de les tropes franceses l'any 1808 (*«La variedad de noticias fan estar la gent ab confusió, pues un las escriu faborables y altres escribuen en contra. Déu nos done lo que nos convinga»*), etc. I és clar que no hi manca l'anhel de pluja, com en aquest passatge que val la pena destacar, escrit pel capellà Joan Camps: *«Lo diu-menge a la nit tinguèrem una poca de aygua que los carrers corregueren bé. Era la nit del dia en què aviam comensat las pregàrias per pluja, y encara que la pluja no era bastant, ab tot, las plantas fèyan millor cara. Y lo dimecres tinguèrem una altra nevada, que encara las montanyas blanquèjjan, que junt ab las plujas dibuen que ha penetrat un palm, ab què quèdan per ara subvingudas las plantas. Ab tot, anem continuant nostras pregàrias, perquè esta subvenció no és per los arbres ni per las deus»¹*.

La llengua de comunicació epistolar entre els Rosés i amb els seus administradors continua essent majoritàriament el català, encara que la presència del castellà no és tan limitada com la nostra tria pot fer suposar; sense que en sapiguem el motiu, corresponsals que normalment s'escriuen en català trien el castellà en determinats moments (els cosins Francisco Bonet i Miquel Rosés, Martí Puig dirigint-se a Miquel Rosés). A nosaltres també ens pot resultar sorprenent la naturalitat amb què el castellà impregnava amb els seus modismes i fórmules fetes el català de les cartes, no únicament en el camp més burocràtic sinó també en el de l'expressió de l'afectivitat.

No pretenem estudiar en detall la llengua les cartes, però sí que en volem destacar alguns aspectes: *a)* la grafia *ny* només apareix en la paraula *anys* i en *company*. En la immensa majoria de casos hi trobem *ñ* o *ni* o simplement *n* (quan va seguida de *y* en cursiva en la nostra transcripció); *b)* les formes dels possessius que hi trobem són principalment les àtones: *mon avi*, *mos estimats filla y néts*, *la mia camisa*, *mas estimadas*, *que me busqués la meba*, *tos señors pares*, *son pare*, *lo seu germà*, *la sua* (d'ell) *resolució*, *a sa ocasió*, *la sua* (d'ells) *residència*, *son avi*, *nostras pregàries*; *c)* pel que fa als demostratius, hi trobem pràcticament tota la gamma, però amb un clar predomini de les formes curtes, avui desaparegudes del català de la zona: *est*, *esta*, *esto*, *estos*, *eix*, *aquest*, *aquesta*, *aquestos*, *aqueix*, *aqueixa*; *d)* el pretèrit perfect apareix sempre en la seva forma simple, amb una sola excepció (*va arribar*, carta 47), fins i tot en la primera persona del singular (*aní*, *entreguí*, *prometí*, *rebí*, *remetí*); *e)* preposicions: *en Begur*, *anar a Tortosa*, *fletat a Marcella*; *f)* hi apareix la partícula *ell*, usada per reforçar una expressió: *ell és cert que...*; *en fin*, *ell és això y...*

Finalment donem un inventari dels castellanismes d'origen que hi hem observat i dels mots catalans que per raons diverses mereixen ser destacats.

a) Castellanismes de les cartes en català: *acertas*, *ácidos*, *haber adelantat*, *agrado*, *aguardar*, *alabansas*, *aliviada*, *amigo*, *amo*, (jo) *anhelo*, *antes*, *añadir*, *aogo*, *aprètia*, *aqüeducto*, *arribo* 'arribada', *una asentada*, *asentat* 'assegut', *asustat*, *avissar* 'cast. avizar', *barato*, *bolsa*, *cacarejant* 'ponderant amb insistència', *cercanias*, *contento*, *cuydado*, *decoro*, *demasiat*, *las demés*, *desabogar*, *desmenussar*, *despedit*, *después*, *destino*, *disfrutia*, *duenyo*, *duro*, *empenyo*, (jo) *encuentro*, *entregar*, *un exacto ordre*, *friolera*, *gasto*, *gavinetes reals*, *friolera*, *bermano* (religiós), *hermosos*, *de res hi ha que admirar-se*, *inclusive*, *inginié* 'enginyer', *locura*, *lograr*, *luego*, *manda*, *medis* 'mitjans', *menos*, *olvi-*

dant, *pàrroco*, *pormenors*, *és precis* 'cal', *pues*, *querida*, *recado*, *recibo*, *regalo*, *sello*, *sulfato*, *susto*, *tareas domèstiques*, *tranquilo*, *treguas*, (un) *vale*, *ventatjós*, *a volta de correu*,

b) Mots o formes catalans destacables: *arrenjat* / *arreglareu*, *assumpto* / *assunto*, *atràs*, *baixells*, *bastarral*, (un) *calor*, *cambres* 'diarrea', *carxofas* / *escarxofas*, *cirurgià*, *compte* / *conta*, *convaleix* 'està convalescent', *cuasi*, *farfatalla*, *floronco*, *paralysis* o *hemiplegia*, *medisinas* 'medecines', *novedat*, *palms* 'pams', *refrescos*, *regonèixer*, *relojge*, *robustos*, *sabarà* i *sabrà*, *Tarruella* (de Montgri), *vendable* 'vendible', *verdaders*.

En la nostra transcripció respectem la grafia dels originals, regularitzant només la separació de mots, la puntuació i l'accentuació segons els usos actuals. Les abreviacions, tan freqüents, les desenvolupem en cursiva, de manera que es distingeixi sempre entre la grafia que correspon als originals i la nostra. Intercalem entre claudàtors alguns mots que poden facilitar la comprensió del text, en particular la conjunció *que*, no pas amb la intenció d'esmenar l'original, indicant que hi *manquen*, sinó amb la d'evitar obstacles als lectors normals d'avui, no habituats a les elisions estilístiques o a les imprecisions sintàctiques de l'època.

Correspondència

1728

1. Anònim – A Geroni [8-II-1728]

Geroni,

Per carta [*que*] tinch rebuda de la Sra. Ignàcia he tingut las notícias de ta perfeta salut; nosaltras, a Déu gràcias, també la possehim, a tos ordres, acceptat [*que*] lo pare va continuant ab² grandíssims traballs, que si no fóra per la gran providència de Déu no crech los pogués suportar. Tot sie per Ell.

Ab ordre del dit nostre pare, te remeto eixa adjunta, que és de nostra parent lo Sr. Dr. de Darnius. Tu beuràs la advertència [*que*] nos dóna en ella sobre eix Joan Andreu, de Darnius, advertint que ab lo nostre llavador³ no se trobe tal obligat, sí sols un tal Andreu Canta, y així diu lo pare que reconegas ton llavador, que, segons la relació [*que*] fa dit senyor ab sa carta, no pot deixar de estar obligat en la causa pia,⁴ així que poseràs tot cuydado en donar tota providència a lo que se aurà de fer y obrar, que no se aje de pèrdrer per nostre omissió. Tot se deixa a ta bona direchció y cuydado. Així mateix, si tens la àpocha⁵ del Sr. Francisco Roger de las quantitats entregadas junt ab la restitució de la meytat del dot de la condam,⁶ la germana, per vida tua te prego ho remetes en Gerona, en casa la Sra. Ignàcia, perquè jo puga eixir dels comptes tant desitjats de nostra administració, y luego donar-me'n avís, per eixir de una cosa tant desitjada, que lo pare diu per las fianzas lo poder-se'n anar de esta vida ab la total claredat. Y així, per vida tua, si no tens dita àpocha, procura ab tota diligència adquirir-la.

És quant se me ofereix dir-te de esta ta casa de Palafrugell y fabrer 8 de 1728.

[Sense firma]

1787

2. Anton Roger a Francisco Rosés [28-VIII-1787]

Palafrugell, 28 agost de 1787⁷

Querido Xico,

Me fou de la major complacència la carta que me escrigué la querida Manuela, de qui desitjo vèurer-ne algunas líneas quant estiga de humor per donar eix contento a son pare, que tant la ama, y si la precipitada marxa de Santa Margarida de ton Sr. pare, que me sorprengué y posà ab cuydado, no me hagués privat de vèurer-lo en esta vostre casa, seria estada la satisfacció major. Rebí per part de dit señor ton pare las lletres del Tribunal de Santa Ana,⁸ que se intimaran⁹ quant antes. Y si vols comensar de buscar medi per lo Il·lustre Prior de Santa Anna, per qui no dubto seria especial [*que*] son oncle, lo Sr. Azara,¹⁰ que fou abat de Amer, si trobabas per valer-te de ell a fi de que son nebot empleàs sos bons officis ab lo jutge de Apel·lacions, lo Dr. Felip Cebrià y Rifós, com y també separatament per lo mateix jutge seria molt convenient que per dos parts se trobàs sitiàt, a fi del prompte y segur despaitg de l'assumpto. Confio que me cuydaràs ab lo Dr. Narcís (que saludo ab lo major affecte) de eix litigi, que és més de decoro que de interès, y que, tenint-lo en tas mans, no me cuydaré de res sinó de pagar lo que me diràs, pues guardo ja los dos recibos de l'advocat y procurador, que quant vulgas satisfaré.

Digas a la Manuela que acabo la gran fàbrica de la parèt de l'hort de la Font, ahont han entrat mes de dos-centas carretadas de pedra, però també hi ha més de quaranta canas de parèt de deu palms. Y si ton Sr. pare hagués pogut venir, li auria fet vèurer que tal vegada auria evitat que estos señors pagesos, com a vehíns de l'hort, no aurían passat dels termes de atenció, y que me han posat en estat de defensar mon dret. La madama Pelegrina, olvidant tots los beneficis que té rebuts de nostre casa, fou la que, cacarejant,¹¹ comensà a encèndrer lo foch.

Coneixes, querido, y acertas, que necessito de distràurer-me, y per això me persuadeix ta bondat que vàgia a eixa lo dia 2 de setembre,

que se comensaran las festas dels Sants Mínims. Podeu estar certs que és lo que més anhele, estar ab vostre amable companyia, y per ara no puch despèndrer-me de las ocupacions y tareas domèstiques, que serà per altre ocasió.

A tos señors pares, Dr. Joseph, querida Manuela, mas finas expressions y de part de tots. Y tu, querido, disposa com vullas de qui més te estima y prega al *Senyor* te *guarde molts anys*.

Ton Pare,
Anton Roger, apotecari

[P. D.:] Lo Sr. canonge Colomer, ¿què fa, que no l'hem vist?

1792

3. Anton Roger a Francisco Rosés [10-III-1792]

Al Sr. Francisco Rosés. Apotecari de Gerona

Palafrugell, 10 mars de 1792

Querido Xico,

Si la llet de burra, que és la millor, se adapta a ton señor pare, farà progressos en sa convalescència; y en cas que experimentàs reports àcids a la boca, no déixias de mesclar-li a quiscuna presa dos cullaradas de aygua de cals. Desitjo molt [que] se restituesca en sa prístina salut, com aixís o pregam a l'Altíssim ab la Ignès.

Lo any passat féu nostre monarca¹² entèndrer a tot lo regne, ab motiu de l'atentat [que] cometé aquell estranger contra la persona del señor Floridablanca,¹³ lo molt [que] li era dolorós, y per consegüent la molta estimació ab què lo tenia, com en effecte o era també de tota la nació; y ara lo vehem caigut de la privansa del monarca, ab admiració de tota la España. És una locura, diu lo cèlebre Ganganelli, voler penetrar los secrets dels gabinetes reals. Tot són vicissituds en la vida humana, y aixís de res hi ha que admirar-se.

Estimo, com pots pensar, lo cuydado [que] tens de subministrar-me las ocurrents notícias, com y de que mas estimadas filla, néta y Sisonet

continuen en un feliz estat, als que abraço cordialment, ab affectuosas expressions per tos señors pares y germans. També de part de la Ignès. Y tu, querido, disposa com vullas de ton pare,¹⁴ que més te estima.

Anton Roger, apotecari

1794

4. Anton Roger a Francisco Rosés [17-V-1794]

Palafrugell, 17 maitg de 1794¹⁵

Querido Xico,

Vejam com la Manuela sabrà apartar-se lo noyet Miquel de sos pits, lo que ja me afiguro [que] li ha de costar algunas llàgrimas per la violència que deu fer-se; però, tota vegada que un dia o altre ha de fer aqueix sacrifici, me apar que serà més acertat [que] lo fassc ara, que la estació és còmoda y està ab bon temperament.

Te asseguro que me és repugnant aver-te de dir que demània al Sr. Don Cayetano, secretari de sa Il·lustríssima, lo permís per celebrar missa los *reverents* Jaume Fargas y Pau Casanovas, beneficiats de Ceret, quals avían ja estat en aquest bisbat la altre vegada que tingueren de fugir de la sua residència,¹⁶ com ho manifesta lo despaitg [que] los donà lo Sr. Bisbe¹⁷ quant tingueren de anar-se'n de Vilafant per estar massa prop de la frontera. Estos dos són los mateixos que ja se n'avían tornat a la sua residència de Ceret, y han tingut de escapar-se de allí com han pogut per la recuperació [que] feren de aquella vila lo dia primer de aquest mes los francesos.

Los termes ab què me ha expressat y pintat lo Sr. Balanda, Vicari General de Perpiñà, lo estat y necessitat dels tals sacerdots, acompanyats ab las més vivas recomendacions, fins a dir-me que sabia que tu te agradabas de fer bé, me han inclinat a que te acompanya eixos papers y demanar-te que, si pots afavorir-los en la sua pretenció, pòsias los medis que te aparega per impetrar-la, y en eix cas se ha de demanar la llicència per dir missa en Begur y sas cercanias, pues que han trobat en dita vila subgecte que los ha amparat en la sua casa.

Palafrugell 10 Mars de 1792.

Querido Xico:

Si la llei de Buena que es la Millor
se adapta a ton Señor Pare, farà pro-
gressos en sa convalescencia: y en cas que
experimentas repous acidos a la boca,
no deirias de mesclarli a quiscuna
presa dos cullaradas de aigua de calis
desitjo molt se restituesca en sa pris-
tina salut. com diris o pregam al
Altissim ab la Ignès.

Lo any passat feu Nostre Monarca
entendre a tot lo Regne ab motiu
del atentat comete aquell Estranger
contra la Persona del Señor Florida.

Carta d'Anton Roger al seu gendre "Xico" Rosés
(1792).

També demana lo dit Vicari General Balanda per un tal *reverent* Miquel Comas, beneficiat de Ceret, que és ab los dos dits en Begur, el que, per ser septuagenari, no pogué salvar títol ni paper algun, y per consegüent no pot fer constar res de sa persona ni caràcter, si sola-ment, diu lo Sr. Balanda, que ell ix fiador del tal *reverent* Miquel Comas y que lo Sr. Farró, de eixa, se farà responsable de ell. No obstant això, concidero que no deurà ser fàcil lograr-li lo dir missa també en Begur, com ell sollicita, lo que, si te apar, pots probar-ho, per consolar-lo.

Girbau me ha dit que avia escrit al Sr. Joseph Jonamas perquè te entregàs 23 lliures que està debint.

Envia'm un full sello segon, que necessito per tràurer lo acte ab què me confirmà Joseph Vergoños, pagès de Mon-ràs, la venda [que] havia fet son pare Rafel de l'hort gran de la Font al difunt mon avi Lluç Roger, qui, per ser vinclat,¹⁸ no podia alienar res de sos béns. Lo dit Joseph Vergoños és lo hereu cridat ja per son avi, qui, luego que morí son pare Rafel, intimà lletres a tots los que tenen béns de son avi, pues que són molts a los que son pare vengué y empenà. Lo fideico-mís no passà del dit Joseph y, per evitar un plet, hem concordat lo assumpto, com veuràs quant te remetré lo acte per hipotecar. Nota¹⁹ tot lo que pàguies per mi.

Abrassos a mas estimadas filla, Poneta y noyets, ab finas expres-sions per tos *senyors* pares y germans. També de part de la Ignès. Y tu, querido, disposa com vullas de ton pare, que més te estima.

Anton Roger, apotecari.

1796

5. Anton Roger a Francisco Rosés [24-VIII-1796]

Al señor Francisco Rosés, apotecari. D. de Déu m.s a.s. Gerona

Palafrugell, 24 agost de 1796

Querido Xico,

La partida de baptisme de ma besàvia Maria Marquès està ja en

mon poder y no se encontra lo desposori de esta ab mon besavi Jacintho Roger per faltar una llibreta que quiscun pàrroco separadament se feya de las tals partidas en aquella època.

La de baptisme de Lluch Roger, mon avi, me apar ja te la remeté per justificar lo patronat de administrador de la causa pia de Casà, el que, si no tens, auràs de acudir per ell a la parròquia de Darnius, ahont nasqué, en ocasió que mon besavi Jacinto ho avia passat a la dita parròquia junt ab sa muller a visitar son germà, lo *reverent* Lluch Roger, rector que fou de aquella iglésia. Y en quant a sos desposoris, ja no tinch que buscar-los perquè los tinch.

Faré tràurer las partidas de baptisme y desposoris de mon difunt pare ab la mia mare, pues la de baptisme mia, desposoris ab la mare de la Manuela y baptisme de la mia filla, tot ho tinch, els que aniran junt ab las demés, luego [*que*] tinga las dos partidas que se han de tràurer de mon difunt pare, del qual lo baptisme també te l'avía remès per la justificació del dit patronat de la causa pia, que suspendré fer tràurer fins [*que*] me avises de no tenir-lo.

Si pots enviar-me tres o quatre llimons per lo peó del correu, los necessito promptes; y nota lo que te còstian, que a sa occasio pagaré.

Memòrias de tots nosaltres [*als*] señors pares y abrossos de mos estimats filla y néts. Mentres, queda pregant al cel [*que*] te *guarde*, ton pare, que més te estima.

Anton Roger, apotecari

1797

6. Anton Roger a Francisco Rosés [2-IX-1797]

Querido Xico,

Molt bé tenia present aver parlat a la Manuela de entregar-li la reliquia de sant Ramon Nonat, però, com la he encontrada, està clar aver-se-me desvanescut la entrega. Ab això, aquí te la dirigesch perquè se la señesca²⁰ y la tinga ab gran confiansa y devoció; pues tant la reliquia del gloriós sant com lo lignum crucis de l'altre cara del reliquiari són propis y verdaders, lo que podràs notar, com aixís ho està de lle-

tra de l'oncle (requiescat) en lo mateix paper que conté lo reliquiari.

Lo Sr. Bisbe²¹ apar que anirà arreglant las cosas de son ministeri ab un exacto ordre, que és lo millor que pot fer per evitar censuras. Ab això, no hi ha sinó acceptar la sua resolució del nostre recomanat ab paciència agradosa, per regonèixer-la molt equitativa. Interim, ab lo Sr. sacristà te donam las gràcias de la diligència. En esta tinch lo hermano de las Caputxinas, a qui previndré que, antes de venir ab lo carro a buscar la plega que aurà fet, pàssia a vèurer-te, que li entregará la caixa ab los taps.

Abrassos a ma estimada filla, la Pepa, Sisonet y Miquel, ab finas expressions per ta *senyora* mare y germans, també de part de la Ignès. Y tu, querido, disposa com vullas sempre de ton pare, que més te estima.

Anton Roger

Palafrugell, 2 setembre de 1797

1800

7. Joan Camps a Francisco Rosés [22-X-1800]

Al Sr. *Francisco* Rosés.

Palafrugell y octubre 22 de 1800

Duenyo y amich Sr. *Francisco*,

Quedà la Sra. Agnès ab la major satisfacció y agraphiment de *vostra* mercè al vèurer que pot desahogar a son germà, pues regoneix bé los beneficis que ha rebut tant repetidas vegadas y la traspassava al vèurer-lo ab tal aogo,²² de tot lo que li dóna repetidas gràcias, y avuy avisa a son germà, a fi que se se conferesca ab *vostra* mercè.

Lo mastall és ja tot garbellat y ha quedat ben vendable.²³ No s'i ha encontrat res de quissó,²⁴ sí que al mitg era un poch calent, y he donat ordre que entretant se dónian veus que si algú ne vol se vendrà a 18 pesetas. Lo forment ara se va garbellant. Est any no pàssan patrons de la costa per comprar-lo tot plegat, pues estíman més anar a Tortosa,

que los ve a major conveniència, y si se refessen las tréguas ab Inglaterra creuré se abaratiria, però si al contrari, se mantindran los preus, perquè per lo país no n'i ha. Però com la pila és gran, és pre-cis temps per despatxar-lo, avent de esser a la menuda.

Los escatidors,²⁵ a causa de replegar un poch de vi que tenían, no pogueren venir la semmana passada, però foren aquí diumenge. Creuré que tindran feina fins a Sant Andreu, pues las oliveras veig que, essent obertas, hi ha molt fogal,²⁶ y ab això no és de admirar que no donnasen fruit. Amigo, som en temps de sembrar diners, y vindrà des-pués lo temps de recullir lo oli, que donaran ab abundància. Qui tinga patrimoni és menester millorar-lo y fer-li valer lo que's puga.

Diumenge vingué Batanch, que va fletat a Marcella y, segons veu-ran, tal vegada arribaran a la ribera de Gènoba y, si Déu y las ànimas lo deslliuran de sos enemichs, pensa que guanyaran lo pa. Me dema-nà un quartó, que són 42 lliures, y esto me digué que era per lo gasto de la tripulació, que tots los interessats fèyan lo mateix; y li vas²⁷ entregar dita partida.

Los serradors me prometeren que als últims de esta semmana o als primers de la altra anirían al mas, y los advertí que tot lo que pogués servir per posts que ho serrassen y lo que fos bo per cayrats que u qua-drejassen, que «del perdido sacar al partido», y lo sobrant al mas podrà vèndrer-se y aprofitar-ne alguna cosa. En quan al vale, no repària de enviar-lo per Joan, que posat dins lo plech vindrà segur y no serà menester cansar a algú, pues me recordo que, volent-ho assegurar més per propi lo difunt Sr. Anton, li esdevingué lo major trastorn. Jo li quedo agraït, y serà tant millor que vinga en lo mateix temps de reno-va que los altres dos.

Memòrias de la Sra. Agnès y mias a la sua *senyora* mare y *senyo-ra* Manuela, desitjant-los tota prosperitat. Y *vostra* mercè dispose lo de son agrado. Mentras, quedo pregant al *Senyor* prosper [*sic*] sas vidas los *molts anys* de mon desitg.

Besa les mans de *vostra* mercè son segur *servidor* y amich,
Joan Camps, prebere y sacristà.

1805

8. Joan Camps a Francisco Rosés [16-III-1805]

Sr. Francisco Rosés.

Palafrugell y mars 16 de 1805

Amich senyor Francisco,

Avuy acabem de plantar las oliveras, que al tot fan lo número de 46, y encara nos ne quédan unas 5 per lo any que ve. Ab això pot estar cert que no se avia feta plantada com la de aquest any ni espero fer-la de bon temps; y bonas plantas, y ab conveniència, perquè, a més de ser algo barato, se n'han partit unas quantas. Y quant vinga espero li farà goig lo nou olivar que havem plantat sobre lo camí. Y confio que viuran, pues la terra se'ls ha pogut posar ben aixuta, que és lo que convé, y la semmana entrant se regaran y la terra aixuta se astufarà y podran las plantas arrelar bé.

Per assí tot és parlar de la gran esquadra que se avissa²⁸ en aques-tos mars, y se diu de alguns baixells que se han acercat molt a Bagur. He ohit que n'i avían vist 16. Si estos pensan fer algun desambarch de gent per pèndrer refrescos, allà ahont se desembàrquian, com ho han de deixar! També se diu si los rusos han entrat ab 28 mil hòmens de tropas de desambarch. Ab això no podrem respirar sinó ab molts jus-tos, si Déu no se apiada de nosaltres donant-nos una verdadera pau. Los pobres mariners se veuhen ab los majors trastorns, y se'n veuhen passar molts per als baixells, que a còpia de posar-los soldats en las casas se determinan,²⁹ encara que per forsa.

Memòrias de part de la *senyora* Ignès, mossèn March y mia per tota eixa sa estimada família, y tots nos alegam que tots ho pàssian bé, y V. M. dispose de mi lo de son agrado.

Besa les mans de *vostra* mercè son segur *servidor* y amich,
Joan Camps, prebere y sacristà.

Palafrugell y Octubre 22 de 1800.

Querido y Amich D. Francisco queda la Sta. Iglesia
 ab la major satisfacció y agrahiment de V.M. al
 verer que por desahogar a son Germá puer re-
 gonijo de los beneficii que ha rebus tan repetidas
 veces y la has passava al vererle ab las go-
 de tot lo que li dona repetidas gracias, y amuy au-
 sa a son Germá a fi de que se conferenca ab V.M.

Lo Marshall es ja tot garbellat y ha quedat
 ben vendable ni si ha encencharres de quillo si
 que almiró era un poch talent y he donat orde
 que entre tan se donian veus que si algú ne vol
 se vendria a 18 per setar lo forment ara se va gar-
 bellant, ent any no passan Barons de la Corta per
 comprarlo tot plegat puer estiman mes anar a
 tortora que les ve a major conveniencia y si se fe-
 ren las truegas ab Inglaterra creure se abara-
 tizia pero si al contrari se mantindran los preus
 perque per lo Saij no n'ha pero com la pila es
 gran en preus temps per denpararlo avend e
 enera la menuda.

Carta del prevere Joan Camps, de Palafrugell, com a
 administrador del patrimoni Roger,
 adreçada a Francisco "Xico" Rosés (1800).

1808

9. Joan Camps a Francisco Rosés [26-II-1808]

Amich Dr. Don Francisco Rosés.

Palafrugell y febrer 26 de 1808

Amich Don Francisco,

Lo diumenge a la nit tinguérem una poca de aygua, que los carrers
 corregueren bé. Era la nit del dia en què avíam comensat las pregàrias
 per pluja, y encara que la pluja no era bastant, ab tot, las plantas fèyan
 millor cara. Y lo dimecres tinguérem una altra nevada, que encara las
 montanyas blanquèijan, que junt ab las plujas diuhen que ha penetrat
 un palm, ab què quèdan per ara ben subvingudas las plantas. Ab tot,
 anem continuant nostras pregàrias, perquè esta subvenció no és per
 los arbres ni per las deus.

He reparat que ja han tapat lo aqüeducto de la font per lo safareix
 de l'hort, y vas a fer compòndrer lo que avíam espatllat de dintre de
 l'hort ara que no nos enfadarà la aygua, y luego después³⁰ destaparé.
 També se ha fet fer un golfo a la porta del corral, que avent-n'i un de
 trancat lo vent fa obrir la porta; y la Maria se n'ha donat, però tart, que,
 segons diu, se n'auran portat prop de una carretada de llenya. Se ha
 donat avis a Carreras de Regencós perquè avisàs la gent y que vin-
 guessen a cavar la vinya, ara que hi ha sahó.

Vúllia Déu que acàvian de passar los 15 mil francesos, y sapiem
 de cert ahont van y per què, pues tota la gent està en expectació què
 serà aqueix tan gran silenci de cosas que's guarda, y pugam ab axò
 conseguir la pau que tant desitjam tots. Los de Torrent ja han agut de
 anar a vagatje,³¹ y ab això estam pròxims los de Palafrugell.

Memòrias a tota eixa sa estimada familia, y vostra mercè dispose
 de mi lo de son agrado. Besa les mans de vostra mercè son servidor y
 amich,

Joan Camps

10. Joan Camps a Francisco Rosés [11-III-1808]

Amich Dr. Don Francisco Rosés

Palafrugell y mars 11 de 1808³²

Amich Don *Francisco*,

Sabrà com havem acabat de vèndrer lo mastall. Y luego de haver los del delme tancat, dient que ja era acabat, hisqué tanta gent a buscar mastall que no n'i hagué per quin volgué. No estava acabat lo de sobre la cuyna, y ab una matinada se acabà aquell y tot lo del graner de dalt. Y tot ha estat a preu de 18 pessetas, que per assí ha fet una ploguda molt bona, de manera que la gent fàngan a satisfacció. Los blats se han amillorat considerablement y la gent tothom troba tanta feyna com pot fer-se. Las oliveras de l'hort los ha vingut molt bé aquesta pluja, però algunt lladre ha sabut saltar aquellas parets, pues lo dimecres a la nit robaren segurament dos sachs de bròquil, y lo pitjor que ho feren molta partida malbé. Lo safareix quedà desambossat y se alsa y abaixa a proporció que la bassa de la font.

La varietat de notícias fan estar la gent ab confusió, pues un las escriu faborables y altres escrihuen en contra. Déu nos done lo que nos convinga.

Si la Maria no se agués encontrat parenta ab an Senu, la auríam perduda, perquè luego de enviudat ha donat mà per dona [?], y ara está ajustada la casa ab la majordona del domer Pujadas, que ell diu que ha fet millor oposició la sua criada que ell, perquè li deixa tot per tot son vivent.

Memòrias a tota eixa sa estimada família, y V.M. dispose de est son bon amich que ses *mans besa*,

Joan Camps, prebere y sacristà

1831

11. Francisco Bonet a Miquel Rosés [18-II-1831]

Don Miguel Rosés y Roger. Gerona

Palafrugell, 18 febrero de 1831

Mi querido primo y amigo,

A enbargo de no haber visto carta tuya, como lo habías prometido, por este correo (creo te lo ha impedido alguna ocupación y que cumplirás por el correo del martes, pues estaría con cuidado) me adelanto con el único objeto de darte noticia de quedar ya convenidos con Payet en el modo que te indiqué en mi anterior.

Digo doce mojonos por 28 pccetas, que le entregaré luego de estar concluidas y corrientes. A lo que según dice debemos aguardar tres semanas, pero yo no cessaré de darle prissa, pues ve que será necesario en atención de que dice que tiene que trabajar no sé qué por alguno de Bagú. El próximo lunes está señalado para dar principio en plantar los olivos un tal Pedro Pasqual, uno de los tres que se conocen más hábiles en el arte: iré dándote noticia por el correo del miércoles.

He pasado a ver la masía por si había novedad alguna y me ha dicho que no; sólo que la venta del trigo va muy mal y que saluda a todos con recados.

No es menester digas nada a tu procurador para entregarme dinero, pues quando vengas o en qualquier tiempo contaremos los dos.

Adiós, Miguel. [*La continuació és quasi il·legible.*]

...a donya Francisqueta y familia lo mismo me encarga mi Antonio...

[Francisco Bonet]

12. Francisco Bonet a Miquel Rosés [18-II-1831]

A don Miguel Rosés y Roger. Gerona

Palafrugell, 27 febrer 1831

Querido Miguel,

Estimaré cýdias de comprar una porsellana y una campana de reloj de repetisió igual a las midas que van adjuntas, y remètrer-m'o per lo mateix dador de la *present*.

Per lo correu de dimecres te escriuré sens falta y te informaré de tot.

Expressions. Ton amich y cosí,

Francisco Bonet

[P.D.:] Sobretot, la campana que tinguia bon sonido. Lo reloj me ha dit que 12 pesetas bástan. Si no n'i ha prou, tu cuydaràs. No entregaria estos diners a no vèurer que els teus ne sobran. A nom [*que*] te diré per lo correu.

13. Francisco Bonet a Miquel Rosés [4-III-1831]

A Don Miguel Rosés y Roger. Gerona

Palafrugell, 4 mars de 1831

Don Miguel Rosés y Roger

Amigo mío,

Dimecres al dematí rebí la porsellana y campana, y segons diu lo reloj tot vindrà bé, pues ahir ja hi féu un forat y demà farà l'altre; y estaré arrenjat de reloj bo, que encara no ha servit, a pesar de faltar-hi tanta cosa per una casualitat.

Avuy he estat a vèurer los treballadors a Esclañà y crech [*que*] demà acabaran. Y per lo correu de dimecres te escriuré com ha quedat tot,

pues me falta també donar una vista a l'hort, que ho faré demà.

Pera ara no hi ha més. Aguarde la tua per lo correu de dimars.

Expressions. Y disposa de ton amich y cosí,

Francisco Bonet

14. Francisco Bonet a Miquel Rosés [8-III-1831]

A don Miguel Rosés y Roger. Gerona

Palafrugell, 8 mars de 1831

Don Miguel Rosés y Roger

Querido primo,

Pensaba per lo correu de avuy rèbrer carta tua, però res he vist. Aguardo no faràs falta per lo correu del divendres.

En la nota inclosa veuràs los jornals [*que*] se han fet en plantar 43 oliveras; ne han quedat 20 a l'hort, bonas per plantar. Lo masover y los jornalers me aconsellàban fer-las plantar a la viña, que ab ellas queda del tot plena, però jo ho he suspès per ara fins a tenir avis teu, pues penso que bastant treball donaran per regar las plantadas si continua en escasejar la pluja, pues per esta las viandas coménsan ja ha resen-tir-se de la sequedat.

Los jornals estan ja pagats. Miquel Prats me habia dit [*que*] aniria en descàrrech, però después digué que del arrendament de l'hort debia tractar ab lo procurador.

Los termes estan en calma. Sols n'i ha nou, però jo li porto presa, a pesar de saber que té feyna molt presisa. Payet me digué també que aniria en descàrrech de lo que ha de pagar-te.

Ja te escrigué haber rebut la porsellana y campana per lo reloj; te'n dono las gràsias.

Veuràs que de las 50 lliures que me entregà Frigola han obrat, pagats los jornals, 35 lliures, 11 sous, 3 diners, y tres pesetas que hi he posat per fer las 15 de la porsellana y campana: són 36 lliures, 13 sous, 9 diners, que componen la tua bolsa. Y aixís avisa lo que vols ne fàs-cia, si los gastaré o què, pues sempre estich aparellat y gustós en fer lo que dispòsias.

Expressions a doña Francisqueta y família.

Ton amich y cosí,

Francisco Bonet

Nota dels jornals [que] se faran en plantar las oliveras de Don Miquel Rosés y Roger, a saber, las de Pere Pasqual a dos pesetas cada jornal y las demás a peseta y mitja.

Dia 25 febrer: los germans Miquel y Martí Prats, àlies Sacristanet, y Martí Bofill.

Die 28: Pere Pasqual, Martí Bofill, Martí Prats

Die 1 mars: Pere Pasqual, Martí Bofill, Martí Prats

Die 2: Martí Bofill, Martí Prats

Die 3: Pere Pasqual, Martí Prats, Martí Bofill

Die 4: Pere Pasqual, Martí Bofill, Martí Prats, Matheu Barraquer, Margarit del Vilar

Die 5: Pere Pasqual, Martí Bofill, Martí Prats, Matheu Barraquer, Margarit del Vilar.

15. Francisco Bonet a Miquel Rosés [15-III-1831]

Don Miguel Rosés y Roger

Palafrugell, 15 mars de 1831

Querido mío,

En la mia última te escriguí que no habia rebut la tua que aguar-daba, però la rebí en lo dimecres a causa de haber quedat al fondo de la maleta; ell³³ és cert que a l'arribar en dit die las cartas de marina, lo home que porta la maleta digué a l'arribar (que jo me hi encontra-ba) que en Palamós, a l'obrir-la, habían encontrat dins una carta mia; en fin, ell és això, y jo temia lo mateix que tu, segons he vist en la apreciada del 14, que està a ma vista.

La Maria ja té plantadas las parras, com de dotze a tretse, entre moscats romans y rodons servants, castellans y picapollas castallane-nas. Estas no sé què diable de qualitat de raïms són, pues jamay habia

ohit tal terme, però ha estat lo gust de la Maria, que per ser virgo vene-randa no és menester disgustar-la, pues la pobre ja està alegre parlant de la alegria [que] tindreu venint amb la família quant donaran fruyt las parras per lo treball [que] ella ha cuydat, y no ha costat més que pa y vèurer.

Demà aniré per las oliveras, pues gent entesa me aconséllan ser presís donar-hi una regada com de dos jornals de aygua a cada una, y que ne tindran per molt temps.

He sabut que per lo últim o penúltim correu [que] has escrit una carta, etc. Tinch entès [que] te escriuran quant és lo que vols donar. Segons veyg, só de parer que antes de ningun altre escrit o carta fàs-sias tot un esforç per venir; quant més va més mal de cap me dóna est assumpto. Per últim, creu-me, no los escrígues més antes de venir.

Per tota esta semmana estaran acabats los termes.

Expressions a doña Francisqueta y família.

Disposa de est ton cosí y amich verdader,

Francisco Bonet

16. Francisco Bonet a Miquel Rosés [18-III-1831]

Palafrugell, 18 mars de 1831

Don Miguel Rosés y Roger

Querido primo y amigo,

Són las sinch de la tarde, acabo de arribar de Esclañà. Pensaba vèu-rer posar terme als termes, però me ha estat presís venir-me per eser tart. Ell és que avuy se acàban. He fet posar lo accent sobre la e per no faltar-hi més; te aseguro [que] són molt bé treballats. Payet se lamentaba molt que és poch lo que hi guanya; me ha demanat que quant los fàcias plantar lo avísias a ell. Li he dit que ho miro just, y que ja te ho escriuria. En quant al pagar, diu que està debent deu pesetas de la pedrera, y algunas medisinas; de consegüent no li he donat cap diner, y habem quedat que ja hos arreglarem.

Te escriguí que en esta semmana se regarían las oliveras, però ha

vingut millor per la pròxim vinent, y està ja tot avisat y previngut per lo dimars. Lo masover y lo home que las planta (Pere Pasqual), ab lo pacte que est jornal no serà de dos pesetas com aquells, sí sols de peseta y mitja; y que per la sua bona fama ha de ser lo punt que las oliveras vàijan bé. Diu que ne repitjaren la terra. Parlant de si entarraran un poch de rama perquè lo calor del sol no penètria tant, diuen que al tot se nesecita treballar-hi un jornal y mitg o dos jornals. Tot això habem tractat estant en mitg de las mateixas oliveras, ahont he encontrat al dit Pasqual, que estava espurgant o aclarint los branchs de ordre de Frigolet, com me digué dies pasats.

Passem a l'asunto: veyg de una part molt sentiment (sobretot lo amo) y de altre molt esperit. Diuen que encara que no poguesen contar ab los gendres pendrían un censal per plantar botiga, que saben ja molts parroquians que anirían ab ells; que sempre farà més ell, que coneix a tothom, que no lo qui vindrà, que no coneix ningú. Jo, a la veritat, veyg que és un acalorament, y que [sic], però veyg també lo que a vegades pot la intriga, y per últim veyg que podria verificar-se aquell «inter duos litigantes», etc. No he vist lo paper de què me parlas, pues a dir la veritat aparto sempre lo parlar-hi. Lo meu desitg era [que] vingueses per desmenussar estas reflections de boca a boca.

La Maria se queixa que no pot vendre lo blat.

Ja veus que la bolsa no ha patit mes.

Después de regadas las oliveras te escriuré com ha anat. Basta per ara. *Expressions*. Disposa de est teu cosí y verdader amich,

Francisco Bonet

17. Francisco Bonet a Miquel Rosés [6-VI-1831]

Gerona, 6 junio 1831

Doctor Don Francisco Bonet

Querido primo y amigo,

Te participo haver tingut un felís viatge. No havia escrit més aviat per no haver tingut novetat particular. Me vas vèurer ab Don Gaspar

y lo he enterat de la entrega que havia fet del borrador enter, y que tu donaràs avis de la resolució. Estimaré [que] vèjias a Marquès, preguntant-li lo que duu Payet, que no me recorda, y sabut veurè si té compte vell per fer lo arreglo al matí... Podrias dir al tal Payet [que] he estat molt descontent de que trencant pedra se hàjia tan entrat dintre del bosch, y que no ho fàscia més, que li faria pagar los perjudicis tenint que ben picar nous termes. Li preguntaràs a quin preu podria fer cada pessa, advertint que són molts los que se han de picar ab las mateixas circumstàncias que los que ha fet. A vèurer si podrà lograr a qui trevallia per lo mateix preu o si tindrè que añadir-li alguna cosa.

Junt ab *Francisqueta* celebrarem disfrútia ta *señora* esposa un felís dia de Sant Antoni, igualment que tu y estimada familia, que saludem amb *affectíssimas expressions*. Y manda a este tu *affectíssimo* primo y amigo,

[Miquel Rosés]

18. Francisco Bonet a Miquel Rosés [7-VI-1831]

Don Miguel Rosés y Roger

Palafrugell, 7 juny de 1831

Querido primo,

He rebut la tua del dia de ahir y me alegro del teu felís arribo, y me prometo al matex temps [que] encontrases la família sense novetat, pues no me ho dius, a pesar de haber-te encarregat [que] me escrigueses què tal la noya. Veytg [que] te n'has olvidat. Tu no estimas la dona, no estimas als fills... Que vols [que] te rènia més? Ets un mal pare. Pren pasiència si te reño, pues te aseguro [que] estich ab un grandíssim mal humor ocasional de una carta que acabí de rebre del meu germà. Però anem a nostres assumptos, que prou tinch que dir-te.

No te escriguí per lo correu passat, aguardant lo vespre del dispart per arreglar los jornalers, com ho vas fer, entregant a Martí Bofill per estallar³⁴ un jornal y mitg y altre jornal y mitg per plantar oliveras, sinch pesetas, un vint-i-dos. A l'hereu del mas, dos jornals y mitg per las oliveras, tres pesetas, tres vint-i-dosos; lo mateix a l'Alegre; Joan

Reig, deu pesetas; Pere Pasqual, sis pesetas; Thomàs Pasqual, més jornals, quatre pesetas y mitja; al masover, per regar las oliveras, treginar los termes, sorra y cals a l'olivar, portar las oliveras que se han arrebasat per lleña, y un jornal per compòndrer lo rech de l'olivar, vint-y-sinch pesetas y mitja. Me falta cobrar, que serà avuy, sinch vint-i-dos, que ha de pagar per mitg jornal de estallar, segons me digueren después, lo mal vehí Narsís Feliu.

Se han plantat a l'hort passa un poch de³⁵ dos-centas oliveras, que apareixent-me demasiat³⁶ aní per fer suspèndrer los jornals del disapte, y me digueren [que] tu avias donar ordre de umplir lo hort.

La Maria me ha parlat per fer tallar la lleña y habem tractat de donar-ho a preu fet a l'Alegre, que segons apar ho farà per sis pesetas, que no serà car. Quant tornaré [a] escriure-te te embiaré lo compte. Payet deu pagar a Frigola vint pesetas per la pedrera y onse pesetas per medisinas; deu cobrar vint-y-vuyt pesetas dels termes y dos pesetas per un jornal. He parlat amb los dos per arreglar-ho, y procuraré ara en tractar per lo que me encarregas en la tua. Entretant, avisa luego³⁷ si té compte vell com dius.

Diumenge al dematí lo tio Marquès fou atacat de una paràlysis o hemiplegia al costat esquerra. Per ara no ha fet llit cap die enter. Lo bras, sobretot, és enterament insensible. Grassot despatxa en la botiga: só de parer (y ho he tractat ab ells) que luego fàsias venir a Martí, y si no és posible avisa luego, pues (diu) se miraria per un o altre. Però te aconsello [que] fàsias un esforç en fer venir, per un prompte,³⁸ a Martí: ell és això, y pasiència.

Don Narsís de Carles està detingut en esta, sufrint lo seu habitual dolor; luego que púguia vindrà y se tractarà en lo modo que te³⁹ vas insinuar lo entès assumpto.

Quant tinguies ocasió, renova las millors expressions a Don Gaspar. Saluda a Dona Francisqueta y família.

El teu amich y segur servidor,

Francisco Bonet.

[P.D.:] No sé si me olvida res, pues te aseguro [que] estich atribulat avuy, entre una cosa y altre; en tal cas, serà en altre correu.

19. Francisco Bonet a Miquel Rosés [17-VI-1831]

Palafrugell, 17 juny de 1831

Querido primo,

Tenia ja mitja carta escrita per lo correu passat, però a la nit del dimars me sorprengué un dolor còlich y no me permeté concloure-las ans de marxar lo correu.

Ja te escriguí en ma anterior [que] quedaba completat lo treball de las oliveras a l'hort, que tractàbam ab Alegre de preu fet per estallar la lleña, lo que està fet per sis pesetas, habent tingut que posar-hi tres jornals y mitg. Tota la farfatalla⁴⁰ està pagada, de jornals y juntas. Quant tu vindràs, pasarem comptes ab lliuras, sous y diners.

Payet apar [que] està en la última resolusió de no fer los termes a menos de mig duro per cada un. Y lo coneguí molt sorprès a l'intimar-li ordre de no introduhir-se més al bosch, dihent que no sabrà com fer-ho y que extraña que sols a ells se prívía, quant n'i ha de altres que se tròban en la mateixa línia.

Lo tio Marquès comensa a pasejar fins a casa sua ab lo peu rossegant, sostingut ab lo seu bastó y lo bras descansant al pit. És veritat que ha guañat molt, com que avuy he vist que ab la mà esquerra alsa-ba una cadira, però no me atrevesch a fer-ne un pronòstich gens favorable, pues és, si no imposible, difisilíssim tornar com antes.

En la tua de ahir veitg quant justament te queixas; jo ne he parlat més de dos vegadas ab estos dias ab la mia camisa,⁴¹ pues no me atrevesch parlar-ne ab persona. Avui he tingut una asentada amb la tia per poder aixís cumplir millor los teus desitgs. La ocasió no podia presentar-se millor. Los pensaments són, per lo cas de pèrdre enterament la esperança de una completa restauració de forsas, tractar de pèndrer un fadrí, particularment si pot ser Martí, a pesar de que còntan que los costarà tres o quatre duros al mes; diu també que, tal vegada, si ell arribaba tant solament a l'estat de poder despatxar en la botiga, lo seu fill hi aniria en las ocasions que tindria que treballar en las composicions de ungüents y demés, per ajudar-li.

Jo só de parer que tu escríguies a Martí o bé a ells, portant un poch de pressa per saber si tu pots contar més ab Martí; segons he entès, encara est no lo ha declarat voluntat de quedar-se en lo cas de nesesitar-se.

Antes de ahir comensà anar per menjar en casa sua. Est matí he enconrat la Maria en la font, que anaba a l'hort. Habem parlat un rato; està bona y alegre. Li he dit que tu vols que estiguia descansada, que procúria en fer anys. Me ha respost que ja tu l'i digueres. Per ara no me ha demanat res, ni li falta res.

Tu procura mantenir-te tranquilo y manejar los teus assumptos sens trastornar-te; primer la salut.

Don Narsís de Carles escrigué per lo asunto, pero justament ahir sabérem que no està en eixa lo Sr. Governador, pues marxà de Bagur per la Escala, y se diu si pasará per esta anant a Palamós.

Expressions a doña Francisqueta y familia. *Vostre servidor* y cordial amich,

Francisco Bonet

20. Francisco Bonet a Miquel Rosés [19-VII-1831]

Don Miguel Rosés y Roger. Gerona

Palafrugell, 19 juliol de 1831

Mi amigo y querido primo,

Vingué com tenia promès lo masover, y me digué *[que]* estava resolt de deixar lo arrendament ab la condició que se li pàguia lo que importa la escriptura, que són de 20 a 22 pesetas, y, a més de això, los perjudisis de est any y mitg. Y fen-lo jo explicar en què conta estos perjudisis, ell mateix no se entenia, y de consegüent menos ho entenia jo; però a l'últim entenguí que est home vol que tu li pàguis las 22 pesetas y después alguna gratificació del Rosés o *[de]* masover que quedia al mas Calvó. Quedàrem en que tornarà en lo pròxim diumenge. No he vist al Moránxinch, però serà demà. La tia Marquès me encarrega escriure-te que lo que proposaren *[bo]* entenen ja comensant des de luego,⁴² és dir, de la conducta que se ajustará est agost.

Tinch a Francisco ab cambras.⁴³ De consegüent, demà trist dic de Santa Margarida.

Adiós. Expressions. Y disposa de *ton* amich y cosa,

Francisco Bonet.

21. Francisco Bonet a Miquel Rosés [28-VII-1831]

Dr. Don Francisco Bonet

Gerona, 28 juliol 1831

Querido primo y amigo,

Celebraré que la indisposició de Francisco siga completament aliviada. En quant a lo que me insinuas en la *apreciada* del 19 del corrent, podràs dir a la Sra. Marquès que, havent molt reflexionat a sas proposicions, cento tenir que dir-li *[que]* no m'i puch absolutament conformar y que, no tenint ja altre cosa que tractar sobre el particular, per ara, lo *senyor* Marquès, en virtud del comiat *[que]* t'é notificat, donise per despedit, que jo per ma part buscaré lo que puga convenir-me. A causa de un floronco que me incomoda molt no puch estar més asentat y fineixo ma carta ab *affectíssimas* expressions de part de Francisqueta. Y manda a tu *affectíssimo* amigo y *seguro servidor*,
[Miquel Rosés]

22. Francisco Bonet a Miquel Rosés [29-VII-1831]

A Don Miguel Rosés y Roger. Gerona

Palafrugell 29 juliol de 1831

Mi querido primo y amigo,

Contesto a la tua *apreciada* de 25 del corrent sense haber encara adelantat res en punt⁴⁴ al masover, que vingué com habia promès, però me digué que per lo die de Sant Jaume vindria a parlar-me lo seu germà, però no lo he vist. Conech que està molt fret y espantat, y jo procuraré espantar-lo més, pues conech *[que]* serà molt millor per tu, per mi y per ell.

Las oliveras estan regadas, tant del mas com de l'ort, y tot està pagat y encara la bolsa sona.

Esta semana treballan tres mestres picant los termes.

Ahir, passant per lo hort, vegí *[que]* estava la porta uberta, y encontrí que amaràban cals.

Me han dit que ha estat en casa esta tarde lo cirurgià Martí, qui ha dit que estàs ab un floronco. Me alegraré de la millora.

Francisco convaleix, però avuy la Antònia ha tingut que quedar-se al llit ab dolor de ventre y diarrea.

Expressions. Y disposa de *ton* amich y *segur servidor*,
Francisco Bonet

23. Francisco Bonet a Miquel Rosés [2-VIII-1831]

A Don Miguel Rosés y Roger. Gerona

Palafrugell, 2 agost de 1831

Querido primo y amigo,

Sens aguardar [*que*] me contéstias a la que te escriguí per lo correu proppassat, va la present per dir-te que diumenge me vingué un home remès del masover, a fi de que li vengués sis o set carretadas de pedra. No obstant de no haber-me tu parlat res de això, vist que era friolera,⁴⁵ li diguí que se las ne portàs, [*que*] me informaria jo del preu y la pagaria al preu corrent. Ahir se me presentà altre, dient que habia parlat per lo mateix ab Frigola, qui lo remeté al masover y est a mi. Li responguí que primerament volia escriurer-te y que lo avisaria de la resposta. De consegüent, escriu-me a volta de correu què vols que fàssia. Segons me diu la Maria, fins ara estaba això en càrrech del masover.

No hi ha res més de nou; un calor que crema; los estivatges⁴⁶ sechs, la cullita de blat molt y molt petita... Pasiència, y endevan ne vénen.⁴⁷

Expressions a doña Francisqueta y família.

Disposa de *ton* cosí y amich,

Francisco Bonet.

P. D.: Si has de pèndrer lo meu consell, ja que no pots fer diners de blat, fes-ne de pedras.

24. Miquel Rosés a Francisco Bonet [11-VIII-1831]

Doctor Don Francisco Bonet

Gerona, 11 agosto 1831

Querido primo y amigo,

Te escrich la present per dir-te que Martí me ha insinuat que lo masover que devia anar al mas Calvó de Esclañà [*i que*] demanava per sos perjudicis imaginaris, [*que*] se li dónian vuit duros plata, qual, si no pots pasar per menos, podràs donar-li ab condició de que fàscia al mateix temps encontinent la renúncia per escrit de l'enter arrendament de mas Calvó, en presència del Sr. Monserrat, *notari*, per evitar cavil·lacions y disputas. Luego que astiga decidit lo tal assumpto, te estimaré [*que*] me o participias, pues conech [*que*] estarà desvanescuda la pedregada que amenaza en las terras de dit mas.

Martí à partit est matí per Barcelona y aparexia molt animós per la empresa de la botiga de casa Roger.

[Miquel Rosés]

25. Francisco Bonet a Miquel Rosés [17-VIII-1831]

Don Miguel Rosés y Roger. Gerona.

Palafrugell, 17 agost de 1831

Segons he vist en la última *apreciada*, Martí te informà de la pretensió de que habia de anar al mas Calvó,⁴⁸ a més dels sis duros, 10 duros per los perjudicis imaginaris, com dius tu. De consegüent, se me presentà, ab lo seu germà de company, diumenge al dematí, y, después de tenir-me cansat de tant y tant parlar, últimament quedàrem resoltos. Marxàrem sens pèrdre un moment a casa Montserrat, ahont firmà la renúncia de l'arrendament. Li entreguí deu duros plata, però, com estàban tant forts a l'empèño de que habían de ser dotse duros, los prometí que te escriuria per lograr arribar als dotse, però que jo no podia passar més temps sens donar-te lo últim sí o no, y aixís que aprofitàs la ocasió dels deu. Firmà, rebé los deu duros y digué que diumenge vindria per saber si arribarà als dotse. Te ho aviso per tenir lo

Palafrugell 24 Agost 1831

Don Miguel Rosés, i Roger

Querido primo: antes d'ahir se acabaren d'acabar
han los términos, y conseqüent tot aguardan la tua
vinguda per donar-la destino: dies passats entre-
guí a Payet dos duros en or, ahir me digué que
fins diumenge no vindria per diners, y per lo
tant li acabaré d'pagar tot, a no ser que per lo
correu d' demà tu me avisas que ho suspèngua.
Ha estat presís tornar regar las oliveras del mas;
y Joan Alegre cuydará esta semana per las d'hort.
Martí ha pres ab molt calor lo arrenjar la bo-
tiga, espolsant armaris, rentant los pots, que
apar ja tot un altre cosa.

Antes d' rebre la tua última, ja me vingué aquell
tal Amat per saber si me habias escrit per entre-
garli los dos duros; li diguí que no, donan-li pocas
esperanzas, y que no se cansàs de tornar, que ja
li encariaria, com ho faré diumenge.

Per ara no hi ha més.

Exp. a donya Francisqueta y familia. T. Amich y
F. Bonet

Carta a Miquel Rosés i Roger del seu cosí Francesc Bonet,
administrador dels seus béns a Palafrugell (1831).

promès⁴⁹ de que te ho escriuria y perquè ho sàpias, pues la resposta
ja està pensada: ab los deu n'i ha bastant, y acabat. Ja no has de tren-
car-te més lo cap ab lo tal Amat. Ahir completaren setse termes y pen-
sam acabar de picar-los tots esta semana. Luego⁵⁰ te ho avisaré, pues
me apar serà convenient [que] dónguias un pas; y pensarem entretant
per fer la millor elecció de masover. Jo ara aniré probant y sabent, y
quant vinguias ho tractarem. A l'olivar no hi ha res de nou. Dies pas-
sats jo ho vas fer mirar per un vehí, y lo mateix me digué lo Rosés.

Tot anirà bé, estigas alegre.

Expressions a donya Francisqueta y familia. Ton cosí y amich,
Francisco Bonet

26. Francisco Bonet a Miquel Rosés [24-VIII-1831]

Don Miguel Rosés y Roger. Gerona

Palafrugell, 24 agost de 1831

Querido primo,

Antes de ahir se acabaren de treballar los termes. De consegüent
tots aguardan la tua vinguda per donar-los destino. Dies passats, entre-
guí a Payet dos duros en or. Ahir me digué que fins diumenge no vin-
dria per diners, y per lo tant li acabaré de pagar tot, a no ser que per
lo correu de demà tu me avisas que ho suspèngua. Ha estat presís
tornar regar las oliveras del mas y Joan Alegre cuydará esta semana
per las de l'hort.

Martí ha pres ab molt calor lo arrenjar la botiga, espolsant armaris,
rentant los pots, que apar ja tot un altre cosa.

Antes de rebre la tua última, ja me vingué aquell tal Amat per saber
si me habias escrit per entregar-li los dos duros. Li diguí que no,
donan-li pocas esperanzas, y que no se cansàs de tornar, que ja li
escriuria, com ho faré diumenge.

Per ara no hi ha més.

Expressions a doña Francisqueta y familia. Ton amich y seguro ser-
vidor,

Francisco Bonet

1835

27. Martí Puig a Miquel Rosés [17-II-1835]

A don Miguel Rosés y Roger. Gerona

Palafrugell, 17 febrer 1835

Molt senyor meu,

Crech que demà se presentarà un home que acompanyarà una noya per cambrera, molt coneguda de Anneta, filla de Bagur. La sua conducta pensa ser bona, per no haber sabut més que alabansas de ella, y los seus són gen també molt de bc. Anneta y jo nos alegraríam que fosen ben servits, lo que creem, y del contrari tindríam un sentiment si los habia de dar algun disgust. Sabarà com ja vas dir a Juan y Anneta perquè se busquesen casa, y han quedat molt contents. Jo los hi vas dir que *vostè* me habia preguntat si los necesitaba y jo li vas dir que no, y *vostè* me va dir «si no ne has de fer res, tu mateix», y los hi vas dir que *vostè* no me habia pas dit que los fes marxar, però que, com jo los hi habia posats, jo los hi deya que busquesen casa perquè coneixia que quant *vostès* vindran no sabaríam ahont estar, tanta gent. Y ells ja se n'han fet lo càrrech, dient-los que jo coneixia que *vostès* me podríen reprendre si no se n'anaban. Lo Sr. Joseph Martí vindrà per Carnestoltas y estich cert que los preguntarà sobre lo particular, perquè ell se interesa molt per ells, y *vostè* manifesti-li que encara que *vostè* no ha manat que marxasen, però que ho aproba; perquè ell los hi contaria y dirían que ho hem fet per malícia y tal vegada no se'n voldrían anar, perquè ells diuen que *vostè* va dir a Juan, quant vania a buscar la llicència, li va dir que ja la casa era bastan gran y que hi podían estar. Ara ja fan diligències per buscar casa, y estan contents. Ja li dich [*que*] lo senyor Martí li farà preguntes per saber. Escrigui si pagaré los escatidors. Espresions a doña Francisqueta y demás familia de part de Anneta; y és son segur servidor que sas mans besa,

Martí Puig

P. D.: Lo masover que había de arrandar lo mas ganceja⁵¹ perquè està ab tracte ab un altre y lo altre correu ja ho sabará.

Los escatidors me diuen si mossèn Jaume los hi vendrà vi del mateix mas, y si no pot, que ho fàsia a saber, perquè ells disapte ja acabaran y marxaran a dormir lo diumenje a San Vicens.

28. Martí Puig a Miquel Rosés [24-II-1835]

A don Miguel Rosés y Roger. Gerona

Palafrugell, 24 febrer 1835

Molt señor meu,

Sabarà com la miñona que li vas dir [*que*] se presentaria sucché que son pare me prometé en esta que ell mateix la acompanyaria a casa de *vostè*. Sucché que quant va esser allí, a San Feliu, la encontrà que estava sola en la casa [la casa és a Abrich],⁵² ab quatre criaturas, per ser pare y fill confinats y haber marxat la mastresa a bèurer-los y haber-li deixat encarregat las criaturas y tota la casa. Son pare vingué després de haber marxat lo correu y me contà això; y est és lo motiu de la suspensió y no haber-li escrit més. Sento molt que no hàjia pogut ser, perquè crech [*que*] lo hauria servit bé, per haber-hi estat sinch anys y confiar-li la família y tota la casa; y per altre part sab la Anneta ser bona miñona. Son pare me digué que en arribar la sua mastresa, si *vostès* no ne tenían, aniria a servir-los. Jo ja procuraré saber si ha vingut y lo altre correu miraré de poder escriurer-li alguna cosa. Ja vas dir al Sr. Martí Serra lo import del gos, y me digué que hé, y no he vist diner algun. En quant al masover aquell, ja ha fet tractes ab un altre part; ara n'i ha un altre, no sé si podré fer més. Ara ja se pot fer estallar la lleña, perquè és verda y costarà més poch treball, y per estallar-la tindré de fer desapareadar la porta del trull, perquè vas fer entrar tots los buscalls grosos. Escrigui'm què és lo que *vostè* faria. Lo masover està pagat, los escatidors també; a Leuteri no l'he pagat perquè no l'he vist (y jo no l pagaria, perquè deu de la padrera). Lo que resta són alguns 140 [du?]. Espresions a donya Francisqueta y tota la família de part de Anneta; y dispòsia de son afectíssim servidor que ses mans besa,

Martí Puig

P. D.: Entreguí la carta al Sr. Dr. y est meteix correu tindrà carta, segons me han dit. No hem enconrat altre miñona de confiansa perquè són escasas.

29. Joan Frigolé a Miquel Rosés [27-II-1835]

Al Sr. Don Miguel Rosés. Gerona

Palafrugell, 27 febrer 1835

Molt senyor meu,

Pazo a dir-li al señor Martí [*que*] al dia 13 del corrent me va dir que me busqués la meba. Som passat abant a vuscar-ma-la y penzo que per tot al dia 1 del mes de mars pròxim desucuparé la sua caza. Estich molt agreït del seu von affecte, de haber tingut tanta paziència de aber-nos suferts tant temps a la sua caza, a la qual li dono moltes gràcias. Per en fin, tan jo comp la mia esposa sempre estarem a la sua disposició per qualsebol punt y hora que li hacomodi. Lo que jo deztitaria molt que, si al Sr. Martí li ha donat alguna nobedat de nozaltres, li estimaria molt que me ho partisipés. Li estimaré molt que me torni resposta. Tantas expresions a la sua señora y tots los de la sua caza. Disposi de *son segur servidor*,

Joan Friguolé Corder.

30. Martí Puig a Miquel Rosés [5-III-1835]

Palafrugell, 5 mars 1835

Molt Sr. meu,

Sabarà com encara no he trobat masover. Tal vegada lo primer no haurà conclòs lo contracte ab lo altre que tractaba y tornarà. Tocant a la cambrera, abuy habia de saber alguna cosa y no he sabut res; per lo tan, no puch dir res. Si alguna ne tenen y desítjan mudar per no estar ben servits, escrigui'm, perquè tal vegada ella estaria per marxar de San Feliu, perquè, segons diu son pare, sempre que vingua la sua mestresa, marxarà al primer amo bo que tròbia a Gerona. Espressions a *donya Francisqueta* y demás família de part de Annetta; y dispòsia de tot. Son *afectíssim*, que ses *mans besa*,

Martí Puig

P. D.: Hem pagat las gallinas de sensos a Marquès, però va ser ab gallinas y no ab diners perquè vàrem vèurer que era més barato. La Annetta las va comprar al mercat y per catorze pesetas habem pagat, quant ab diners ne pagaba divuyt. Se han pagat las dos añadas que estaba debent, que habían contat nou pesetas per añada.

31. Martí Puig a Miquel Rosés [17-III-1835]

A don Miguel Rosés y Roger. Gerona.

Palafrugell, 17 mars 1835

Molt Sr. meu,

Ja se haurà presentat Marquès de dins la vila per vèurer si vol ascensar⁵³ lo pati de la lleña. Ell me va dir si faria una carta per parlar ab vostè y l'i vas donar. Ell me va dir un dia per mirar las parets, y efectivament amenàsan ruïna. He sentit a *vostè* que desitjaria poder quitar⁵⁴ las sinch gallinas que fa de sens a Marquès, y ja estich cert que ho faria y encara donaria alguna cosa més; perquè li he conegut un gran desitj, y aixís, si *vostè* té intensions, aprétia. No sé res de la cambrera. Sentiria que per esperar-la no ne tinguessen, perquè no hi ha agut res de segur may: si fos cas que vingués la sua mestresa y pogués deixar-la, ja l'i faria anar, lo que no crech, perquè una vegada ja se habia llogat ab une altre casa y la mestresa no li va volguer dar los diners de la soldada, y ara farà lo mateix. Lo masover que se habia decidit per arrendar un altre no se ha convingut, y ara diu que arrendarà lo mas si acàs li deixam tallar branques dels pins; no vol treballar las oliveras del prat de sota la casa y vol un poch de terra. Jo l'i acceptaria, perquè ara ja se han de trencar los pins per haber-hi suros, perquè ahont hi ha pins tots los suros se móran; las oliveras aquellas may se han cabat, sempre han estat herm, y la terra ja la treballaran bé; sobretot, se pot acceptar perquè de masovers bons n'i ha poch, y aqueix totom me lo ha alabat. A volta de correu escrigui'm si lo acceptarà, perquè después podria desdir-se, com antes. La Annetta y Juan ja

són fora; lo divendres de la setmana passada marxaren. Espresions a *donya Francisqueta* y demás família de part de Anneta, y dispòsia de est son *afectíssim segur servidor* que *ses mans besa*,

Martí Puig

P. D.: Li vas escriurer per fer estallar la llenya y no he sabut res; per estallar-la se tindrà de desemperadar la porta del trull, y aixís li estimaré que me duguia alguna cosa.

32. Martí Puig a Miquel Rosés [7-IV-1835]

Palafrugell, 7 abril 1835

Molt *senyor* meu,

He rebut la que me entregà Albert y sabarà que, tocant al masover primer, ara tampoch ha acceptat, cedint ab los pactes que ell volia, perquè ha arrendat ab altre part; y ab lo altre que li vas escriurer, an presència de Albert quasi ja habíam conclòs lo contracte, y ha fet tornar la resposta abuy, dient que habia mudat de pensament. Ara no sé com fer-ho. Los demás tots tenen terras suas y no só de parer de arrendar-ho a ells. Se tindrà de arrendar la casa al preu que se puguia, y las terras a menestrals. Miraré si ne trobaré algun altre, però estich pensant que después se me desdirà com los altres. Ja he enseñat la casa a Albert, y utensilis de llauna pot fer un per traurer lo oli de las gerras. De vi n'i ha vuyt bótas, y seria de parer de embiar-lo a buscar prompte, perquè en esta se torna dolent, com me ha succehit ab lo meu, y lo de vostè és bo per ara. Espresions a *donya Francisqueta* y demás família de part de Anneta. Y dispòsia de son *afectíssim segur servidor* que *ses mans besa*,

Martí Puig

33. Martí Puig a Miquel Rosés [10-IV-1835]

A don Miquel Rosés y Roger. Gerona

Palafrugell, 10 abril 1835

Molt *senyor* meu,

Ha arribat Mató y li he entregat tot lo vi, y n'i ha agut més poch del que pensaba, perquè pensaba que en la bóta en què era seria de vuyt bótas y no n'i ha agut més de sis bótas y mitja y mitj mayal,⁵⁵ que és tot lo que porta y entregarà a vostè. La lleña és estallada dins lo trull y, per ser ben aconduïda y ab conveniència, podria fer-se un bastarral⁵⁶ sobre de la mola, y se hauria de col·locar una altre viga, perquè la que hi ha per tenir la mola, ab lo pes de la lleña se abaxaria y la mola no podria córrer después, y al mateix temps en lo mateix bastarral se hi podria tenir la palla, que seria lo millor y més ben pensat. Això l'i dirà Japet, que sap com està. Espresions a *donya Francisqueta* y demás família de part de Anneta. Y vostè dispòsia de son *afectíssim segur servidor* que *ses mans besa*,

Martí Puig.

34. Martí Puig a Miquel Rosés [17-IV-1835]

A Miquel Rosés y Roger. Gerona

Palafrugell, 17 abril 1835

Molt *senyor* meu,

Sabarà com se me ha presentat Bonay per pagar una pensió y com me diu que *vostè* li va dir que no pagàs a ningú sinó a *vostè*. Si vos que còbria, embihi'm lo recibo. Esperaba contestació de la que li ha escrit, la una per lo Torrent y la altre per Mató, y no ne he vist.

Espresions a *donya Francisqueta* y demás família de part de Anneta y de est son *segur servidor* de qui pot disposar com vùlguia,

Martí Puig

Una imatge del carrer Major quan encara tenia un aspecte similar al del temps de la correspondència entre els Roger i els Rosés (fotografia Àngel Toldrà, AMP).

P. D.: Per una rara casualitat he sabut que lo Taló Martí li va⁵⁷ entregar una carta de Juan y Anneta feta per lo mateix Taló de resultas de haber-los-hi jo dit per buscar-se casa, y com no li va donar constatació, quant va arribar en esta diguéran que nosaltres ab *vostè* era tot un conxa.⁵⁸ Lo *senyor* Taló Martí nos feya tres o quatre visitas al dia antes de escriura dita carta y después [*que*] nos foren posats; y des de que Juan y Anneta són fora no ha vingut més a veura. És per haber-li constatat farsas Juan y Anneta, que tot ho habem sabut per la turada⁵⁹ del *senyor* Taló Martí, que ella sentia las conferèncias de tots a casa al Taló Martí mateix, de modo que tot lo que pasaba a casa se contaba a casa del Taló. Això l'i dich perquè tal vegada li tocarà la tecla, ara, quant anirà per acompanyar lo seu noy; y si vol ja li pot dir que és estat cosa mia, perquè també era cosa mia, ab consentiment de *vostè*, lo⁶⁰ haber-los posat a casa, encara que no crech que l'n pàrlia, veyent que *vostè* no contesta.

35. Martí Puig a Miquel Rosés [24-IV-1835]

A don Miguel Rosés y Roger. Girona

Palafrugell, 24 abril 1835

Molt *senyor* meu,

Abuy, quant he anat al correu y no he vist carta de *vostè*, me he asustat, pensant que no hi hagués alguna desgràcia a casa de *vostè*; y si és que no tingué temps per contestar-me a las que li he escrites, a lo menos a volta de correu fàcia escriur per Buch que no tenen novedad alguna, perquè estariam ab gran ànsia. Li participo com se me ha presentat un masover que dóna de tota la aratat catorse quarteras de gra, so és, set de forment y set de mestall, y pagarà las tallas y censos. Y me ha dit [*que*] dipositarà lo valor de una añada adelantada, però la mia opinió és que, si *vostè* estava contén ab las catorse quarteras — que *vostè* ja podrà saber ab las llistas de uns anys ab altres si li és ventatjós—, deu dipositar los tres anys forsats per adelantat, perquè és un que de diners ne té poch.

Se me presentà ahir un altre per arrendar lo mas, però est vol

dar més terra de la que li donch en lo mas, perquè diu que ne tindria poca perquè té un parell y són dos homes per treballar-la. Jo no me he informat, però crech que són bona gent y tenen poders. Jo seria de parer de no deixar-lo anar, si las informas són bonas, lo que crech, perquè ja se acosta lo juny y és nesesari fer pensaments. Se entén no dexar-lo anar conformement ab los pactes que tenim fets. Estimaré que me contéstia prompte, perquè esperem la resposta y jo desitjo saber notícias de *vostè*. Espresions a *donya Francisqueta* y demás família de part de Anneta y est son *afectíssim segur servidor*, de qui pot disposar com gústia,

Martí Puig

P. D.: He tingut la Anneta costipada y ja està bona, gràcias a Déu.

36. Martí Puig a Miquel Rosés [10-VII-1835]

A don Miguel Rosés y Roger. Gerona

Palafrugell, 10 juliol 1835

Molt *senyor* meu,

Vas rebre la sua apreciada, y sabará com dels diners que pot disposar són 130 duros. No habia escrit lo dimecres perquè Anneta lo dilluns comensà a anar de part y fins lo dimecres a las tres de la tarda no pogué dar la criatura a llum. Hi tinguérem molts treballs, Francisco Bonet vingué y la va animar y ab treballs ne surtírem. Però ara, gràcias a Déu, tot va *corrent*, tan la mare com la noya que parí, la cual és molt robusta y ben conformada. Lo dijous la hatejàrem. Foren padrins los de Bagur, per no haber pogut venir los de casa, però lo meu desitj era que *vostè* y *donya Francisqueta*, si fosen estats en esta,⁶¹ que ho foren estats. Los noms que li han posats són de moda: Isabel, Cristina y Josepa. Per fin pot contar una més en lo número de sos servidors. Lo *doctor*, dies pasats, va tenir un greu trastorn de resultas de un gran dolor de ventre. Ell me digué que, si li escribia, que li digués [*que*] ara ja's va bé, y [*que*] à estat alguns dias a Figueras per pasejar y Francisco fa las visitas. Espresions a *donya Francisqueta* y demás família de part

de Anneta. Y *vostè* prània a est son *afectíssim segur servidor* que *ses mans besa*,

Martí Puig

P. D.: Sobretot no olvídia las obras del mas. Lo masover nou ja hi treballa.

37. Martí Puig a Miquel Rosés [18-VII-1835]

A don Miguel Rosés y Roger. Gerona

Palafrugell, 18 juliol 1835

Molt *senyor* meu,

He rebut la sua del 13, per nosaltres molt satisfactòria, y hem quedat Anneta y jo tan agraïts del bon afecte que nos manifestan que los hi donem un sin fi de gràcias. La advertència que nos donà de no antipar las sortidas ja ho faré observar, perquè conech bé que la temperatura engaña. Me és satisfacció al vèurer que los noms també són del seu gust. Jo, per mi, no ne encuanro de més satisfactoris. La partera ha costat molt de reparar un poch las forsas, ja ha comensat a llevar-se; la Isabel va molt bé, molt grasa y trempada, de modo que totom creuria que ja té dos mesos per lo que és eixida.⁶² Dos nits malas nos va donar; això tal vegada era perquè tenia mal de ventre, però jo vas dir, recordant-me del bon consell de *donya Francisqueta*, que li rentasse'n lo cul, que tal vegada éran los orins, y lo que és ben sert [*és*] que totas las nits ha dormit y nosaltres també. Ja pot donar las gràcias a *donya Francisqueta* del tal consell, perquè és gran lo favor que nos ha fet de poder dormir y de treurer-nos de susto, pensant que tal vegada patia algun dolor. He donat la enorabona als padrins de part de *vostè* y han quedat molt agraïts. Lo masover aquesta semana crech que portará lo gra de la añada, però serà poch, per ser petita. Jo vas dir al *senyor doctor* que habia escrit a *vostè* que habia estat malalt, perquè ell me ho habia encarregat; y també li vas dir que habia dit a *vostè* que habia anat a fer un pasetj a Figueras, y me digué: «Ja no l'i habias de

dir, perquè ara ell me escriurà que vàgia a pasejar a Gerona». Per consegüent, si li escriu, escrigui-li perquè hi vàgia, ja que ell se ho creu y lo farà content. Ell me digué que no hi aniria pas perquè no és temps de córrer en est temps.⁶³

Espressions a *donya Francisqueta* y demés família de part de Anneta. És son *afectíssim segur servidor*, que desitja ocasions de servir-lo,

Martí Puig.

38. Martí Puig a Miquel Rosés [24-VII-1835]

A don Miguel Rosés y Roger. Gerona

Palafrugell, 24 juliol 1835

Molt *senyor* meu,

Comparaguren los peladors de la Bisbal. Los vas acompanyar al Sals y tot lo del mas los hi vas enseñar. Los suros ja són pelats y lo suro aconduït a dins lo trull de las olivas. Los peladors me digueren que valia de quatre a sinch duros; si vol que vènguia, ja han surtit compradors. Quant escrigui, ja sabaré si lo tinch de vendre. He quedat molt content de haber vingut aqueixos hòmens, perquè per casualitat han sabut trobar aigua. Y, efectivament, ne han trobat allí ahont lo derrer que ho havia mirat ne encontraba. Ja li he explicat ahont se havia de fer lo pou, y ell li explicaria, si no vol fer las obras, com faria lo pou y arreglar la premsa, que sens ser-hi *vostè* se pot fer posposar aquest any. Las casetas per tenir las olivas també és necesari, y fer de manera que las puguin tenir seguras, perquè jo ho faria a saber antes de cullir las olivas y tots los que tenen los olivets acerca⁶⁴ de Esclañà cuant las cullirían las portarían allí, per ser ab més conveniència, y seria motiu per tenir més parroquians de la vila. Sobretot estich molt content perquè han aprobat lo modo ab què vas fer *fer* los suros, de modo que són més hermosos y robustos los que vas fer ara que que no aquells que feren anys atràs; cuasi tots han nat, ja l'i hauran expli-

cat tot. Isabel y Anneta seguexen molt bé; y salúdan a *donya Francisqueta* y demés família, com igualment est son *afectíssim segur servidor*, de qui pot disposar,

Martí Puig

P. D.: Lo dimecres pasat no vas esser a temps al correu y per això he retardat.

39. Martí Puig a Miquel Rosés [7-IX-1835]

A don Miguel Rosés y Roger. Gerona

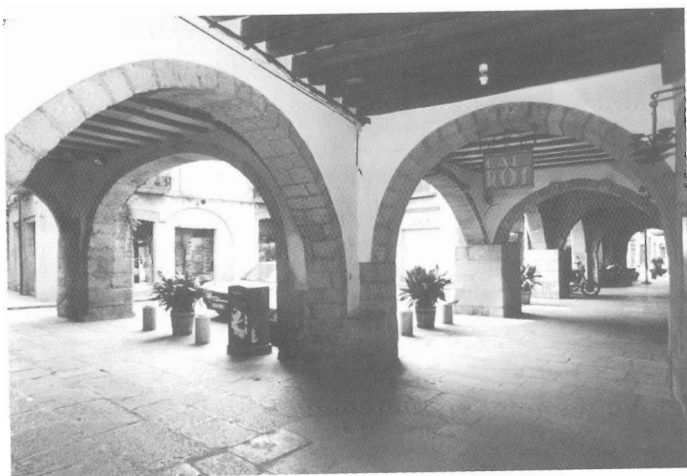
Palafrugell, 7 [1?] setembre 1835

Molt *senyor* meu,

He rebut la sua apreciada, y li dich que no estrenaba lo no escriure perquè sabia [*que*] las obras que estaba fent en la casa y las demés ocupacions per la causa de las presens circumstàncies no l'i permetien, y me alegro que no àgia olvidat lo trull. Me diu *vostè* que se farà lo indispensable. Jo considero lo pou indispensable, a no ser que sia posible lo que diu *vostè* de fer unplir las basas de aigua pluvial, lo que procuraré prompte. També ha de dir si se resolt lo donar lo trull a mitjas, com fan los altres trulls de Palafrugell, perquè Barnoya, oïdas las rahons en pro y en contra, puga decidir, perquè és necesari que aquells que ho empendran ab temps ho sàpian. Ja he entregat las deu pesetas al sert subjecte [*que*] me deya: he dat lo recado al *senyor doctor* Bonet, lo qual lo saluda, com igualment Anneta, junt ab *donya Francisqueta* y demés família, y est son *afectíssim segur servidor* que ses *mans besa*,

Martí Puig

P. D.: Dirà al dador de la inclusa que la dresa de la casa és a l'hostal, davant de la iglésia.

Les Voltes d'en Rosés, al barri vell de Girona, conjunt d'immobles propietat de la família Rosés on tenien la casa familiar i la farmàcia (fotografia Jordi S. Carrera, AHG).

Pot de farmàcia de la col·lecció del Museu d'Art de Girona (fotografia de Txús Sartorio, © Md'A de Girona).

40. Martí Puig a Miquel Rosés [18-IX-1835]

A don Miguel Rosés y Roger. Gerona

Palafrugell, 18 setembre 1835

Molt senyor meu,

No he vist los socs que me diu, y ja és temps; però no lo extraño, per rahó de las circunstàncies. Avuy he tingut un gran trastorn per notícies que he portat en esta, relatives a Gerona, de modo que ja tenia un home a casa per embiar-lo aquí per saber alguna cosa y poder-me tranquilisar, y después he fet reflexió y no lo he embiat; y per lo tan escriguí'm lo correu vinent si a casa de *vostè* amenaça desgràcia alguna per poder-me trenquilisar. Esta tarde ja són millors las novedats. Espresions a *donya Francisqueta* y demés familia de part de Anneta y est son *afectíssim segur servidor* que *ses mans besa*,

Martí Puig

41. Martí Puig a Miquel Rosés [2-X-1835]

Palafrugell, 2 octubre 1835

Muy señor mío:

Recibí su apreciada del 28 pasado y veo no tienen novedad y por consiguiente quedo tranquilizado. Espero Varnoya el lunes y por tanto que le diga su opinión por ver si v. se encargará del manejo del molino y si lo encargaremos a Sastre Salgás, que es buen sujeto, con los pactos que tienen los otros molinos o mejores. Por el vapor las noticias eran muy malas y calculo consecuencias funestas, y por tanto el dinero que hay allí adonde sabe dicen se lo remitirán de un modo o de otro, si lo tiene por conveniente, porque han dicho que tal vez estaría espuesto y que sentirían mucho que fuese robado por no ser cosa suya. Sabará que quiero haser cribar el trigo esta semana próxima, y

después de partido y si quiere v. venderlo que lo diga que miraré los panaderos de ésta que creo que ahora siempre darán VI pesetas la quartera del trigo. Veo que todavía no sabe nada de la rifa, pero es cierto que se verificará, gracias a Dios.

Espresiones de parte de Anneta a *donya Francisqueta* y demás familia, como igualmente a v. y de parte [*de su*] *seguro servidor* que *su mano besa*,

Martí Puig

42. Martí Puig a Miquel Rosés [8-XI-1835]

A don Miguel Rosés y Roger. Gerona.

Palafrugell, 8 novembre 1835

Molt senyor meu,

Saberà com he comprat la mula per 39 lliures y lo mateix Carreras la guardarà fins que la hàgia de menester. No la aguera comprada tan prompte si no fos estat que la volia menar a la fira de Torroella, y los menescals me digueren que ne trauria 46 lliuras, y jo ne quedaria sense.

A volta de correu és necessari saber si fase fer una crida a Regencós de desfer las olivas a 6 lliures y a tres parts de quarta de oli, perquè en Bagur ho han posat a aqueix preu.

Los de Regencós tots aniran a Bagur y nosaltres no tindrem feyna. Tocant als de la vila y Esclañà, tots pagaran peseta y quarta. Jo seria de aquest parer y si lo de Bagur abaxabase més, també abaxaria més per donar-li una llió per un altre any. Demà també desfem oli. Jo penso de que dintre de vuit dies podrà venir. En fin, ja li escriuré.

Espresions a *donya Francisqueta* y demás família, com igualment a *vostè*, y dispòsia de est son *afectíssim segur servidor* que *ses mans besa*,

Martí Puig

43. Martí Puig a Miquel Rosés [?-XII-1835]

A Don Miguel Rosés Roger. Gerona.

Palafrugell, desembre 1835

Molt senyor meu,

Són las dos de la tarde, que arriba lo fuster del mas per vèurer com estan las pramsas, y me fa la relació que hi ha una ala trencada, y diu ser de parer de trencar-se las demás. Si acàs se agués de fer fondre la cargolera per afegir la dita ala, que diu [*que*] de eix modo aniria hé perquè aleshoras tindria de pasar per ull, y com la cargolera és ample de baix, li apareix que sens ales aniria millor, perquè aixís no pot anar al nibell. Ell he manat que treballessen; jo ara hi vas per determinar lo convenient. Consulti-u prompte ab lo serraller y courier per poder saber demà la resposta de lo que se hi deu obrar, sobretot que no se pària de treballar, perquè tindria molts perjudicis. És tot lo que se me ofereix; y dispòsia de est son *afectíssim segur servidor* que [*ses*] *mans besa*,

Martí Puig

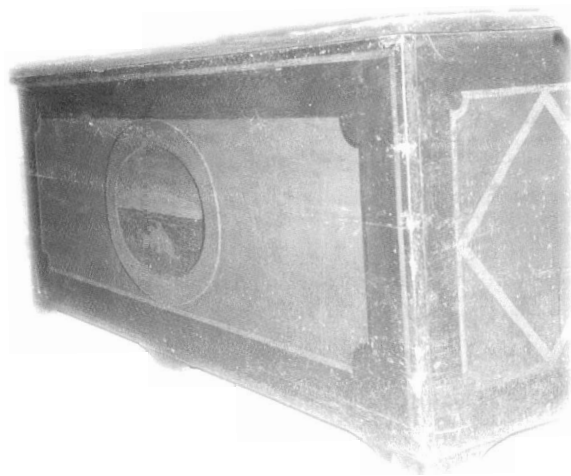
44. Martí Puig a Miquel Rosés [3-XII-1835]

A don Miguel Rosés Roger. Gerona.

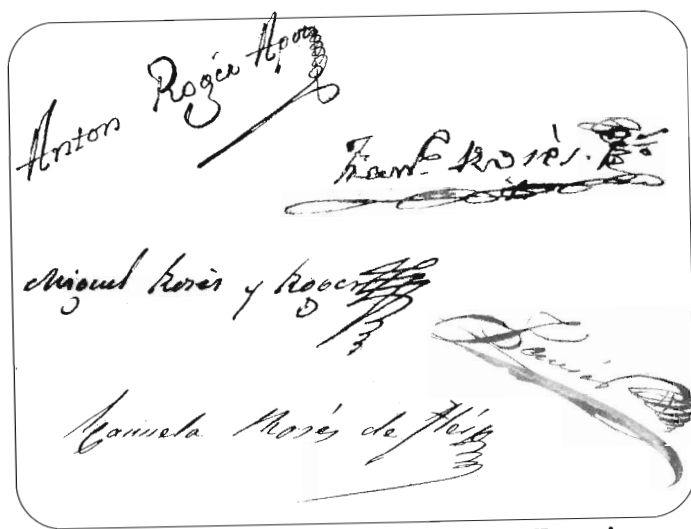
Palafrugell, 3 desembre 1835

Molt senyor meu,

He rebut la sua apreciada, y sabrà que ab ànsia la esperaba per poder fer la crida de la ubertura del molí, y per consegüent ahí la vas fer per dijous. Lo preu, com los demás, a quarta per quartera y ha peseta. La mula, abuy miraré si podré fer-ne tràurer alguna cosa de las 39 lliures. Lo trull lo dirigirà Sastre Salgàs y aquell home que li diuen lo Sardà, que pochs dias ha va ser a casa sua, que me va donar

Taulell del segle XVIII de la farmàcia Roger, de fusta policromada i amb un peix, en referència al cognom familiar, al centre (fotografia Carme Bonal).

Signatures autògrafes d'Anton Roger, Francisco Rosés, Miquel Rosés, Francesc Xavier Rosés i Manuela Rosés (AHG).

espresions de part de vostès. És un home valent, fiat y de pocas paraulas.

És tot lo que se me ofereix. Espresions a donya Francisqueta y demés família de part de Anneta; y vostè dispòsia de son segur servidor que [ses] mans besa,

Martí Puig

45. Martí Puig a Miquel Rosés [4-XII-1835]

Palafrugell, 4 desembre 1835

Molt senyor meu,

Dijous se obrí lo trull. A la tarde ne feren tres quarteras. Lo divendres ha mitjdia ne habían de fetas sinch. Lo vespre no sé quantas, perquè no hi he pogut anar. Apareix que hi haurà feyna dos o tres dias. Lo cargol va molt bé, va vé al nivell. En lo trull no hi ha fum sens haber mudat la boca del forn, perquè trobàran tot lo canó de la ximenea tapat de calçovras y trosos de rejol. Y jo vas dir que se deixés del modo que estava, per vèurer si hi habia fum; y ha resultat molt bé per ara. La mula no la he comprada encara perquè la tindria de tenir tres semanas o un mes per treballar sinch o sis dias, y lo manteniment costaria molt. He llogat per ara una mula que és del masover nou, y ell es lo company de Sastre Salgàs. És bon subjecte, y habia pensat ab al que li vas dir, però ara bé he judicat més convenient al masover. Espresions a donya Francisqueta de part de Anneta, y vostè dispòsia de est son afectíssim segur servidor que ses mans besa,

Martí Puig

P. D.: Si vol, vendré lo mestall, que en esta se n'ha pagat 14 pessetas, y a fins a quinze, menos quinze diners. Jo he posat mostra del meu a quinze, y ningú me n'ha comprat encara. Lo forment està a 18, 19 y 20. Escrigui, si vol vendre, si pasa la proporció, que crech que dintre poch dias pasaran patrons.

1836

46. Martí Puig a Miquel Rosés [5-I-1836]

A don Miguel Rosés y Roger. Girona

Palafrugell, 5 janer 1836

Molt *senyor* meu,

He pensat fer un regalo a la Anneta, y per lo tan estimaré que ab donya *Francisqueta* escullian dos mocadors de mostra diferent, de mitj full cada un, de grandària de sis o set pams, que sían de hibern, bons, y que sien cosa de gust, perquè la vull regalar bé; y estimaré també que embihin mostra de percalas que sían sèrias, si és cas que n'i hàgia, per poder-se fer unas faldillas per Sant Sebastià. Tot ho entregarà al dador, que ell és persona segura. Estimaré [*que*] díguies son import y quant vinguia que jo tinguia proporsió. Los hi embiaré junt ab los demés que me deixà la altre vegada que vas venir per comprar també un mocador y los del sulfato de quinina. Jo destjaria que vingués per poder arreglar-ho. Mània a est son *afectíssim segur servidor* que *ses mans besa*,

Martí Puig

47. Martí Puig a Miquel Rosés [31-I-1836]

A Don Miguel Rosés y Roger. Girona.

Palafrugell, 31 janer 1836

Molt *senyor* meu,

Lo dador, Isidro, qu-era a eixa de resultas de un costipat y, com ha de treballar ab humitat, lo *senyor doctor* Bonet ha dit que no li probaria, y per lo tan no ho estranyia. Lo trull ja anirà bé. Isidro va arribar en esta y fins lo dilluns pròxim no va poder treballar, de malalt, y tota esta semana ha treballat. Lo correu pròxim li escriurè tots los pormenors.

Disposi y mània a est son *afectíssim segur servidor* que *ses mans besa*,

Martí Puig

48. Josep Gallart a Baldiri Bonet [?-II-1836]

A Baldiri Bonet, en Taialà

Palafrugell, al mes de febrer de 1836

Amat Baldiri Bonet,

Com aparent me penso, no aureu rebuda la fúndria notícia de mon fill Martí, mort al mes de nobembre de 1835⁶⁵ de una malaltia, que ma'l portàran malalt de Tarruella de Mongrí que, ai, astaba per fadrí, y no maltaga⁶⁶ sinó 8 días justus. Ja podeu considerar lo meu sentiment y jun tots los de casa, que lo asparaba ab tantas fianzas per la mia ajuda, asen⁶⁷ de tan bona condició. Jo me é molt trasturnat, quasi no é estat⁶⁸ per res. No vos admire.⁶⁹

Lo que partisiparàs a Francisco Pujadas, com a uncle y⁷⁰ tias y a tots los interesats y de casa. Dispuseu per cualsevol cosa que vos o ofaresca per tots bosaltres. Y ja als podas dir que pòdan banir ab llibertat, lo matex que abans.

Recados de tots los de casa, a tots los antaçaats.⁷¹ Mana de ton sarvidor,

Joseph Gallart y Capallà, fuster.

49. Martí Puig a Miquel Rosés [17-III-1836]

A don Miquel Rosés y Roger. Girona.

Palafrugell, 17 mars 1836

Molt *senyor* meu,

No ha estat posible encontrar més escarxofas que onse, y aquí las hi embiem. Prènguia'n la bona voluntat. Si és posible, los n'i embiarem més, però són molt escasas. Mània a cix son *afectíssim segur servidor* que *ses mans besa*,

Martí Puig

50. Miquel Rosés a Martí Puig [28-III-1836]

Sr. Martín Puix, farmacéutic en Casa Roger. Palafrugell

Gerona, 28 mars 1836

Querido Martí,

Presumo se m'ha proporcionat a poder covrar en esta de Gerona tres-centas lliuras dels diners de ma pertinença que tens en ta custòdia, a qual li faré una carta de ordre y tindrè tot previngut per no retardar lo pago més que los dias de viña que especificará la carta.

Expresions de tota la família. Y queda ton *servidor*,
Miquel Rosés y Roger

51. Martí Puig a Miquel Rosés [29-III-1836]

A don Miquel Rosés y Roger. Gerona

Palafrugell, 29 mars 1836

Molt *senyor* meu,

He rebut sa última apreciada, y en contestació pot ubrar de tres-centas lliuras de sa pertinença sempre que vulguia, y com més promte millor, que temps ha, que li tinch dit que me fan temor: pues, tres o quatre dias ha, en esta se tenia molt temor. Li he escrit dos cartas y no sé si las ha rebudas. És tot lo que se me ofereix dir-li. Y mània a est son *afectíssim segur servidor*, que *ses mans besa*,

Martí Puig

50. Miquel Rosés a Martí Puig [28-III-1836]

Sr. Martín Puix, farmacéutic en Casa Roger. Palafrugell

Gerona, 28 mars 1836

Querido Martí,

Presumo se m'ha proporcionat a poder covrar en esta de Gerona tres-centas lliuras dels diners de ma pertinença que tens en ta custòdia, a qual li faré una carta de ordre y tindrè tot previngut per no retardar lo pago més que los dias de viña que especificará la carta.

Expresions de tota la família. Y queda ton *servidor*,
Miquel Rosés y Roger

51. Martí Puig a Miquel Rosés [29-III-1836]

A don Miquel Rosés y Roger. Gerona

Palafrugell, 29 mars 1836

Molt *senyor* meu,

He rebut sa última apreciada, y en contestació pot ubrar de tres-centas lliuras de sa pertinença sempre que vulguia, y com més promte millor, que temps ha, que li tinch dit que me fan temor: pues, tres o quatre dias ha, en esta se tenia molt temor. Li he escrit dos cartas y no sé si las ha rebudas. És tot lo que se me ofereix dir-li. Y mània a est son *afectíssim segur servidor*, que *ses mans besa*,

Martí Puig

lias y tencar las portas; y totom no sap què fer en cas que vinguian en esta. Lo Ajuntament ha oficiat al Gobernador perquè fes regresar la segona companjia per poder-nos estar ab més tranquilat. De Palamós, San Feliu, etc., solament ha marxat una companjia y la altra forsa ha quedat per guardar la població; y de la Bisbal no ha marxat ningun nacional, quant hi ha quatre companjias. Si judica convenient y té algun influxo ab lo Gobernador, estimaré que interse desca per fer anar a rellebar la nostre segona companjia per una de la Bisbal, per poder axí conservar las casas y los efectes que hi ha. Li dich [*que*] estem exposats a tot per la indiscreció dels *senyors* de la Bisbal. Ahir se me portaren las tres-centas lliuras, que fou un tal Genís Casellas. Això me ha aliviat molt, per no estar ja ab perill, que era lo que me feya més pena. Hem pensat de fer un secret⁷² per posar tota la roba que té al gordarrobas, y del modo que ho hem pensat no se podrà fer malvé y no [?] exposada. A volta de correu escrigui què és lo que tenim de fer, perquè hu practicaríam promte. Sobretot escrigui, que extraño molt lo no saber res de *vostè* tan temps ha. Expresions de part de Annetta a *donya Francisqueta* y demés família. Y *vostè* mània a est son *afectíssim segur servidor que ses mans besa*,

Martí Puig

54. Martí Puig a Miquel Rosés [23-IV-1836]

A Don Miquel Rosés y Roger. Gerona

Palafrugell, 23 abril 1836

Molt senyor meu,

He rebut la sua apreciada del 18, y me alegro que hàjia rebut las pocas carxofas que hem pogut embiar. Hem rebut també los toballons

y cistell. Nosaltres desitjem saber si en esta hi ha alguna altre cosa que aquí no n'hi hàjia, per tenir lo gust de poder-los-hi fer un regalo —sens ser de diners seus, que de altre manera ja no ho saria, y nos privaríam un gust, que de veras ho desitjem—, y aixís són las carxofas y no de altre manera. Per ara he suspès lo que li habia insinuat, y apareix que no serà necessari. En quant a Sastre Salgàs, crech que és fins lo dia 24 febrer. Però jo no especificaba quant notaba,⁷³ sinó que posaba tans jornals de fer olivas. No me féu recibo, però li he pagat que Japet ho veyia y no pot demanar cap diner. Tinch lo recibo de las tres-centas lliuras. Annetta saluda a *donya Francisqueta*, família y a *vostè*, com igualment est son *afectíssim segur servidor que [ses] mans besa*,

Martí Puig.

55. Martí Puig a Miquel Rosés [Sense data, 1836]

Sr. Don Miquel Rosés y Roger. Gerona
Palafrugell, etc.

Molt senyor meu,

Aquí van dos dotsenas de carxofas. Prènguia'n la vona voluntat. Estam ab tranquilat. Y mània a est son *afectíssim segur servidor que ses mans besa*,

Martí Puig

56. Martí Puig a Miquel Rosés [Sense data, 1836]

Sr. Don Miquel Rosés y Roger. Gerona
Palafrugell

Molt senyor meu,

Aquí va Japet. Ha cobrat sols 9 duros. Va comensar a 17 octubre

Mània a est son afectíssim segur servidor que ses mans besa,
Martí Puig

57. Pere Serra a Miquel Rosés [23-II-1862]

Palafrugell 23 febrer 1862

Esta tarde me ha dit lo masover del mas Calbó que lo inginié o director de la carretera que se fa de Bagur a esta vila habían señalat en lo camp primer, que se trova de esta vila de Esclañà, uns vint palms de terreno, que és regular serà per dita carretera, sens haber avisat al masover ni a mi. Esto l'i comunico per a que se servesca prevenir-me lo que deuré practicar cuant me avísian, que no crech tàrdia molt. Jo li comunicaré tot cuant me díguian, per obrar-o tot en consentiment de Vm.

Servesca's saludar de nostre part ab tot afecte a la sua estimada família. Disposant en un tot de est son afecte servidor, que bese sa mà,

Pere Serra y de Ciurana

Natchez 13 de Juny 1830
 D. D. Miguel Roig y Cia.
 Noth o'be meu: En resposta a la sua del 11 d'agost
 dech d'ichi: que el bonament segon havem calculat ab lo d'el
 Marquet poch mes d'24 guineas, y el Metall 12. També
 poch mes o menys.
 En quant al vi contant a b'by semm que
 caldrase b'by lo que se necessitara per lo transport d'
 entre vi.
 He mirat per encontreu l'any d'longitud y me
 asbat entre un d'una hula que b'by portaria cada viatge
 b'by b'by, y lo ultim p'que cada viatge ne vol 82 p'asety tres
 vintedoss, un altre d' tres hulas que lo portaria tot
 en un viatge, est ne vol 208 p'asety al se intelligem
 que d'm deu envian lo b'by, que en esta no ten brocanim
 Fuy semm en esta no, p'alen d' tres 45 dia ha que
 cobra cada dia y cobra cobra, y ayo pot d'isomen que
 m'icia, que anada podem experia, p'que arun l'eltra
 m'ity semm, que se han d'eltra, respecta b'by ayo
 y ana p'alo d'lo, y tambe p'que lo q' esta d'eltra, no
 ha que esta en lo bit, y d'est ag
 Antonio
 P. H.
 Lo o'be Juan Roig y d'eltra
 d' d'm 3. o 4 dia ha que se h' d'm
 ment, d' una fonta Natchez, ad p'og
 d' ella, la d'eltra Anna tambe est
 es d' gran ayudo

**Carta d'Antoni Frigola, administrador de Palafrugell,
a Miquel Rosés (1830)**

Notes

1 D'aquesta sequera (a través d'una processó que es va fer a Sant Sebastià per demanar pluja) en parla també Joaquim Fina (1817-1895), p. 76 (*Notes i dietaris de la família Fina*, Palafrugell : Ajuntament, 1898). Sobre notícies meteorològiques del Palafrugell de l'època vegeu també el text de Joan Collbons, prevere i domer curat, titulat "Cosa Notable" (Arxiu Parroquial de Palafrugell, *Llibre d'Obra*, 1771-1857, s. f.)

2 *ab*: corregim *abs*.

3 *llavador*: un *llevador* és un 'llibre o registre on es consignaven els comptes o anotacions d'entrades i sortides, de béns mobles o immobles' (DCVB).

4 *causa pia*: fundació eclesiàstica amb caràcter perpetu.

5 *àpocha*: llegiu *àpoca*.

6 *condam*: per *quondam* 'la que fou' (és a dir, la germana difunta).

7 Escrit per una altra mà al marge superior dret de la primera pàgina, diu: *Parla de quant se féu la paret de l'hort*.

8 Fins a la fi de l'Antic Règim, la població de Palafrugell estava adscrita al priorat de Santa Anna de Barcelona, de l'orde del Sant Sepulcre.

9 *intimar*: 'Comunicar de manera autoritària i en to de manament' (DCVB).

10 Eustaquio de Azara y de Perera (1727-1797). Abat de Santa Maria d'Amer i de Roses i prior de Sant Cugat del Vallès.

11 *cacarejant*: 'murmurant, escampant infundis' (castellà *cacarear* 'ponderar una cosa amb insistència').

12 Carles IV.

13 A l'original, *Florida Blanca*. José Moñino y Redondo (1728-1808), comte de Floridablanca.

14 *ton pare*: és a dir, 'el teu sogre'.

15 Escrit per una altra mà al marge superior dret de la primera pàgina, diu: *Esta carta té pes a l'hort de la Font, en què declara que lo vincle del que verr— se acaba al que elotrat y aprobat la venda*.

16 Amb la Revolució Francesa, molts capellans, la majoria rossellonesos, refractaris a jurar la Constiució Civil de la Clerecia, emigraren al Principat.

17 Tomàs de Lorenzana, bisbe de Girona entre 1775 i 1796.

18 *vinclat*: cal entendre *vinculat*.

19 *nota*: 'anota'.

20 *señesca*: 'cenyeixi'.

21 El bisbe Santiago Pérez de Arenillas (1796-1797).

22 *aogo*: cast. *abogo*, en el sentit de 'dificultats econòmiques'.

23 *vendable*: 'vendible' (DCVB, documentat a Mallorca).

24 *quissó*: 'corc del blat o d'altres grans' (DCVB).

25 *escatidors*: 'els qui esporguen les oliveres' o bé 'els qui netegen el terreny d'herbam i brossa' (DCVB).

26 *fogal*: «Malaltia de certs vegetals, com oliveres i sureres, consistent en el podriment de l'escorça produït per certes criptògames paràsites» (DCVB, sense documentació).

27 *vas*: 'vaig'. Forma que apareix contínuament en aquestes cartes i que per tant deixem d'indicar.

28 Entenem que s'observa, que es veu a l'horitzó (cast. *avizar*).

29 *se determinan*: 'prenen un determini, una decisió'.

30 *luego después*: 'immediatament després'.

31 *anar a vagatje*: es deu referir a haver de pagar alguna contribució per subvencionar el pas de les tropes.

32 En el marge superior dret de la carta llegim aquesta nota afegida amb posterioritat per una altra mà, com a resum del contingut de la carta: *Lo safrex del hort de la Font, puja y baxa com l'aiga de la bassa*.

33 *ell*: «partícula que s'usa al començament d'una frase exclamativa, per reforçar-ne l'expressió (Empordà, Mall., Men., Eiv.)» (DCVB). Apareix en diversos llocs en les cartes de Francisco Bonet.

34 *estallar*: 'estellar (llenya)'.

35 *passa un poch de*: 'una mica més de'.

36 *un demesiat*: 'un excés'.

37 *luego*: 'immediatament'.

38 *per un prompte*: 'de moment'.

- 39 *te*: corregim *de* (entenem *de vas* com a 'te vaig').
- 40 *farfatalla*: 'conjunt de coses inútils'. El DCVB documenta aquest mot en una obra de Raimon Casellas.
- 41 *parlar amb la pròpia camisa*: 'parlar-ne amb un mateix'. El DCVB recull la locució valenciana «Parla que no l'òu el coll de la camisa», per dir que una persona parla amb veu molt baixa.
- 42 *des de luego*: 'de seguida'.
- 43 *cambres*: 'diarrees'.
- 44 *en punt a*: 'respecte a'.
- 45 *friolera*: 'cosa insignificant' (cast.).
- 46 *estivatges*: 'collita de plantes que es conreen durant l'estiu' (DCVB).
- 47 *endevan ne vénen*: expressió que deu ser equivalent a *Endavant les atxes!* (no documentada).
- 48 Propietat situada a Esclanyà.
- 49 *lo promès*: 'la promesa' (cast., *lo prometido*).
- 50 *luego*: 'de seguida'.
- 51 *ganceja*: enteneu *ganseja* 'fa el ganso, romanceja'.
- 52 La frase entre claudàtors figura en nota afegida al marge esquerre de la carta (hi ha una crida després de *casa*).
- 53 *asensar*: enteneu *acensar* 'donar a cens'.
- 54 *quitar*: 'lliurar-se d'una obligació pecuniària'.
- 55 *maial*: *mallal* «mesura per a oli i vi, equivalent a (...) 15'5 litres (Blanes), o a 12 litres aproximadament (Lledó)» (DCVB).
- 56 *bastarral*: «sostremort fet amb barres i fustes sota teulat i que serveix per a tenir-hi palla, farratges i mals endreços (Empordà, Garrotxa, Guàrdies)» (DCVB; en d'altres comarques es diu *barrastral* i *terrabastal* —tant en el DCVB com en el DECat és comentat dins de l'entrada *terrabastal*).
- 57 *va*: corregim *vas*.
- 58 *conxa*: 'complot' (el DCVB recull l'expressió *conxa feta* 'cosa pactada entre molts i d'amagat', usat a Llofriu; aquí és clarament masculí en el manuscrit).

- 59 *turada*: una *torada* és «el tros de l'arbre sense tortes, al qual s'ha llevat l'escorça i té mida de pelat» (DECat), però ni aquest significat ni cap altre dels que dona el DCVB a *torada* o *turada* s'avenen al context.
- 60 *lo*: corregim *los*.
- 61 *en esta*: cal sobreentendre 'en esta vila'.
- 62 *eixida*: 'viva, desperta'.
- 63 *est temps*: paraules ratllades, segurament per la repetició de *temps*.
- 64 *acerca*: 'prop' (cast.).
- 65 1835: També es podria llegir 1834.
- 66 *maltagà*: enteneu *malaitejà* 'estigué malalt'.
- 67 *asén*: enteneu 'essent'.
- 68 *no é-stat*: 'no he estat'.
- 69 *no vos atmire*: 'no us estranyi'.
- 70 *y*: escrit tres vegades.
- 71 *antaraçats*: llegiu *interessats* 'interessats'.
- 72 *un secret*: 'un amagatall'.
- 73 *notaba*: 'anotava'.

Apèndix I

Anton Roger

**Copia de la carta que escribí al Señor Don Pedro Franco Dávila,¹
Director del Real Gabinete de Historia Natural, en que le doy
aviso del hallazgo de la esponja capitata de Imperato.²**

Muy Illustre Señor y de mi mayor veneración:

La inclinación, señor, que tengo a la adquisición de cosas naturales, como y el amor que conservo y que debo al Rey Nuestro Señor (que Dios guarde) dende³ que tube la felicidad de servir a S. M. en calidad de boticario mayor del Real y Militar Hospital de la Plaza de Gerona, como lo acreditan el nombramiento y abono de servicios que custodio, me han impellido a consagrar a los auspicios de V. S. como a Director tan digno del Real Gabinete de Historia Natural, que a sus reales espensas ha fundado nuestro cathólico y muy amado monarca Carlos Tercero para promover la práctica de las ciencias, la no muy frecuente especie de esponja, que describe el clarísimo Imperato, celebrísimo naturalista napolitano, que floreció en el siglo 1599, y que de cuya haze también mención el regio botánico masiliense Carolo Plumerio en su descripción de las plantas de América.

Esta es, señor, la esponja capitata, de la magnitud y configuración de una cabeza de hombre, que dize el referido Imperato hallarse algunas veces, y que verdaderamente se ha mirado como a cosa muy extraña de estos mares por todos los pescadores de coral de esta villa de Palafrugell, corregimiento de Gerona, quando la sacaron con el propio instrumento de pescar a éste, como y de aquellos que tienen algunas luzes y conocimiento en los productos de naturalesa.

Este es el motivo, señor, que me ha escitado la audacia y atrevimiento de escribir a V. S. para que, si le parece, disponga de la esponja para colocarla entre los productos curiosos de naturalesa de esse Real Museo, e igualmente de este indigno servidor de V. S., que se ofrece con todas veras⁴ a las órdenes y disposiciones de V. S. con toda la estimación que se mereze.

Nuestro Señor guarde la persona de V. S. los *muchos años* que puede y deseo.

Palafrugell, 7 agosto de 1776.

Besa las manos de V. S. su más atento y humilde servidor,

Antonio Roger, boticario.

Señor Don Pedro Francisco Dávila.

Anton Roger

Respuesta que di a las antecedentes del Director de 19 octubre de 1776⁵

Muy Señor Illustre y de mi mayor estimación:

Me complació no poco que la especie de halción que tuve la felicidad de presentar a V. S. fuese el primer representante de la cabeza humana que tienen en esse Real Museo, y no me queda la menor duda de que sea de la familia de los halciones, atendida su materia y contextura; por lo que venero siempre más y más su sobresaliente parecer y grande discernimiento.

Con la siempre estimable de V. S. con fecha 19 octubre se digna dezirme que omitía hazerme relación de las salas que estaban ocupadas en esse gabinete y de la distribución que se ha collocado en cada una de ellas, respeto que le parecía avérmela ya dado sucinta en su anterior, con cuya especie me ha movido el deseo de suplicar a V. S. se digne describírmela, ya que parece le merecía el gusto de subministrármela, para entrar siquiera en alguna idea, conocimiento de lo que ya es esse grande museo, digno de la magnificencia de nuestro augusto monarca, y que será (sin hipóbole) de los mejores de Europa, tanto por lo raro y esquisito de la naturaleza, como por lo primoroso y preciosidad de las alhajas con que lo tiene ya enriquecido Su Majestad, según veo con la tan favorecida y muy atenta carta de V. S. con que se digna honrarme.

No faltaré pues, señor, en procurar con todo esmero y solicitud algun arbolito [de coral]⁶ blanco de la especie del rojo, además que ya tengo d[icho] que bien advertido es todo uno, porque una parte salió del tronco, a donde se rompió quando le extrahieron, el que consolidaré y formará un ramo hermosito y muy blanco, de pezo onza y media, cuyo remitiré a V. S. luego que se mejore la estación, junto con otro (si es del agrado de V. S.) de color blanco rosado con algunas rayas de encarnado sobresalientes.

En quanto al coral blanco y encarnado junto que se sirva pedirme, digo que ojalá lo tuviera, que muy bien podría hazerme [sic] propio; de cuyo contexto discurro que tal vez padecí equivocación quando hize relación a V. S. de los corales, a donde, hablando de esta especie del encarnado y blanco, dixe que de éste sí que tengo dos arbolitos muy sólidos, y tal vez falté con el additamento. De este blanco sí que tengo dos arbolitos muy sólidos, que son los dos separados que tengo referido. Ésta fue falta, y suplico a V. S. me la disculpe.

También tengo encargado por las piedras que parecen almendras cubiertas de los confiteros, como y por las que forman la espesura como de un bosque y de varios vegetales, que por las primeras se necessita que el mar esté tranquilo y en oportuna estación; por lo que V. S. puede descansar, atendiendo que yo me tengo por dicho de ser en la clase de sus servidores y de merecer los encargos de V. S.

Y pues ya que conozco, señor, que me tiene sus tan nobles inclinaciones muy addictas y que me dispensa y ofrece sus buenos officios con aquel passaje que se digna comunicarme del Excelentísimo Señor Marqués de Grimaldi, confieso a V. S. que a nada de esto aspiro, porque ya estoy conten[to con]⁷ mi suerte,⁸ si solamente anhelaba ser autorizado [con] algun título real para poder tener más freqüentes ocasiones de obsequiar y complacer a V. S. con curiosidades de la naturaleza, por constarme ser esos los mejores platos que pueden presentarse a V. S. para satisfacer en algun modo su tan excelente gusto. Y así, señor, esté cierto de mi fina ley. Y si se digna V. S. remitirme los tres tomos que me ofrece, será para mí esta dádiva de particular gratitud, pues ya tengo escrito a Barcelona a fin de que me elijan sujeto en essa corte para que los reciba quien se presentará a V. S. con carta mía.

Todo me rindo y sujeto a las órdenes y disposiciones de V. S., y que por más que haga ciertamente quedará corto, atendidos los ofrecimientos se digna dispensarme para formar yo gabinete, mereziéndole dezirme que, si dezeo alguna cosa, será de gran satisfacción suya poderme servir, a cuyas afabilidades vivo tan agradecido que solamente V. S. se digne remitirme alguna particularidad exquisita de su buen gusto, será siempre el mío, pues no solicito ni pretendo interés alguno del arbolito de coral blanco que remitiré, ni menos del otro, de pezo tres onzas de color blanco rosado con algun encarnado sobresaliente, que, para ver mejor lo que es, no he permitido que se le quitasse sinó de algunas partes la cortecita o película superficial de que está vestido, para que luego se descubra lo que es de la parte interior y exterior.

A mí bien me llevan todos los días los pescadores del coral variedad de cosas marinas, no sólo de conchas unibalvas y bibalvas sino también de lithophitons, con sus peñas o rocas, madreporas, erizos y corales blancos con rayos o láminas, de modo que ahora tengo [en ...] uno de esta especie de tan ral...]so (a cuyo le hize dar [...] rubio para que se mantuviesse mejor) que sin duda excederá de quatro libras. De ninguna de estas cosas no me atrevo hazerle ofrecimiento a V. S. porque le son superabundantes en esse Real Museo; sin embargo, por lo que puede hallarse de extraño, no dexo de tener encargado a las com-

pañías que saldrán a la pesca que me recojan todo quanto hallen. Y por fin, y por fin, sería faltar al respeto y veneración que debo a V. S. si con la ocasión de las próximas pasquas del nacimiento de Nuestro Redentor Jesu-Christo no se las tributaba muy propicias y con todos aquellos cumplidos dezeos de prosperidades espirituales y temporales que mi fina ley le professa y como le ruego al Altísimo se digne concedérselas y que igualmente conserve la tan importante persona de V. S. los *muchos años* que puede.

Besa la mano de V. S. su más atento y humilde servidor:

Antonio Roger, boticario

Señor Don Pedro Francisco Dávila

Apèndix II

Una descripció de la vila de Palafrugell del 1781⁹

Villa de Palafrugell

A los diez y nueve grados y quarenta y ocho minutos de longitud y quarenta y un grados y cinquenta y dos minutos de latitud, está situada la villa de Palafrugell, cuya etimología es *Palatium frugum*, esto es, palacio de frutos. Consiste en una villa que, con sus dos aldeas de Armadás y Santa Margarita, se compone de quinientos vecinos. Corresponde al partido de Gerona y dista de su capital veinte lenguas.

La villa está dividida en dos partes, antigua y nueva. La primera, circuida de fuertes murallas y de siete hermosas torres; lo alto de aquellas es de nueve toesas y la de estas de doce. Se entra en ella por cuatro puertas. Dentro de su recinto estaba edificado un fuerte castillo, nombrado Palafrugell, por ser un depósito o almacén de los antiguos ampuritanos; sin duda se le dió ese apellido por aquella causa o por la fertilidad de su país; una y otra cosa confirma su escudo de armas, que consiste en dos manojos de espigas con un castillo en medio.

No consta la época de su fundación, pero se puede colegir su mucha antigüedad de la donación que hizo de ella el Rey Don Alonso de Aragón a la Orden del Santo Sepulcro de Jerusalén, en sufragio de su alma y de sus sucesores, con mero y mixto imperio y con toda integridad de derecho y dominación, por cuyo título la poseen el prior y canónigos de la Colegiata de Santa Ana de Barcelona. Como a prior de ella es en el día su barón y señor el cardenal Zeladas. Los reyes Don Pedro I, Don Jayme I y Don Pedro III, como a sucesores del donatario, confirmaron la general donación, poniéndola este último bajo su real protección en 15 de noviembre de 1260. El Papa Clemente IV, con su bula expedida en Perusa en 22 de agosto de 1260, que fue el primero de su pontificado, confirmó todo lo de aquellos reyes con la misma generalidad, constituyéndola igualmente bajo su protección con todos sus derechos.

Considerando el Rey Don Jayme I la libertad que debía disfrutar la propia villa de toda carga y esención, por haber sido dada espontáneamente y sin obligación alguna a la Orden del Santo Sepulcro de Jerusalén, expidió en Tarragona en 4 de abril de 1251 un decreto que no debía hacersele ninguna exación en todos sus dominios, que se extienden hasta las parroquias de Monrás y de Llufríu, por ser todas de la referida baronía y baylía, y que quería y era su voluntad que los hombres de ella no le diesen alojamiento alguno, a no ser que personalmente fuese a ella él y sus hijos.

Su terreno es bastante fértil en vino, trigo, azeyte, y en todo lo más necesario a la vida humana. Tiene tres puertos de mar, el uno nombrado Tamariu por criarse contiguos a la playa muchos tamarices o tarayes, en la qual se han hecho en cinco siglos copiosísimas pesquerías, con sus redes, vulgarmente llamadas *xavegas*, executandolas por la noche con luces; el otro llamado Llafranch por hallarse aun en él ruinas, monedas e ídolos de la antigua población dicha *Lloch Franch*, de que le ha quedado el de Llafranch; Calella, por hallarse dentro de una cala.

En medio de estos dos últimos hay una torre redonda que, con permiso del Bayle general de Cataluña, concedido en 28 de julio de 1597, se construyó y edificó con el objeto de resguardar ambos puertos de la entrada de los moros y de otros enemigos, como igualmente de proveerla y montarla de artillería y de toda especie de armas. En el día se halla sin defensas, pero tan entera que únicamente falta petrecharla. Tiene once palmos de grueso, con todos los departamentos necesarios para una defensa.

Dicho puerto de Llafranch se halla resguardado del famoso monte de San Sebastián de la Guardia, que media entre el de Tamariu, en cuya punta o cabo hay construída una hermita en que se venera el glorioso santo en traje de caballero romano, con las insignias correspondientes a un capitán de guardias de corps, como lo era el emperador Diocleciano, a donde acuden los devotos para rendir sus cultos al

santo, como igualmente para disfrutar de las delicias de su sitio. En la casa, aunque no faltan espaciosas habitaciones, con dos hermitaños, no se les permite alojar a ninguno para que por la noche no se profane el santuario. En la misma hermita hay una torre con su atalaya. Habiéndose representado a la magestad de nuestro monarca don Carlos III quanto importaba a su corona y al bien de sus vasallos su subsistencia, concedió permiso a los dos hermitaños de pedir limosna por todo el obispado de Gerona, en el año de 1770, a fin de que los referidos hermitaños se puedan mantener en ella, cumpliendo la especial obligación que tienen de avisar con fuegos y repiques de campana a los navegantes, como igualmente a toda la costa, siempre que haya moros. La antigüedad de la hermita y de la torre se ignora: solo consta que el año 1444 la reyna Doña Maria de Aragón concedió permiso, al hermitaño que entonces era, de pedir limosna por todos los reynos de Aragón y de Valencia a fin de que se concluyese una obra tan importante.

En la villa hay una sola parroquia, gobernada por quatro párrocos, que con siete beneficiados forman su comunidad, en que se venera por titular y patrón a San Martín, obispo. Su altar mayor es una alhaja que puede competir con la mejor del Principado, tanto por lo primoroso de su arquitectura como por lo ingenioso de su idea. El templo es hermoso.

Hay también en la misma villa una capilla que se llama del Hospital, por ser en la misma casa de los pobres enfermos, dedicada a la Virgen de los Dolores, en la que sus congregantes celebran sus funciones y ejercicios.

Aunque toda la villa es muy abundante en aguas muy buenas, la mayor parte de sus habitantes se provehen de la fuente mayor.

El comercio de esta villa no está muy floreciente. El único que mantiene sus familias es el de los tapones, por las muchas fábricas que hay de este género.

Apèndix III ¹⁰

Es un lugar de ciento y seis casas, la mayor parte esparcidas y separadas en mansos al este de la villa de Palafrugell, sujeto a su jurisdicción, de cuya es Señor y Barón en el día el Illustre Don Dionisio Bardaixí y de Azara, como a Prior de la Collegiata Iglesia de Santa Ana de Barcelona.

Los dos Regidores que hay en el lugar son electos por el mismo Señor Barón, por ser otros individuos del Ayuntamiento de Palafrugell.

El escudo de armas que tiene demuestra la etimología de su apellido, en el que está gravado un montecito estendido o raso, de cuyo centro se eleva un pequeño globo orbicular, que significa la parte más antigua y ajustada del pueblo, erigida en lo alto de la colina, con el lema que le circula, que dice *Monrás*.

En este mismo sitio está fundada la Iglesia, que es hermosa, la que es gobernada por dos curas párrocos con los títulos de sacristán y domero, los que tienen sus casas tan serca de ella como que no los separa sinó el cementerio.

En la misma se venera por patrón el prothomártir San Estevan, cuyo retablo mayor, que se está trabajando en la ciudad de Gerona por el escultor Gerardo Martí, será una alhaja correspondiente a la belleza de su templo, del que son tan zelosos y addictos sus moradores que, con una noble emulación, no reparan en costear por la fábrica del dicho altar dos mil libras catalanas; y tanto se esmeran por su culto y decencia como que tienen ya dorados los quatro altares de las capillas collaterales.

La antigüedad del lugar no es fácil averiguar. Si solamente puede decirse que será la misma que de Palafrugell, porque quando el Rey Don Alfonso, Rey de Aragón, hizo donación de Palafrugell y de sus lugares adnexos a la religión del Santo Sepulcro Jerosolimitano del Convento de Santa Ana de Barcelona, en 1184, en sufragio de su alma, también la hizo de Monrás, como lugar adnexo a la mencionada villa.

Y por esso es el Señor y Barón, con toda integridad de derecho, el Reverendo Illustre Prior de la misma Collegiata Iglésia de Santa Anna, y también es el Decimador, como lo es de Palafrugell.

El terreno, no obstante de ser áspero y muy dominado de los vientos boreales, produce unas seiscientas quarteras de trigo, porción de habas, cevada, mijo, azeyte y, sobre todo, sobrante de vino y esquisita malvasía.

Hay muchos pozos, y de agua buena, de la que beben sus familias y animales, como y también de la fuente que hay contigua a la plassuela, que es muy abundante y de buena calidad; igualmente, hay un molino de agua propio de un particular del mismo pueblo, como y un prado de dos vessanas y media, en que pascen sus ganados y animales de labor.

Sus bosques producen cistos,¹¹ de cuyas raíces salen los hipocistidos, a manera de surculos, ab [*sic*] forma de orobanches,¹² alcornoques, enebros y encinas; se encuentran en ellos culebras, lagartos, escorpiones, vulpejas y algunos lobos.

La mayor parte de sus casas son fabricadas de piedra y cal, y algunas de tierra, cuyos naturales son muy aplicados al trabajo de las tierras, de las que son más los propietarios que los arrendadores, cuyas aran con bacas, bueyes y asnos.

Acostumbran celebrarse todos los años en la dicha parroquia dos, tres matrimonios; nacen treze, catorse; mueren nueve, diez.

Comen pan de trigo con alguna mezcla de cereales, vegetables hortenses, legumbres, frutas; y los más hazen su olla con carne de tosino.

Su término se estiende hasta media hora de los límites de la villa de Palafrugell, que está al est, hasta tres quartos de los del lugar de Vallobrega, que está al sud, hasta una hora de los del lugar de Fitó, de donde le vienen los montes, que está al ovest, y hasta media hora de los del lugar de Llofríu, que esta al nordest, todos del corregimiento y obispado de Gerona, de cuya cabeza distan siete horas.

Paga por todos tributos al Rey Nuestro Señor 930 libras y 9 s.

Apèndix IV

Catàleg de la documentació sobre la família i el patrimoni Roger de Palafrugell del fons Rosés de l'Arxiu Històric de Girona (descripció realitzada per Josep Matas)

Reproduïm en aquest apèndix una part del catàleg del Fons Rosés (1620-1943) de l'Arxiu Històric de Girona. Aquest fons està format per prop de 600 unitats documentals, entre llibres, llibretes i plec de documents. En reproduïm únicament la descripció de les sèries que contenen més directament informació sobre la vila de Palafrugell. Per aquest motiu la numeració de les sèries no segueix un ordre sistemàtic i seguit. Representem en lletra cursiva els títols originals dels documents. La numeració que figura al final de cada descripció és la signatura que identifica cada unitat documental i és la referència que cal utilitzar per a la consulta dels documents.

2. PATRIMONI ROGER

2.1 Arxiu

- *Llibreta per los assumptos concernéns á la casa de Rogér de Palafrugéll*

s.d.

Llibreta 40 pàgines

Llibreta amb ressenya d'actes de constitució i administració del patrimoni Roger des de 1683 a 1760

7/48

- *Nou arreglo de Papers de la Casa de Roger de Palafrugell*

ca. 1794

Quadern 31 p.

Regest d'actes dels anys 1682 a 1794. En espais i marges en blanc figuren composicions poètiques escrites per Antoni Roger

57/436

2.2 Adquisicions i transmissió del patrimoni

- *Plech de Capitols matrimonials autenticchs de la casa de Roger de Palafrugell*

1706 - 1736

Plec 2 docs.

20/150

- Administració de la marmessoria d'Agnès Torrent

1756 - 1806

Plec 10 docs.

9/63

- *Llibre de successió de Jacinto Roger, bens ó los hereditari de dit Jacinto*

1760

Quadern 8 f.

Regest d'actes, dels anys 1683-1760, del patrimoni Roger de

Palafrugell

20/149

- *Plech de testamens autenticchs de la casa de Roger de Palafrugell*

1780 - 1800

Plec 6 docs.

21/154

- *Copia del ultim testament [d'Anton Roger] que vuy als 29 Febrer de 1792 he posát en mans propias y en la notaria del Dt. Joaquim Vergoños*

1792, febrer, 29

Quadern 20 p.

Una anotació marginal indica: "est testament quedá anulát, lo ultim fou á 1 desembre 1799, Serra Nottari de Palafrugell"

53/390

- *Papers faéns per los descendéns de M. Rosa Massanet (...) en que se declara que son perpetuament acreedors en una beca al collegi de Sobre Portas de Girona*

ca. 1822

Plec 19 docs.

Conté arbres genealògics

20/151

2.3 Actes d'administració del patrimoni

- *Llevador o chanalar dels censals se fan y prestan tots Anys a Jacinto Roger Apotecari*

1662 - 1716

Quadern 16 p.

A la coberta del quadern hi ha una nota del notari Pere Serra de Palafrugell amb el text següent. *Als 27 novembre de 1800 se ha fet cessio de tots los censals de la casa de Roger a la obra de la Iglesia inseguint las Disposicions ultimas del quondam Sr. Antoni Roger*

39/278

- Actes notariais del patrimoni Roger

1677 - 1714

Plec 16 docs.

21/158

- Àpoques i reconeixement de deutes

1691 - 1731

Plec 4 docs.

44/314

- Actes d'administració de censals

1705 - 1728

Plec 7 docs.

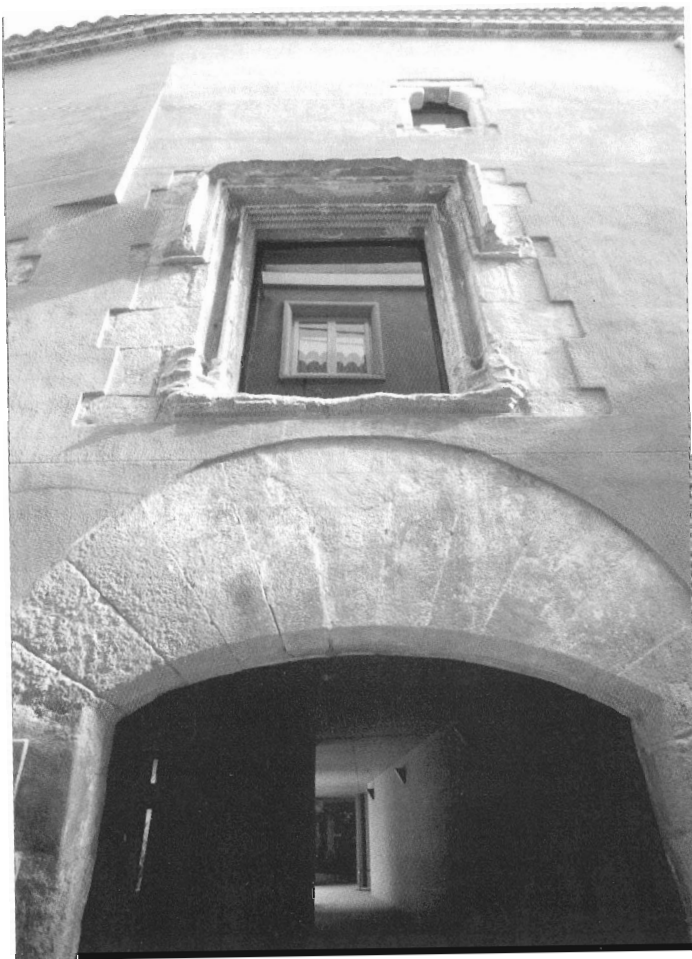
44/313

- *Llevador dels censals me fan y prestan a mi Lluch Roger Apotecari tots anys*

1750 - 1804

Quadern 36 p. + 1 doc.

A la portada figura una anotació del propi Lluc Roger que diu "a 3 per 100". Una anotació posterior diu "cedits [les pensions dels censals] a la obra de la Iglesia [de Sant Martí de Palafrugell]"

Les façanes de can Rosés estan datades en els segles XVII i XVIII (fotografia d'Enric Bruguera, AMP).

. El document solt és una "*Nota dels censals que en son (...) testamen deixà a lá Obra de la Iglesia Parroquial de Sant Marti de Palafrugell lo quondam honorable Anton Roger (...)*".

57/422

- Pactes i arrendaments de terres

1752 - 1798

Plec 3 docs.

46/334

- Arrendaments del camp del mas d'en Gota

1799

Plec 2 docs.

40/285

2.4 Administració del Mas Calvó

- Adquisició i administració del Mas Calvó

1649 - 1751

Plec 26 docs.

Conté l'acta de l'adquisició, documents amb antecedents, arrendaments i notes

22/159

- Adquisició de l'olivar de Sals per part de Jacinto Roger

1712 - 1713

Plec 5 docs.

2/8

- Arrendament del mas Calvó a favor de Antoni Corredor de Vilaseca

1746 - 1757

Plec 8 docs.

46/333

- Arrendaments vells que se guardan per guia

1756 - 1797

Plec 5 docs.

39/282

- Blât y Dinérs que se me deuben de 1792

1791 - 1793

Quadern 10 p.

39/279

2.5 Institucions creades per Lluc Roger

- *Codern de les Rendas de la Causa pia instituida y fundada per los manumissors del (...) Reverent Lluch Roger quondam (...)*

1680 - 1720

Quadern 46 p.

Prop de la meitat de les pàgines estan en blanc

51/367

- *Institució y Fundació del Benefici baix invocació de Sant Lluch Evangelista en lo Altar de Nostra Senyora del Roser de la Parroquial Iglesia de Sant Martí de la vila de Massanet de Cabrenys per lo Reverent Lluch Roger quondam Prebere y Rector de Darnius*

1695, maig, 11

2 quaderns 52 p. + 1 doc.

Són dues còpies de l'acta d'institució del benefici

26/195

- *Codicil del Reverent Lluch Roger prebere antes rector de Darnius*

1698

Quadern 4 p. + 1 docs.

51/366

- *Comptes d'administració de la Causa Pia Roger*

1698 - 1758

Llibre ca. 100 p.

Jacinto Roger és el primer administrador que inicia el llibre. La meitat de les pàgines són en blanc.

1/4

- *Taula dels censals que fan a la causa pia del quondam Reverent Lluch Roger olim Rector de Darnius per fills estudiar y fillas a mairar (...)*

1699 - 1718

Quadern 30 p.

Estat de conservació deficient

6/38

- *Institució y fundació de certa Causa pia feta per los manumissors del Reverent Lluch Roger en lo lloch de Darnius bisbat de Gerona residint*

1700, abril, 15

Quadern 36 p.

39/277

- *Documents d'administració de la Causa Pia Roger*

1713 - 1779

Plec 3 docs.

Conté el trasllat d'un procés entre els administradors de la causa pia i Marià Camps

6/39

- *Documents d'administració del Benefici de Sant Lluc*

1725 - 1793

Plec 9 docs.

27/199

- *Institució y Pia fundació feta en la parroquia del lloch de darnius per lo reverent Lluch Roger (...) porque tots los dies, tocada la oració de la tarde, o entrada de nit, enunciin ab veu alta en los paratges acostumats la oració dominical del Pare Nostre y Ave Maria*

1760

Quadern 20 p.

Trasllat d'un document de 1692

50/364

- *Institució de una Causapia per doncelles pobres a casar feta y firmada per lo Reverent Lluch Roger*

1760

Quadern 12 p.

Trasllat d'una acta de 1695

51/365

- *Censals creats a favor de la Causa pia Roger*

1760 - 1801

Plec 15 docs.

50/363

- Correspondència, notes i comptes de l'administració, per part d'Antoni Roger, de la Causa Pia Roger

1778 - 1794

Plec 26 docs.

Molt deteriorats per humitat

5/26

2.6 Farmàcia

- *Clases de las plantas segun el systema sexual de Linneo*

s.d.

Quadern 20 p.

Únicament estan escrites 8 pàgines

65/509

- *Methodo del Dr. Masdevall para curar calenturas putridas o malignas*

s.d.

Quadern 42 p.

Transcripció efectuada per Antoni Roger

58/443

- *Llibre de casa Roger anomenat Llibre vell sens cubertas*

1620 - 1692

Quadern 80 f.

33/239

- Època de l'adquisició de la botiga de farmàcia a Pere Canyà

1677

Quadern 4 p.

21/152

- Llibreta de persones i famílies conductades amb la botiga d'apotecari d'en Roger

1685 - 1823

Llibreta 108 p. i 16 docs.

Conté índex alfabètic de les persones conductades

1/5

- Llibre dels deutes dels clients de la botiga d'apotecari

1691 - 1698

Llibre 85 f.

Fragment, amb els folis 79 a 150 i 14 d'anteriors, d'un llibre molt més extens. Compta amb un índex alfabètic de clients

22/160

- *Compte de Medicinas presas en la Botiga de Anton Roger Apotecari de Palafrugell per los de la Casa de Ramon Girbal Negociant, sos antecedentes y familiares*

1700 - 1785

Quadern 26 p.

44/317

- Relació de les medecines, i del seu valor, servides per la botiga d'en Roger a Miquel Martí i Andreu, adroguer de Palafrugell

1755, juny, 29

Quadern 20 p.

Comptes taxats a Barcelona el 29 de juny de 1755 per l'examinador Ignasi Francesc Ametller

65/512

- Relació de les medecines, i del seu valor, servides per la botiga d'en Roger a Miquel Martí i Andreu, adroguer de Palafrugell

1755, juny, 29

Quadern 20 p.

Còpia del quadern signatura 512

65/513

- Relació de clients i deutes de la farmàcia Roger

1774 - 1779

Quadern 20 p. + 1 doc.

Fragment

39/281

En el pati de can Rosés podem veure el campanar reflectit en la façana interior (fotografia d'Enric Bruguera, AMP).

- *Llibreta abont se troba notat lo que tinch entregat, com y lo que te alcansât Joan Barceló alias Rey del Padró Gran de la present Vila de Palafrugell*

1778 - 1787

Llibreta 14 p.

A partir de la pàgina 15 conté la *Memoria dels Debitoris me han firmat varios Individuos* de 1786 - 1798

1/3

- Memorial de Dídac Frigola, com apoderat d'Antoni Roger, davant la cúria de la Bisbal i en relació al deute que Josep Oliu té amb A.

Roger per la compra de medecines de la seva farmàcia

ca. 1780

1 doc.

53/387

- *Memoria dels Debitoris me han firmat varios Individuos*

1786 - 1798

Llibreta 30 p.

Les 15 primeres pàgines són la *Llibreta abont se troba notat lo que tinch entregat, com y lo que te alcansât Joan Barceló alias Rey... de 1778-1787*

1/3

- Instàncies d'Antoni Roger al Governador sobre obligacions del seu substitut a la farmàcia Josep Mercader

1794

Plec 2 docs.

9/64

- Actuacions d'Anton Roger per aconseguir ser exonerat del servei de farmacèutic de l'exèrcit

1794

Plec 18 docs.

Amb motiu de la Guerra Gran

37/269

- Relació de les medecines, i del seu valor, servides per la botiga d'en Roger a Agustí Martí escrivent de Palafrugell
1798, desembre, 12 Quadern 16 p.
Deutes per comandes de la família d'Agustí Martí dels anys 1726-1769
66/524

2.7 Processos

- Plet entre Lluç i Francesc Roger d'una banda i Crispí Puig, mariner de Palafrugell, per participació en companyia de comerç
1749 Quadern 14 p. + 1 doc.
39/283

- Procés entre Dídac Frigola, apotecari de la Bishal i procurador de Francesc Roger, d'una part i Josep Girbau, pagès de Torroella de Montgrí, la seva esposa Maria i Pere Oller, de part altra, sobre els béns de Salvador Oller, primer marit de Maria Girbau
1778 - 1788 Quadern 34 p. + 2 docs.
51/369

- Documents d'un plet, seguit a la Reial Audiència, entre Lluç i Antoni Roger i l'Ajuntament de Palafrugell
1783 - 1784 Plec 4 docs.
58/449

- Documents de plets seguits per la família Roger
1783 - 1798 Plec 4 docs.
57/423

- Procés entre Antoni Roger i Francesc Grassot metge de Palafrugell per deutes amb la botiga d'apotecari
1796 - 1798 Quadern 45 p. + 1 d.s.
45/324

2.8 Càrrecs i privilegis

- *Llista dels que deuen porta palla*
s.d. 1 doc.
Noms de persones de la vila de Palafrugell i de tres veïnats amb assignació de quantitats de palla
67/535

- *Journals que se farán en las capellas novas de la Iglesia comensant al primer del mes de Agost del any 1763*
1763 Quadern 10 p.
Detalla els treballs de diferents persones com a manobres, probablement en l'obra de l'església parroquial de Palafrugell
58/456

- *Privilegis de la Cruzada*
1772 - 1783 Plec 6 docs.
Títol de repartidor i recollidor d'almoines de la "Santa Cruzada" a favor de Francesc Roger i Antoni Roger
38/270

- Documents d'Anton Roger com a administrador de l'ermita de Sant Sebastià de la Guàrdia
1783 - 1784 Plec 16 docs.
Conté un exemplar imprès de les "Coblas del benaventurat caballer y mártir Sant Sebastià advocat contra la pestilencia"
39/284

- Nomenament de procurador síndic de Palafrugell a favor d'Antoni Roger
1785, gener, 12 1 doc.
53/382

2.9 Correspondència

- Correspondència de Lluç Roger

1718 - 1736 Plec 5 docs.

26/188

- Correspondència general

1720 - 1776 Plec 11 docs.

66/531

- Cartes rebudes de Josep Bas

1763, abril, 22 - 1768, gener, 15 Plec 12 docs.

Datades a Mallorca

46/331

- Documents enviats per Manuel Bas, militar i participant a campanyes a Alger, al seu cunyat Antoni Roger

1775, juliol, 14 - 25 Plec 14 docs.

Conté cartes datades a Alacant, Madrid i a bord d'un vaixell de l'armada espanyola. Conté també breus cròniques d'expedicions i accions militars i diferents versos.

43/309

- Cartes rebudes de Josep Bas

1776, gener, 10 - 1780, abril, 24 Plec 4 docs.

Datades a Mallorca

46/332

- Correspondència entre Antoni Roger i Pedro Franco Dávila director del "Real Gabinete de Historia Natural de Madrid"

1776, agost, 17 - 1778, març, 20 Plec 5 docs.

Conté un dibuix, pintat a l'aquarel·la, d'un corall

46/335

- *Copia de la carta que escribí al Señor Don Pedro Franco Davila Director del Real Gabinete de Historia Natural en que le doy aviso del hallazgo de la esponja Capitata de Imperato.*

1776, setembre, 11 - 23 Quadern 20 p.

Memòria redactada per Antoni Roger. Conté també la resposta rebuda de Pedro Franco Davila i, a partir de la pàgina 13, la Respuesta que di a las antecedentes del director de 19 octubre de 76

38/272

- Correspondència general

1783 - 1797 Plec 9 docs.

66/532

- Correspondència rebuda per Antoni Roger

1783 - 1799 Plec 7 docs.

26/189

- Correspondència d'Agnès Torrent

1800 Plec 2 docs.

26/190

2.10 Documents d'interès personal

- *Traducció de la Poesia de Joan Sulpicio Verulano en quartillas catalanas feta en Perelada en lo any 1733 y transcrita en Palafrugell de mi Anton Roger en lo mes de octubre del any 1749. Ab la traducció de algunas cartas Familiars de Tullio Cicero del llibre catorzé feta del mateix en lo mateix any dalt escrit*

1749 Quadern 16 p.

57/437

- Exercicis de calligrafia i de traducció del català al llatí realitzats per Antoni Roger

1750 - 1751 Quadern 74 p.

Fragment

57/433

- *Tractatus brevis studentibus valde perutilis selectas Elegantia regulas juxta Ciceronis leporem succinte continens in studentium Palafrugelli per politus et elocubratu anno Domini 1752. Antoni Roger*

1752 Quadern 20 p.

57/434

- *Comedia famosa. El soldado mas herido y vivo despues de muerto San Sebastian. De don Pedro Destenoz y Lodosa*

1753, juny, 30 Quadern 46 p.

A la pàgina 42 es llegeix "*Transcripta est à me Antonio Roger (...)*". A la pàgina 43 comença una altra peça: "*Entremés del Principe de su Brella*"

57/438

- *Codex de Repetitione grammaticali vernaculé, (...) et in ipso codice invenietis brevem instructionem ad orationem grammaticalem discutiendam, haec vero est latiné*

1753 Quadern 20 p.

Transcripció, feta per Antoni Roger, d'unes regles per a la traducció al llatí de textos catalans

57/435

- *Memorial de las cossas inpropias que á prachticadas lo Rnt. Damaso Castellar prevere y sacrista de la parroquial itglesia de Sant Esteva del lloch de Monras (...) de mols escandols y confusions (...) que per ser tants nos apar en nostras conciencias no poder diletar mes lo posaro en notisia (...)*

1758, abril, 4 1 doc.

Escrit pels obrers i regidors de Mont-ras i adreçat, probablement, al bisbe de Girona

63/502

- Encàrrec d'Anton Roger d'una "escaparata" amb la imatge de Jesucrist

1791

Plec 4 docs.

Obrada a Barcelona

54/395

- Notícia general sobre Palafrugell per a la seva publicació a la "Historia general de España"

ca. 1792

Plec 2 docs.

Resposta d'Anton Roger a un qüestionari que es troba dins el plec. Conté dades d'història, geogràfiques, d'activitats econòmiques i de població

63/500

- Notícia general sobre Mont-ras per a la seva publicació a la "Historia general de España"

1792

1 doc.

Resposta d'Anton Roger al mateix qüestionari inclòs dins els documents del plec número 500

63/501

4.1 PATRIMONI ROGER DINS ROSÉS

4.1.1 Arxiu

- *Llibre de Archivació dels Papés de la casa de Roger de Palafrugell*

1819, juny, 30

Llibre 44 p.

Redactat per Francesc Rosés. Regesta actes dels anys 1682-1807. Estat molt deficient

1/2

4.1.2 Actes d'administració del patrimoni

- *Donacions y cesions Instituciones y Fundacions que es feren uns a altres los de casa Roger inutils que solament se guarde est legajo per curiositat y que en ningun temps se considera puga ser util per mes*

1691 - 1790 Plec 13 docs.

26/194

- Notes sobre drets i béns del patrimoni Roger

1768 - 1831 Plec 6 docs.

21/153

- *Actes Authentichs de Establimens fets per lo Sor. Anton Roger*

1788 - 1862 Plec 11 docs.

Conté actes d'establiments i també notes i cartes relacionades.

8/53

- *Estos papes son ja arreglats y archibats. Son concernens á la casa Principal de Rogér. Plech de nº 1*

1793 - 1805 Plec 7 docs

54/397

- Establiments sobre una peça de 4 vessancs al lloc de la Morena o Pedres Blanques del terme de Mont-ras

1797 - 1865 Plec 4 docs.

7/50

- *Inventari que pren Francisco Rosés Apotecari de Gerona, de tots los Bens (...) que foren del quondam Anton Roger, son pare sogre (...)*

1800, març , 3 Quadern 24 p.

20/148

- Arrendaments de béns del patrimoni Roger

1802 - 1845 Plec 12 docs.

22/163

- Trasllet de l'escriptura de compra de l'hort i casa d'en Vergonyós, a Palafrugell, adquirida per Lluç Roger el 1728

1807, setembre, 24 Plec 2 docs.

Conté una nota sobre el dret a utilitzar l'aigua de la font per regar

7/49

- Actes de transmissió i administració del patrimoni Roger

1843 - 1890 Plec 10 docs.

8/56

- Contractes d'arrendaments de propietats de Miquel Rosés a Esclanyà, Palafrugell i Torrent

1845, maig, 21 Plec 9 docs.

7/51

- Contractes d'arrendaments de peces de terra de Francesc X. Rosés a Llofriu i Torrent

1867 i 1878 Plec 2 docs.

8/52

4.1.3 Administració de les propietats de Palafrugell

- Administració de les cases de Palafrugell

1825 Plec 2 docs.

22/165

- Rebuts per obres, tragines i compres d'utilitatge

1825 - 1834 Plec 16 docs.

19/138

- Qüestió amb Narcís Frigola sobre la propietat d'una peça de terra a Esclanyà

1828 - 1832 Plec 14 docs.

24/175

- Documents d'administració del Mas Calvó

1831 - 1845 Plec 8 docs.

22/164

- Comptes presentats a Miquel Rosés pel masover del Mas Calvó, dels anys 1836-1838

1838, setembre, 12 Quadern 14 p. + 5 docs.

2/10

- Rebuts de les obres a la casa dita del "Fideuer" de Palafrugell

1844 Plec 8 docs.

25/179

- *Plano que demuestra las cinco piezas de tierra que son propias de D. Miguel Rosés y Roger*

Ca. 1846 Plànol 35x45 cms.

69/567

- Llibretes d'administració del trull del Mas Calvó

1864 - 1880 Plec 5 docs.

Corresponen als anys 1864, 1870-1872, 1874, 1880

22/162

- Arrendament del Mas Calvó d'Esclanyà i altres propietats del patrimoni Roger

1889 - 1891 Plec 4 docs.

8/54

- *Contratos de arrendamientos del Manso Calbó de Esclañá y arrendatarios de Palafrugell*

1909 Plec 7 docs.

69/559

- *Arrendatarios del Patrimonio Rosés de Palafrugell*

1913 - 1921 Llibre ca. 500 p.

Escrites únicament un 10 % de les pàgines

68/548

4.1.4 Comptes dels administradors de Palafrugell

- Comptes presentats per l'administrador Joan Reig i Feliu

1806 - 1810 Quadern 24 p. + 3 docs.

53/384

- Comptes presentats per Pere Serra

1843 - 1862 Plec 16 docs.

16/121

- Comptes presentats per Martí Puig

1844 - 1845 Plec 12 docs.

16/122

- *Comptes [d'Antoni Bonet] de lo cobrat y pagat com a procurador de D. Francisco Javier Rosés*

1862 - 1869 Quadern 38 p. + 58 docs.

25/186

- *Comptes [d'Antoni Bonet] de lo cobrat y pagat com a procurador de D. Francisco Javier Rosés*

1870 - 1879 Quadern 28 p. + 116 docs.

25/187

4.1.5 Correspondència amb administradors de Palafrugell

- Cartes rebudes del prevere Joan Camps, administrador de Palafrugell

1800, octubre, 22 - 1808, febrer, 26 Plec 5 docs.

52/378

- Correspondència amb Mateu Bech de Careda

1812 - 1827 Plec 13 docs.

26/193

- Cartes d'Antoni Frigola rebudes per Miquel Rosés

1823, setembre, 18 - 1831, juny, 11 Plec 16 docs.

2/9

- Correspondència entre Miquel Rosés i Francesc Bonet

1831, febrer, 18 - 1831, agost, 24 Plec 23 docs.

2/7

- Correspondència entre Miquel Rosés i Martí Puig

1835, febrer, 17 - 1835, desembre, 11 Plec 39 docs.

2/13

- Correspondència rebuda de Martí Puig

1835 - 1844, gener, 29 Plec 6 docs.

25/180

- Correspondència entre Miquel Rosés i el seu administrador a

Palafrugell Martí Puig

1836, gener, 2 - 1836, abril, 23 Plec 47 docs.

2/12

- Correspondència entre Miquel Rosés i Martí Puig

1836, maig, 18 - 1836, desembre, 26 Plec 52 docs.

3/14

- Correspondència amb Pelegrí Pagès

1844, gener, 3 - 1848, març, 13 Plec 10 docs.

P. Pagès és un amic de la família Rosés que administrava alguns dels seus interessos a Palafrugell

25/185

- Correspondència rebuda de Martí Puig

1845, febrer, 9 - 1845, setembre, 10 Plec 35 docs.

25/181

- Correspondència rebuda de Martí Puig

1846, febrer, 2 - 1858, setembre, 15 Plec 5 docs.

25/182

- Correspondència amb Francesc i Josep Bonet

1847, gener, 4 - 1859, setembre, 3 Plec 14 docs.

26/191

- Correspondència rebuda de Miquel Puig

1851, octubre, 28 - 1852, maig, 16 Plec 11 docs.

25/183

- Correspondència rebuda de Pere Serra

1861, març, 25 - 1862, febrer, 23 Plec 7 docs

16/123

- Correspondència amb Antoni Bonet

1863 Plec 2 docs.

26/192

4.1.6 Comptes

- Documents de la pensió de Teresa Quirch, vídua de Francesc Roger

1792 - 1806 Plec 43 docs.

Teresa Quirch va ser la segona esposa de Francesc Roger. En quedar vídua fou acollida pel seu gendre Joan Bonet

24/176

- Notes i rebuts d'administració del patrimoni Roger

1826 - 1835 Plec 25 docs.

24/178

- Reclamació de deutes a Joan Pagès, pagès d'Esclanyà, i conveni d'aquest amb Miquel Rosés, per a satisfer-los

1830 - 1832 Plec 25 docs.

24/177

- Entrades i sortides de Palafrugell i Esclanyà

1843 - 1846 Plec 5 docs.

19/137

- Rebuts de pagaments per treballs encarregats per Francesc Rosés a les propietats de Palafrugell i rodalia

1865 - 1867 Plec 8 docs.

8/55

4.1.7 Farmàcia

- *Solicitud de Rosés para tener abierta la Botica de Palafrugel, y no pudiendolo lograr la vendió al fiado a Don Joseph Marqués, boticario de aquella vila. Convenio de Marqués con Rosés*

1803 - 1807 Plec 21 docs.

19/139

- *Papers relatius a lo de [Josep] Marques que declaran ha de pagarme o donar comptes de lo que consta en lo Inventari que aqui se trova, pagarme tambe los tersos dels atrasos, tambe de las receptas...*

1807 - 1831 Plec 15 docs.

Josep Marqués havia adquirit la farmàcia Roger a Francesc Rosés.

Aquest plec conté antecedents i correspondència reunida per Miquel Rosés per tal de cobrar deutes. Conté un *Estat de tot lo que y ha en la Botica de Roger de palafrugell com son pots, capsas y altres cosas*

1/6

- Administració dels deutes dels clients de la farmàcia de Palafrugell

1818, 1822 - 1828 Plec 27 docs.

19/136

4.1.8 Benefici de Sant Lluc

- Correspondència d'administració del benefici de Sant Lluc

1791 - 1832 Plec 55 docs.

27/196

- Llevador del Benefici de Sant Lluc

1800 - 1827 Llibre 30 p.

27/197

- Documents d'administració del Benefici de Sant Lluc

1810 - 1833 Plec 5 docs.

27/200

- Notes i rebuts d'administració del Benefici de Sant Lluc

1816 - 1827 Plec 13 docs.

27/198

4.1.9 Causa pia Roger

- Documents sobre el reconeixement de Francesc Rosés com a administrador de la Causa pia Roger

1767 - 1805 Plec 7 docs.

50/362

- *Llevador de las Rendas de la causa pia anomenada de Roger*

1802 - 1813 Quadern 19 p.

27/201

- Documents d'administració de la causa pia Roger
1807 - 1820 Plec 26 docs
28/202

- Documents d'administració de la causa pia Roger
1825 - 1845 Plec 17 docs
28/203

Notes

1 En el seu *Discurso sobre la educación popular*, Pedro Rodríguez de Campomanes, a proposta del qual s'havia creat el Real Gabinete, diu: «El Rey ha establecido un gabinete al cargo de Don Pedro Franco de Ávila, que será monumento permanente de la protección de S.M. a los conocimientos útiles». Una història de la col·lecció es pot trobar a D.D. AA., *La época de la ilustración. Vol. I. El Estado y la cultura (1759-1808)*, vol. XXXI de la col·lecció «Historia de España», Espasa-Calpe, Madrid, 1987, p. 361-390.

2 N'hem regularitzat l'accentuació i la puntuació.

3 *dende*: 'des de'.

4 *con todas veras*: 'amb autenticitat, amb serietat' (*veras*, oposat a *burlas*).

5 En regularitzem la puntuació i l'accentuació.

6 Les lletres entre claudàtors corresponen a un estrip en el paper.

7 Les lletres o mots entre claudàtors corresponen a estrips en el paper.

8 *suerte*: corregim *suertes*.

9 L'article que sobre la vila de Palafrugell va redactar Anton Roger per a una *Historia general de España* és una afusellada de l'obra de Bernardo Espinalt y García, *Atlante Español, descripción general, geográfica, cronológica e histórica de España, por reynos, y provincias*: de sus ciudades, villas y lugares más famosos de su población, ríos y montes, etc., Madrid, Imprenta de Antonio Fernández, vol. V, Parte II, 1781, p. 277-284. Hem optat per transcriure el text d'Espinalt, del qual només n'hem regularitzat la puntuació (però no la grafia ni l'accentuació).

Heus aquí el text del guió recomanat per tal d'elaborar l'article segons les pautes marcades pels editors (en regularitzem només la puntuació): «Se solicita una razon individual de Palaforrell para colocarla en la *Historia general de España*, que se está trabajando; y ha de tener estos terminos:

Se explicará si es Lugar ò Villa, á qué Partido corresponde, y cuánto dista de su Capital. Si la Villa está situada en el llano, Montaña ò en la orilla de algun rio; y cuántas leguas ocupa su jurisdiccion, la calidad del terreno, y qué frutos ò otras cosas produce.

Quándo se fundó la Villa y por quién, con los sucesos mas notables de su historia; qué privilegios tiene, qué Ferias y Mercados, qué Escudo de armas y qué Rey lo concedió, y con qué motivo. Si es Pueblo de Señorío ò Real, y quién lo posehe. El número de Vecinos, los Ríos, Montes, Baños y Fábricas. El numero de Parroquias, Conventos, con los nombres de sus Santos titulares y nombre de sus Fundadores. Los Hospitales, Hermitas, Fuentes, Escuelas públicas, número de Puertas por donde se endra al Lugar, y si está cercado de tapias ò murallas. Qué Castillos y Edificios famosos tiene. Los Hombres esclarecidos que haya tenido; si hay mucho Comercio y en qué consiste, y qué Fábricas.

Y en una palabra, todo quanto pueda conducir à ilustrar el Pueblo, y que salga en la Historia con todas sus particularidades, y no quede en olvido.»

La descripció de Palafrugell d'aquest apèndix es pot comparar amb una altra publicada el 1827 que transcrivim seguidament:

“PALAFURGELL, V[illa] R[eal] de España, provincia de Cataluña, corregimiento y obispado de Gerona. A. O., 546 vecinos, 2.746 habitantes], 1 parroquia que tiene por anejas las aldeas de Armadás y Santa Margarita; 1 hospital. La villa está dividida en dos partes, antigua y nueva, ambas en terreno montuoso, esceptuando una pequeña porción que es llana y abundante de aguas muy buenas; pero la mayor parte de sus habitantes se proveen de la fuente mayor. En la parte del E[ste] y S[ur], que es donde mira al mar, tiene tres calas que pudieran llamarse tres puertos de mar, llamada una Tamariú, la otra Llafranch y Calella, habiendo entre estas dos últimas una torre circular para resguardo de la costa. Por O[este] confina con Monrás, Llofríu y Esclañá, y por Norte con Bagúr. Produce trigo, legumbres, vino y aceite, todo en cierta cantidad. Indust[ria]: tapones de corcho. Dista 25 horas de Barcelona y 9 de Gerona. Contribuye 24.376 r[eale]s, 20 m[a]r[avedíes]”. (*Diccionario Geográfico-Estadístico de España y Portugal*, dedicado al Rey Nuestro Señor por el Doctor Don Sebastián de Miñano, Tomo VI, p. 401, Madrid, 1827)

10 Lligall 501. N'hem regularitzat la puntuació i l'accentuació.

11 *cistos*: *jara* 'estepa, cist'.

12 *orobanches*: *orobanque* (cast. i cat.) o *orobanca* (cast.) planta que viu paràsita sobre les arrels d'algunes plantes.

Aquest volum conté un estudi sobre la família Roger, apotecaris de Palafrugell, i sobre la família Rosés, apotecaris i hisendats de Girona, i l'edició d'una tria del seu epistolari, centrada en les relacions amb els seus familiars i administradors de Palafrugell principalment durant la primera meitat del segle XIX. Aquestes cartes ens ofereixen un panorama de la vida familiar i econòmica d'una família benestant i dels seus empleats (administradors, masovers, criats), i aporten moltes dades de la vida quotidiana i dels fets més notables de la història del Palafrugell de l'època.

se sap com li probaria lo dit plaç, per fin deuy conseruabit.
ij penso si lo tenia estat men, ij no lo necessitaria per socorre
las necessitats de casa, esperaria tendong me y poca, perq-
me gora que ameng preu no hi pot anar.

Quedo sempre tristant Masoren ij fin al dia no
ne he trobat cap que fos per Dm.

Memoria de Mr. Jofe, que per naho del fret 15 dia
ha que esta en lo lit, ij de est affa ij l. l. disponia.

Antoni Fiol

P. D.

Lo Sr. Joan Roig y Olivera breu de la Dona
de Dm 3.04 dia ha que se li donaren los dants segons
ment, de una forta malaltia, ab prax esperansas que duria
de ella, la senora Anna tambe esta malalta pero no
es de gran curiada

AJUNTAMENT DE PALAFRUGELL